

ΡΟΥΜΕΛΙΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΠΑΝΕΚΤΥΠΩΣΗ

1995

ΕΤΟΣ 1^ο
ΦΥΛΛΟΝ 1^ο
ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ · ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ & ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ 1936

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΡΑΜΕΡΤΖΑΝΗ Ν. Ἡ ἀγροτική νομοθεσία ἐν Ἑλλάδι . . .	σελ. 17
ΚΟΡΟΖΟΥ Γ. Ἱστορικαὶ Μελέται — Βοιωτικὴ Ἱστορία . . .	» 23
ΚΟΥΛΕΛΗ Δ. Φυσιογνωμίες ποῦ ἔφυγαν — Πέτρος Δ. Ζητου- νιάτης . . .	» 20
ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ Β. Ἀγωνισταὶ τοῦ 1821 — Βασίλειος Λεοναρδίδης . . .	» 3
ΛΑΠΠΑ Τ. Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια — Ὁ Βασιλεὺς Ὁθωνας στὴ Βοιωτία . . .	» 13
ΜΑΓΙΑΚΟΥ Π. Θρύλος καὶ Ἱστορία — Τὸ καρυοφίλι τοῦ Διάκου . . .	» 7
ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Φ. Τὸ Νεοελληνικὸ μυθιστόρημα — Λιλίκα Νάκου . . .	» 9
ΜΥΚΟΝΙΟΥ Μ. Ἡ Γυναίκα ἄλλοτε καὶ σήμερα . . .	» 5
ΠΟΙΗΣΙΣ . . .	3 καὶ 30
ΔΙΑΦΟΡΑ . . .	31—32
ΑΡΧΕΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ — Βοιωτίας καὶ Φθιωτοφωκίδος . . .	33—35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ . . .	36

ΕΤΟΣ Α΄

ΤΕΥΧΟΣ 1

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡ. 10

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

26.4.96

48927

Τό Διοικ. Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου Λεβαδέων ὁ ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ τῆς Ἀθήνας ἀποφάσισε ἐφέτος νά ἐπανακυκλοφορήσῃ τό πρῶτο καί μοναδικό τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (Ἔτος Α΄ - Τεῦχος 1 τοῦ 1936), τοῦ ὁποίου εἶχε ὑποστηρίξει ἐξ ὀλοκλήρου τήν ἐκδοσὴν ἢ τότε διοίκησιν τοῦ Συλλόγου μέ τή φροντίδα νά συγκεντρωθοῦν ἄρθρα ἐξ ὀλοκλήρου Λεβαδέων καί γιά τή Λειβαδιά, ὅπως καί ἔγινε.

Ἡ ἐξόρμησις τοῦ Συλλόγου τότε γιά τή συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως δέν ἀπέδωσε κι ἔτσι τά σημαντικά κείμενα τοῦ περιοδικοῦ ἔμειναν κατὰ τό πλεῖστο ἄγνωστα στοὺς ἐνδιαφερομένους καί τοὺς συμπατριῶτες μας, ἀφοῦ μάλιστα τά ἀδιάθετα τεύχη εἶχαν τή μοῖρα νά καταστραφοῦν κατὰ τά Δεκεμβριανά τοῦ 1944, μαζί μέ τό ἀρχεῖο τοῦ Συλλόγου καί τά ἀδιάθετα ἐπίσης σώματα τοῦ βιβλίου τοῦ Παναγιώτη Μαγιάκου γιά τό Λάμπρο Κατσώνη, ἐκδόσεως καί αὐτοῦ τοῦ Συλλόγου μας.

Ἀθήνα, Σεπτέμβριος 1995

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ

Ὁδὸς Ἀμβρακίας 5

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΜΟΝΟΝ ΕΤΗΣΙΑ

Εσωτερικοῦ	Δρχ.	50
Νομικὰ Πρόσωπα	»	100
Ἐξωτερικοῦ	Σελίνια Ἀγγλίας	8

Τὰ «ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» ἐκδίδονται τῇ ὑποστηρίξει τοῦ Συλλόγου τῶν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας καταγομένων καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ ἐγκατεστημένων «Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ». Σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔχουσι τὴν περισυλλογὴν δημοτικῶν ᾠσμάτων, μύθων, παροιμιῶν, μοιρολογίων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ρούμελης. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δράσεως τῶν ἀφανῶν Ρουμελιωτῶν ἡρώων, τόσον τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἁγῶνος, ὅσον καὶ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν πολέμων. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ τὰ «ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» προσκαλοῦν πάντας τοὺς δυναμένους νὰ συνδράμωσι τὸ ἔργον τῶν, εἴτε διὰ πληροφοριῶν ἐκ παραδόσεως, εἴτε δι' ἐγγράφων κατεχομένων παρ' αὐτῶν.

Αἱ στῆλαι τῶν «Ρουμελιωτικῶν Χρονικῶν» εἶναι ἀνοικταὶ εἰς πάντα Ρουμελιώτην.

Ρουμελιῶται! ὑποστηρίξατε τὰ «Ρουμελιώτικα Χρονικά».

Ἐμβάσματα καὶ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸν κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Ὁδὸς Ἀμβρακίας 5 — Ἀθήναι

ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΟΥ 1821

Βασίλειος Λεοναρδίδης

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΒΑΣΣΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

(Συνήθως, ἂν μὴ κατὰ κανόνα, ἡ ἱστορία τῶν πολέμων περιορίζεται εἰς τὸ νὰ μνημονεύη καὶ νὰ περιβάλλῃ μὲ τὸν φωτοστέφανον τῆς ὑστεροφημίας τὰ ὀνόματα καὶ τὴν δρᾶσιν ἐκείνων ποῦ εὐρέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλων στρατιωτικῶν μονάδων. Καὶ ἔτσι οἱ μικρότεροι ἀρχηγοί, οἱ πολλάκις ἀφανεῖς συντελεσταὶ τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων καὶ τῶν νικῶν, παραμένουν εἰς τὴν σκιάν. Τὸ ἀδίκημα αὐτὸ τῆς ἱστορίας γίνεται μεγαλύτερον προκειμένου περὶ ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν λόγῳ ἐλλείψεως τῶν σημερινῶν τεχνικῶν πολεμικῶν μέσων ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα, ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία καὶ γενικῶς αἱ πολεμικαὶ ἀρεταὶ ἦσαν οἱ πρωτιστοὶ συντελεσταὶ τῆς νίκης.

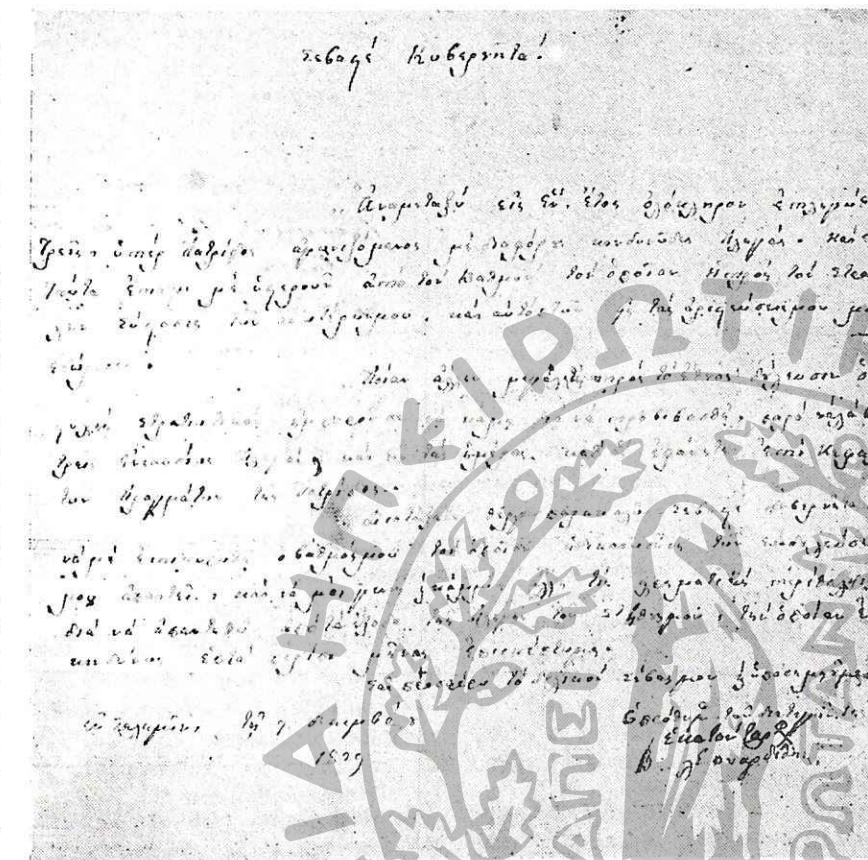
Τὰ «Ρουμελιώτικα Χρονικά» μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔταξαν τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ ἐξιστόρησιν τῆς δράσεως τῶν ἀφανῶν ρουμελιωτῶν ἡρώων, τόσον τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἁγῶνος, ὅσον καὶ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν πολέμων, μὲ

τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς δίκαιον φόρον τιμῆς. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ προσκαλοῦν ὅλους τοὺς δυναμένους νὰ συμβάλουν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ κενοῦ, παρέχοντες ὅσα στοιχεῖα κατέχουν εἴτε ἐκ παραδόσεως, εἴτε ἐξ ἐγγράφων.

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δράσεως τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἁγῶνος Β. Λεοναρδίδου).

Καταγόμενος ἐκ Λεβαδείας μετέσχε τοῦ ἁγῶνος ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας. Ταχθεὶς ἀπὸ τοῦ 1822 ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουτσῶν, ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ 13 Ἀπριλίου 1833 πιστοποιησις τοῦ γραμματέως τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουτῶν.

Τοῦ Ἀντωνίου Γεωργαντά: «Πιστοποιῶ ὅ ὑποφαινόμενος ὅτι ὁ Βασίλης Λεοναρδίδης ἀπὸ τὰ 1822 ἠκολούθησε τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ διετέλεσε ὑπὸ τὰς διαταγὰς του μέχρι τέλους τοῦ 1823. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο

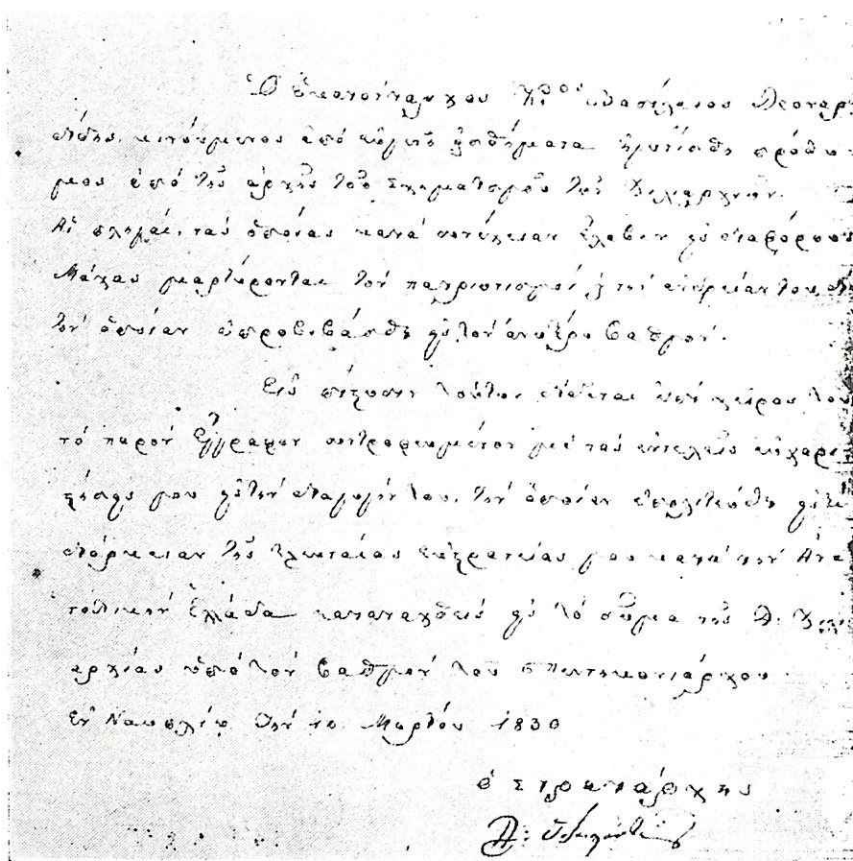
Αὐτογράφων τοῦ ἁγωνιστοῦ Λεοναρδίδου.

εφέρθη πολλά τιμίως και παρευρέθη εις τινας μάχας όπου κατά την ανατολικήν Ελλάδα συνέβησαν τότε, καθώς και εις έκαστην της Βελιτσας και δαδίου — δια την ένδειξιν της αληθείας αυτής και των έκδουλεύσεων του δίδω προς αυτόν το παρόν μου δια να του χρησιμεύση όπου ανήκει. τῇ 13 ἀπριλίου 1833 Ναύ-πλιο. Ἀν.Γεωργαντάς».

Ἄμα τῷ σχηματισμῷ τῶν χιλιαρχῶν κατετάχθη μετὸν βαθμὸν πεντηκοντάρχου εἰς τὴν 4ην χιλιαρχίαν πολεμῆσας μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, τερματισθέντος, ὡς γνωστὸν, διὰ τῆς μάχης τῆς Πέτρας, λαβὼν τρία καίρια τραύματα, καὶ προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἑκατοντάρχου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τὸ τελευταῖον τραῦμα ἔλαβε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1829 εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνηφορίτη περιγραφομένην ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικουπῆ (τόμος 4ος τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κεφάλαιον ΠΒ'). Οἱ Τούρκοι εἶχον ἐκδιωχθῆ Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, κατεῖχον δὲ μόνον τὰς Θήβας καὶ τὴν Ἀττικὴν, ὃ δὲ στρατάρχης Ὑψηλάτης ἐσκέπτετο πῶς νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψωσι καὶ τὰς πόλεις αὐτάς. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐν Θήβαις καὶ ἐν Εὐβοίᾳ Τούρκων, ἀπέστειλε σῶμα ἐξ ὀκτακοσίων πολεμιστῶν οἵτινες κατέλαβον τὸν παρὰ τὸν Καραμπαμπάν Ἀνηφορίτην κατασκευάσαντες ἐπὶ τοῦ ὁρους μέγαν προμαχῶνα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ προμαχῶν ἀπείχε πολὺ τῆς ὁδοῦ, κατέλαβον τὰς ὑπώρειας τοῦ ὁρους.

Ὁ ἐν Εὐβοίᾳ Ὁμὲρ Πασᾶς, μαθὼν ὅτι οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὸν Ἀνηφορίτην, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῶν τὴν 2αν Ἰουνίου 1829 μετὰ χιλίους τακτικούς καὶ πεντακοσίους ἀτάκτους. Γενομένης κρατερᾶς μάχης οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν τῶν πολυαριθμωτέρων ἐχθρῶν, ἐπιτεθέντες δὲ ἐξ ἐφόδου τοὺς ἐξηνάγκασαν εἰς ὑποχώρησιν. Μεταξὺ τῶν πληρωθέντων εἰς τὴν μάχην αὐτὴν μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Σ. Τρικουπῆ ὡς πληρωθέντες καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ Β. Λεοναρδίδης, Μπουσγός καὶ Στεφάνου. Οἱ χιλίαρχοι Γ. Διοβουνιώτης καὶ Μακρυγιάννης ἐξαίρουν διὰ τῶν πιστοποιήσεων των

ὄχι μόνον τὴν ἀνδρείαν ποὺ ἐπέδειξεν ὁ Β. Λεοναρδίδης πολέμων «εἰς τὰς ἐπικινδυνώδεστερας πολεμικὰς θέσεις» ἀλλὰ καὶ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν τιμιότητα, τὴν προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξετέλει τὰ καθήκοντά του.

Ὁ Ἐκατοντάρχος Κ'ς Βασίλειος Λεοναρδίδης κινούμενος ἀπὸ εὐγενῆ αἰσθήματα ἠγωνίσθη προθύμως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Σχηματισμοῦ τῶν Χιλιαρχῶν. Αἱ πληγαὶ τὰς ὁποίας κατὰ συνέχειαν ἔλαβεν εἰς διαφόρους Μάχας μαρτυροῦνται τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν του διὰ τὴν ὁποίαν ἐπροβιάσθη εἰς τὸν ἀνωτέρω βαθμὸν.

Εἰς πίστωσιν τούτου δίδεται ἐπὶ χεῖρας του τὸ παρὸν ἔγγραφο συντροφευμένον μετὰ ἐντελεῖς εὐχαριστήσεως μου εἰς τὴν διαγωγὴν του, τὴν ὁποίαν ἐπολιτεύθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας ἐκστρατείας μου κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τῆς Δ' Χιλιαρχίας ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ Πεντηκοντάρχου.

ὁ Στρατάρχης
Δ. Ὑψηλάντης

Τὴν βεβαίωσιν τῶν πολεμικῶν του ἀνδραγαθῶν ἐπισφραγίζει τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ στρατάρχου Δ. Ὑψηλάντου, δημοσιευόμενον ἀνωτέρω ἐν φωτοτυπίᾳ, μετὰ τοῦ πιστοποιητικοῦ τοῦ χιλιαρχοῦ Γ. Διοβουνιώτου, δημοσιευομένου εἰς ἄλλην σελίδα. Ἐπιζήσας τοῦ τέρματος τοῦ ἀγῶνος ἀπέθανε φέρων ἀκόμη εἰς τὸ στήθος τὸ ἐχθρικὸν βόλι τοῦ ὁποίου ἡ ἐξαγωγή δὲν εἶχε καταστῆ δυνατὴ λόγῳ τῆς ἀνεπαρκούς τότε ἱατρικῆς ἀντιλήψεως.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΤΗΣ Κ. ΜΑΡΙΓΙΤΣΑΣ ΜΥΚΟΝΙΟΥ

Κάθε φορὰ ποὺ ἀντικρύζω τὴ μεταπολεμικὴ Ἑλληνίδα, νὰ τρέχῃ γοργὴ καὶ περίφροντις, μετὰ τὸ χαροφυλάκιον ὑπὸ μάλῃς, ἡ ψυχὴ μου αἰσθάνεται μιὰν ἀνέκφραστη ἀγαλλίασι.

Καὶ ἄθελά μου περνοῦν ἀπὸ τὴ σκέψι μου, λογιῶ λογιῶ συλλογισμοί.

Ποῖα σημασία μποροῦν νᾶχουν ἄραγε σήμερα, ὅλα ἐκεῖνα τὰ εἰρωνικὰ μειδιήματα, μετὰ τὰ ὁποῖα ὑπεδέχοντο οἱ ἄνδρες τὶς λίγες προηγμένες γυναῖκες ποὺ πρωτοστάτησαν στὸ Γυναικεῖο Κίνημα καὶ τὴν ἀντίδρασι ποὺ ἀπαντοῦσαν σὲ κάθε τους βῆμα;

Ἀκόμη καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν κατεδέχοντο ν' ἀκούσουν τὶς ιδέες μας, — ἀπὸ μιὰν ἴσως ἐξαιρετικὴν ἀβρότητα πρὸς τὰς Κυρίας!!! — ὅταν τοὺς χαιρετούσαμε διὰ νὰ ἀπέλθωμεν, διηστανόμεθα ὅτι τὸ βλέμμα των κάθε ἄλλο παρὰ φίλιον ἦτο.

Μὰ τὸ πλέον ἀπογοητευτικὸν γιὰ μᾶς ἦτο, ὅταν ἡ ἀντίδρασι ἤρχετο ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς γυναῖκες, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὶς γραμματισμένες, τὶς ὁπωσδήποτε ἀνεπτυγμένες.

Ἐρχόμεθα νὰ τὶς ξυπνήσουμε ἀπὸ τὸ ληθαργικὸ ὕπνο τῆς σκλαβιάς, νὰ τὶς βγάλωμε ἀπὸ μιὰ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὑποδούλωσι, νὰ τὶς κεντρίσωμε τὸ ἀτομικὸν τους συμφέρον. Τοὺς ζητούσαμε νὰ γίνουν ὁπαδοί μας, ν' ἀποκτήσουν αὐτοσυνείδησι, ποὺ αὐτὴ καὶ μόνη θὰ ἔφερνε τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὴ κοινωνικὴ ἐξέλιξι.

Καὶ ἀντὶ τοῦ Μάννα, χολή

Οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ, ἀπαντούσαμε τὴν ἀδιαλλαξίαν των, καὶ ἀκόμη τὰς ὕβρεις των, καὶ τὴ καταφρόνέσι των.

Εἶναι τόσα πολλὰ τὰ ἀνέκδοτα ἐπεισόδια ποὺ ἔχει κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες ποὺ δούλεψαν γιὰ τὴν ἐξάλωσι τῆς Φεμινιστικῆς ιδέας, τόσο κωμικοτραγικὰ καὶ σαραξικάρδια, ποὺ θάξιζαν νὰ βγοῦν σὲ τόμο, γιὰ νὰ διαβαστοῦν ἀπὸ τὶς μεταπολεμικὰς Ἑλληνίδες. Εἶδαμε καὶ πάθαμε ἔως ὅτου κατορθώσουμε νὰ πείσουμε ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκοὺς — καὶ δὴ τοὺς τελευταίους — ποὺ μᾶς ἐνδιέφερον: ὅτι εἶχε παρέλθει πλέον ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἦταν κοινωνιολογικὴ ἀνάγκη, νὰ θυσιάσῃ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γυναίκας, διὰ νὰ ἐξυπηρετηθῇ τὸ συμφέρον τοῦ ἀνδρωπισμοῦ, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον λόγος νὰ ἐξακολουθῇ ἡ γυναῖκα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἐξαρτήσεως.

Προσπαθήσαμε, καὶ προσπαθοῦμε ἀκόμη, νὰ τὶς ἐμπνέουμε, ὅτι μὲτ' αὐτὴν τὴν ἠθικὴν τῶν ἀνεξαρτησίας πρῶτιστον μέλημα κάθε γυναίκας εἶναι, νὰ πασχίῃ ὅπως ἀπαλύνει τὴν ἀγριότητα τοῦ ἄρρενος. Ναι, τὴν ἀγριότητα τοῦ ἄρρενος, ποὺ τόσῃν πείρᾳ ἔχει ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γυναίκας καὶ ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη παρ' ὅλη τὴ κοινωνικὴ μεταβολὴ καὶ τὴ σχετικὴ ἐξέλιξι, δὲν κατάρθωσε νὰ καταρτίσῃ. Ἀπόδειξις οἱ φόνοι

ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ γίνωνται, καὶ οἱ ἀθωωτικὲς ἀποφάσεις τῶν Ἑλληνικῶν δικαστηρίων διὰ τοὺς περὶ φημους ἀδελφούς καὶ λοιποὺς ἄρρενας, ποὺ φονεύουν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χυλοκομματισμένην οἰκογενειακὴν τιμὴν.

Τί ἄλλο μᾶς φανερῶνει ἡ ἐκδήλωσις αὕτη; Ὅτι ὁ ἄνδρας ἀκόμη δὲν μπόρεσε νὰ ἐκπολιτισθῇ. Καὶ ὅτι παρ' ὅλη τὴν ψευτοανοχὴν τοῦ στη νέα κατάστασι τῆς γυναίκας, δὲν μπορεῖ ἀκόμη ἢ μᾶλλον δὲν θέλει νὰ τὴ παραδεχθῇ ὡς ἄτομον.

Δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ φυσικώτερον πρᾶγμα: Ὅτι καὶ ἡ γυναῖκα εἶναι *ἄνθρωπος* καὶ ὅτι δὲν ἔχει μόνον καθήκοντα ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ δικαιώματα.

— Τὰ δικαιώματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως τοῦ Ἀτόμου, καὶ ποὺ καθοδηγοῦν τὴν πράξι κάθε πολιτισμένου ἀνθρώπου ὄντος.

Εὐτυχῶς, ὅτι ἡ γυναῖκα ἀφυπνίστηκε πλέον, καὶ ἀντελήφθη τὴν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς εἶναι τόσον ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ της ὅσον καὶ ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος, θὰ ἐξαρτᾶ τὸ βιοπορισμὸς τῆς ἀπὸ τὴν ἰδικήν της ἀτομικὴν δράσιν καὶ ἐνέργειαν, ἀνεξαρτήτως ἀνδρός, εἴτε πατρός, εἴτε ἀδελφοῦ, εἴτε συζύγου.

Ἡ δημιουργικότης εἶναι μιὰ ἔμφυτος ιδιότης τοῦ ἀνθρώπου. Ποῖος δὲν αἰσθάνεται τὸ πόθο μέσα του νὰ κατασκευάσῃ κατ' αὐτὴν; Ἡ κοινωνία διαρκῶς παρᾶγει. Ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ ποῦμε.

— Ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῶν αἰώνων ἡ γυναῖκα εἶχεν ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν ἔμφυτον ιδιότητα τῆς δημιουργικότητος.

Εὐτυχῶς παρήλθεν πλέον ἀνεπιστρεπτὴ ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ ράψιμον καὶ τὸ κέντημα — διὰ νὰ μὴ εἴπω καὶ τὸ ὑφαίνειν, καὶ οὕτω λησμονήσω τὴν σῶφρονά προμάμην — ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς γυναίκας, τὸ δὲ γράψιμον, καὶ ἀκόμη κατ' ἐξοχὴν σημαντικώτερον, ἡ συνήθεια καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ σκέπτεσθαι, προνόμιον τῶν ἀνδρῶν.

Ἀπόδειξις τρανὴ ὅτι ἡ γυναῖκα ἐπῆρε πλέον τὴ θέσιν της, τόσο μέσα στὴ Τέχνη, ὅσο καὶ στὴν Ἐπιστήμην καὶ στὰ Γράμματα.

Καθ' ἐκάστην δὲ πασχίζει, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν οικονομικὴν τῆς ἀνεξαρτησίαν, ποὺ πρωτίστως σ' αὐτὴν ὀφείλεται ἡ μακροβίω ὑποδούλωσίς της στὸν ἄνδρα.

Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ἑλληνίδα ἐφωδιασμένη μετὰ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπὶκτητὰ προσόντα της καὶ μετὰ τὴν ἠθικὴν καὶ οικονομικὴν ἀνεξαρτησίαν της θὰ κατορθώσῃ νὰ καταρτίσῃ καὶ τὴ σαθρὰν ἀντίληψιν τοῦ ἀνδρός, ὅτι σὲ τρέφω ἴσον σὲ ὀρίζω.

ΜΑΡΙΓΙΤΣΑ ΜΥΚΟΝΙΟΥ

Ἀπὸ τὴν συλλογὴν «ΑΣΤΕΡΙΑ»

ΔΑΝΑΗ

ΠΕΤΡΟΥ Δ. ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

I
Ἐσύ, ποὺ νιώθεις πιὸ βαθιὰ τὸ μυστικὸ τραγοῦδι
κ' ἔχεις τὴν ὁμορφιά τῆς Φρύνης
Δανάη, Ἐσύ!
Ἔλα μαζί,
νὰ πᾶμε στ' ἀλαργινὸ ταξίδι
μὴ φοβάσαι τῆς Ζωῆς τὸ φεῖδι
γιατὶ σιμά μου ὅλα ξανοίγονται καθάρια
καὶ πέρνουν χρῶμα κι' ὁμορφιά καὶ τὰ κουφάρια!
Δανάη, Ἐσύ!
ποὺ ἦπιες ἀπ' τὸν νασμὸ τῆς Ἰπποκρήνης
τὸ κρυσταλένιο τῆς νερό,
ποὺ τὴν καρδιά σου
τῆς ἀπιστίας δὲν ἐχάιδεψε τὸ χνοῦδι
Ἔλα μαζί,
νὰ πᾶμε στ' ἀλαργινὸ ταξίδι!

II
Μεῖνε σιμά μου!
τὸ ὑστερνό μας ὄνειρο δὲν ἔσβυσεν ἀκόμα
καὶ στὴ ζωὴ τὴν ἀχαρὴ κάτι θὰ βροῦμε
ἐδῶ στὴ γῆ δὲν εἶδαμεν ὅ,τι εἴχαμε νὰ διοῦμε
καὶ μᾶς προσμένει ἀγνὸς τῆς Κύπριδος τὸ στρώμα

III
Τί μοῦ στέλνεις λουλούδια;
κι' ἀνθὴ γιομάτα ἀπὸ φιλιὰ καὶ κλάμα,
γέλοια, ρυθμούς, τραγοῦδια
ζητῶ νὰ βρῶ στὸ ἐρωτικὸ σου γράμμα!

IV
Σιμά μου σιγοκλαίει ἡ μοῖρα!
καὶ σὰν αἵματοπότρυα βδέλα
τὸ νοῦ μας πιπιλίζει ἡ ἔννοια,
ποῦ εἶνε τὰ ὄνειρά μας τὰ βαθιὰ τὰ τριαντα-
Δανάη! ποῦ εἶνε;
ὦ τρέλα! ὦ τρέλα!
κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τί λατρεύω
πότε τὴν ἀπλαστὴ ὁμορφιά καὶ πότε τὴ γλυμμένη
κι' ὅμως στὸ πέπλο σου εἶνε κρυμμένη
ἡ ἀγνωστὴ εὐτυχία ποῦ γυρεύω!

V
Εἶδα στὰ μάτια σου νὰ λάμπη κάτι
κάτι, σὰν ἄστρου ἀνατολὴ σὰν Ἥλιου δύση
καὶ εἶπα, νά! ψυχὴ μου ἡ Ἐκάτη
ποῦ ἁρμονία σκόρπισε τριγύρω τῆς πρὶν σβύση.
Εἶδα στὰ μάτια σου νὰ λάμπη κάτι
κάτι, ποῦ κ' ἐγὼ δὲν ξέρω πῶς τὸ λένε
μόνο ἔνιωσα βαθιὰ τὰ σπλάχνα μου νὰ καῖνε
καὶ εἶπα, νά! τοῦ ἔρωτος τ' ἀληθινὸ παλάτι.
Εἶδα στὰ μάτια σου νὰ λάμπη κάτι
ὅμοιο μὲ Κίρκης δάκρυο καὶ θάλασσας γαλήνη
κ' ἔνιωσα τότε ὁ δράκοντας τὸ αἶμα μου νὰ πίνη
καὶ νὰ μοῦ δείχνῃ ὀλόκορμη μπροστά μου τὴν
[ἀπάτη!]

VI
Δὲν ἄκουσες τὴν τρικυμία νὰ μυκάται
κι' ὁ λογισμὸς σου ἀνίδεος σιμά μου φτάνει,

Στὸν Ἰσκίο τὸν βαθὺ τῶν ἰδεῶν μου κοιμάται
ἡ ἁρμονία τοῦ κόσμου
ὦ δός μου Δανάη δός μου!
τῆς λησμονιάς τὸ τρίφυλλο βοτάνι,
δὲν θέλω ἀπὸ τὰ περασμένα νὰ θυμᾶται
γιατὶ ἡ ψυχὴ μου θὰ γροικᾷ κι' ὅταν ὁ νοῦς
[πεθάνῃ.

VII
Γονατιστὸς μπροστά σου ὦ μάτια μου ὦ Δανάη!
μιὰ προσευχὴ βαθειὰ ὁ νοῦς μου ἀφίνει
τριγύρω μας ὁ Δαίμονας χαμογελάει
καὶ στέκουν ἄφωνα νὰ δοῦν
τὸν πόνο μας στὰ πέρατα νὰ εἰποῦν
πουλιά κι' ἀγέρας, λούλουδα καὶ κρίνοι!
Προσευχὴ! ποῦ ἐτράνεψεν ὁ πόθος μου στὴ

[Δύση
ὁ ἥλιος τῆς πατρίδας μου δὲν φτάνει ἐδῶ ν' ἀ-
τὴν φλόγα του στὴν ἀπιστὴ καρδιά [φήση
Γελῶ! Γελοῦν μαζί μου τ' ἀφυλλα κλαδιά,
τῶν παλαιῶν δακρύων μου τὴν βρύση
νιόθω, Δανάη μου! σταλαγματιά,
γιὰ τὴν ἀγάπη μας δὲν ἔχει πιά νὰ χύσῃ!

VIII
Μὴ κλαῖς! μὴ κλαῖς!
κ' ἔτσι ἡ ζωὴ ποῦ βλέπεις γιὰ πάντα δὲν μένει
τῇ μοῖρα ποῦ μᾶς τυρανεῖ κρατῶ δεμένη
στὰ δικά μου χέρια.
Θάρρη ἡ στιγμὴ ποῦ θὰ χαθοῦν οἱ μέρες οἱ θολές
ποῦ τὸ κεφάλι ὑψώνοντας στ' ἀστέρια
τέτοια στὴ «Δύναμη» λόγια θὰ λές:
—«Ἐγὼ, δὲν εἶμαι κόρη Σατανᾶ
μὰ εἶμαι κι' ἀπ' τὴν ψυχὴ σου πιὸ μεγάλη
Ἐγὼ εἶμαι ὁ νοῦς ποῦ κυβερνᾷ
τὸν ἄντρα μου μὲς τῆς ζωῆς τὴν πάλη».

IX
Δανάη!
καὶ πάλι ἡ χρυσὴ βροχὴ τὸ νοῦ μας θὰ ναρκίση
κάμε καρδιά!
καὶ δὲν θὰ πᾶμε ἀνόνειροι στ' ἀλαργινὸ ταξίδι
Ποιὸς τὸ εἶπε;
ἡ στρίγγλα ἡ ἔννοια θάφτηκε στῆς γῆς τὸ
[κατακλειδί

κι' ὁ πόνος ποῦ δὲν ἔσβυσε τὴ νιότη μας
ὡς τὰ οὐράνια!
[θὰ ὑψώση
Κάτι, πιὸ τρανὸ μᾶς περιμένει
ποῦ δὲν τὸ εἶδε οὐτ' αὐτὴ ἡ πανταδότρια ἡ πλάση.
θὰ εἶνε ἡ φωλίτσα μας ἀπὸ φιλιὰ πλεγμένη
ἀπὸ φιλιὰ κι' ἀτέλειωτο ἐρωτικὸ μεθῶσι
στὸ γέλοιο μας θ' ἀναγαλιάζῃ ἡ Φύση
καὶ ὁ Θάνατος, περνώντας ἀπ' τὴ θύρα μας
θ' ἀφρικασθῇ,
θὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀνέγγιχτους, καὶ θὰ περάσῃ

Μάρτιος 1895—Ἰούλιος 1898
Ἀθήναι—Παρίσι

Θρύλος καὶ Ἱστορία

Τὸ καρυοφίλι τοῦ Διάκου

ΤΟΥ Κ. ΠΑΝ. Σ. ΜΑΓΙΑΚΟΥ

Ἡ ἐπανάστασι τοῦ 1821 δὲν ὑπῆρξε δημιούργημα μιᾶς στιγμιαίας καὶ αὐθόρμητης λαϊκῆς ἐκρήξεως ἀλλ' ἔργο τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἀποφασιστικότητος ἐλαχίστων σχετικῶς ἀνδρῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Θανάσης Διάκος. Εἶναι ἀλήθεια, πῶς τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμὴ τῆς ὑποδουλώσεως ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται καὶ νὰ ἐξελίσσεται ἔκτοτε, ἀθόρυβα στὴν ἀρχή, μὰ σταθερὰ πάντοτε, ἐπὶ τέσσερες σχεδὸν συνεχεῖς αἰῶνες. Τὸν τελευταῖο ἰδίως αἰῶνα, διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα σπουδαίως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ραγιαδῶν καὶ δημιούργησαν μιὰ ἀνταρτικὴ διάθεσι, μιὰ ἐπαναστατικὴ ψυχολογία. Τέτοια γεγονότα ἦσαν οἱ ρωσοτουρκικοὶ πόλεμοι, ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασι, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος, ποῦ ὡς ἐπακόλουθα εἶχαν, τὴν ἐξέγερσι τοῦ 1770, τὸ κίνημα τοῦ Κατσώνη, τοὺς ἀγῶνες τῶν Σουλωτῶν, τὴν προσπίτεια τοῦ Ρήγα καὶ τελευταία τὴν ἵδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ ραγιαδισμὸς συνεῖχε τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ δουλοφροσύνη κυριαρχοῦσε ἐν σκέψει του. Μάλιστα ἡ σκληρὴ δοκιμασία τῶν ἐπαναστατικῶν ἐκδηλώσεων, ποῦ ἀναφέραμε, ἡ ὁποία κατεπνίγησαν κυριολεκτικῶς στὸ αἶμα, ἐκλόνησαν τὴν πεποίθησιν καὶ ἐνεστάλλαξαν τὸ δέος καὶ τὴν διστακτικότητά στὴν τάξιν ἐκείνην ἰδίως τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς γιὰ τὴν διεξαγωγὴν ἑνὸς ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Καὶ ἐχρειάσθηκε ὁ ἐνθουσιασμὸς ἑνὸς Παπαφλέσσα στὸ Μωρητῶν, ἡ πίστις τοῦ Οἰκονόμου στὰ νησιά, ἡ ἀποφασιστικότης τοῦ Θανάσης Διάκου στὴ Ρούμελη καὶ μερικῶν ἄλλων ἀλλοχῶν, γιὰ νὰ παρασύρουν τοὺς πάντας, νὰ ἀνάψουν τὴν ἐπαναστατικὴν φλόγα ἀπὸ τὸ ἕνα ἕως τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς σκλάβας χώρας, νὰ δημιουργήσουν χάσμα ἀγαφύρωτο μετὰ τὸν δυνάστη καὶ δυναστευόμενον καὶ νὰ θέσουν δύο ἐθνότητες ἀντιμέτωπες ἀλλήλων.

Μυημένος στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία ὁ Διάκος, εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν ἐκρηξί τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο, πιστὸς στὸν ὅρκον του, ὡς φιλικός, δίχως ἀναβολή, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνη θέρη καὶ

ἀποφασιστικότητά τῶν ἀγνῶν ἰδεολόγων κηρύσσει τὴν ἐπανάστασιν στὴν ἐπαρχία τῆς Λιβαδειᾶς, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς ἄρματολός, τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ 1821. Κάθε ἐμπόδιο ὑποχωρεῖ στὴ θεληματικότητά του πλέον. Ἡ διστακτικότης τῶν ἀρχόντων κάμπτεται μπρὸς στὴν ἀποφασιστικότητά του. Ἡ ὁρμητικότης του παρασύρει τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα καὶ μεταδίδει τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του γιὰ τὸν ἀγῶνα εἰς ὅλους. Ἐντὸς δλίγου ὀλόκληρη ἡ ἀνατολικὴ Ρούμελη εὐρίσκεται ἐλευθέρη καὶ ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Λιβαδειᾶς κυματίζει ἡ σημαία του, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν χαραγμένες ἡ λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος», λέξεις ὅχι κενῆς σημασίας γιὰ τὸν Διάκο, ὅπως τὸ ἀπέδειξε ἀργότερα, στὴ μάχῃ τῆς Ἀλαμάνας.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Λιβαδειᾶς καὶ ἡ ἄλωσις τοῦ φρουρίου αὐτῆς ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητα τὸ σπουδαιότερο γεγονός κατὰ τὴν ἐναρξίν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐβάθυνε στὴν καθόλου ἔκβασιν αὐτοῦ. Ἡ Λιβαδειὰ ἐστάθηκε τὸ προπύργιον τῆς ὅλης ἐπαναστάσεως. Ἡ μάχης τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιάς, τῶν Βασιλικῶν, ποῦ καθήλωσαν στὴ Στερεὰ τοὺς ὀθωμανικοὺς στρατοὺς, ποῦ ἐστάλησαν παρὰ τοῦ Χουρσὶτ πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἀνταρσίας, καὶ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρίαν τοῖς Πελοποννησίους ἀρχηγούς, νὰ ὀργανώσουν δίχως περισπασμούς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἐδραιώσουν ἐκεῖ τὴν ἐπανάστασιν, εἶναι ἐπακόλουθα τῆς ἐπαναστάσεως τῆς πλουσίας αὐτῆς πόλεως. Καὶ ἡ τιμὴ ἀνήκει στὸν ἡρωϊκὸν τῆς ἀρχηγό, τὸν Διάκο.

Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ εἶναι πανελληνίως γνωστὴ ὥστε νὰ περιτεύῃ ἡ ἐξιστόρησίς της. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας, 22 Ἀπριλίου 1821, τὸ ὄνομά του ἔμεινε στὴν ἱστορίαν ὡς σύμβολον ἡρωϊκῆς αὐτοθυσίας. Οἱ λαοὶ ἐκτιμοῦν τὴν σεμνότητά, θαυμάζουν τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀγαποῦν ὅσους θυσιάζονται γι' αὐτούς. Ὁ δὲ πολυπαθὴς Ἑλληνικὸς λαὸς ἀγάπησεν τὸν ἥρωα καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησι ὕμνησε αὐτὸν ὅσο κατέναν ἄλλον.

Ἐγεννήθηκε στὴ Μουσούνισσα καὶ ἐμαρτύρησε

στη Λαμία. Μά η χώρα της οποίας ο θανμασμός και η αγάπη προς αυτόν έφθασε μέχρι λατρείας είναι η χώρα με τους κατοίκους της οποίας συνδέθηκε, η χώρα που τον ανέδειξε και του έδωσε τὰ μέσα για νὰ μεγαλουργήσει. Στη Λιβαδειά τὸ ὄνομά του συνεχῶς ἀκούεται προφερόμενο και ὡς ἀρχὴ χρονολογικὴ τὸ μεταχειρίζονται οἱ γέροντότεροι «τὸν καιρὸ τοῦ Διάκου»—ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Διάκου». Ἐκεῖ πολλὰ θρυλοῦνται γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ τὴ δρᾶσι του καὶ ἐκεῖ φυλάσσονται σὲ ἰδιωτικὲς συλλογὲς πλεῖστα κειμήλια αὐτοῦ καὶ τῶν συναθλητῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ καρυοφίλι του.

Ὁ λαὸς τῆς Βοιωτίας πιστεύει, πῶς τὸ ντουφέκι, ποῦ τοῦ χάρισε τὴν ἀνεξαρτησία, τὸ ὅπλο τοῦ Διάκου, περιμαζεύτηκε στὴν Ἀλαμάνα ἀπὸ τὸν ψυχογιὸ του Δημήτρη Τσαμαλῆ ὀνομαζόμενον, ὁ ὁποῖος εὐτύχισε νὰ σωθῇ κατὰ τὴν μάχη ἐκείνη συναποκομίζοντας καὶ τὸ καρυοφίλι τοῦ ἡρωικοῦ ἀρχηγοῦ του. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη μάχη, ἐπειδὴ τὰ ντουφέκια «ἐπυρακτώθησαν» ἀπὸ τὴν μεγάλην χρεῖσι καὶ ἀχρηστεύθηκαν, οἱ μαχηταὶ ἐμάχοντο στὸ τέλος μὲ τὰ σπαθιά. «Σπαῖρα συνέτριψε παρὰ τὴν λαβὴν τὴν σπάθην τοῦ Διάκου, ἐτέρα συνέτριψε καὶ τὸν βραχιονά του. Καὶ ὁ ἀτρόμητος Διάκος, γράφει ὁ Πουκεβίλ, συνελήφθη στηριζόμενος ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους αὐτοῦ» (Πουκεβίλ τόμ. Α', σελ. 133). Ὁ δὲ Τρικούπης (τόμ. Α' σελ. 179), ἐξιστορῶντας τὴ μάχη μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει: «Τῷ ὄντι ὁ ψυχογιὸς του, βλέπων λιποτακτοῦντας τοὺς ἄλλους, τὸν παρεκίνει ἐγκαταλειπόμενον νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς εἰς ὠφέλειαν ἐν ἄλλῃ περιστάσει τῆς πατρίδος, καὶ τῷ ἔφερε τὸν ἵππον, ἐκείνος ἀπεκρίθη «ὁ Διάκος δὲν φεύγει». Ἐν τὸσούτῳ ἐπὶ λήπουν οἱ ἐχθροί, φονεύεται ἔμπροσθέν του ὁ ἀδελφός του.... φονεύονται οἱ ἀκόλουθοί του ἐκτὸς τοῦ ψυχογιοῦ του...». Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ παράδοσι προσθέτει ὅτι ὁ ψυχογιὸς του φεύγοντας συναπεκόμισε καὶ τὸ καρυοφίλι τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Τὸ καρυοφίλι αὐτὸ ἐφυλάσσετο στὴ Μονὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐδωρήθηκε ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς τὸ 1901 εἰς τὸν Ἡρακλῆ Λάμπαν, στὴν κατοχὴ

τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποῖου εὐρίσκεται σήμερα μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ ἀγῶνος κειμήλια. Παραθέτουμε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχιμανδρίτου ποῦ συνοδεύει τὴν δωρεὰν του καὶ στὴν ὁποία ἐμπεριέχεται πᾶν ὅτι ἡ παράδοσι ἀναφέρει.

Ἀγαπητὲ φίλε,

Πληροφορηθεὶς παρὰ πολλῶν ὅτι κάμνετε συλλογὴν διαφόρων κειμηλίων τοῦ 1821, ἐθεώρησα καλὸν ἵνα σᾶς ἀποστείλω καὶ κειμήλιον τοῦ ἡρώος τῆς Ἀλαμάνας Ἀθανασίου Διάκου. Τί νομίζεις; Τὸ ὅπλον του! ἵνα καὶ τοῦτο τεθῇ πλησίον τῶν λοιπῶν κειμηλίων τῶν δοξασάντων τὴν ἐνδοξον πατρίδα μας. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀποστελλομένου ὑμῖν ὅπλου ἔχῃ ὡς ἑξῆς: ὁ Λεοντόκαρδος Ἀθανάσιος Διάκος μεταξὺ τῶν λοιπῶν Παλλικαριῶν του εἶχε καὶ τὸν ἐκ Διστόμου Δημήτριον Τσαμαλῆν. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Ἀλαμάνᾳ πολιορκίαν του, ὁ ρηθεὶς προσέφερεν εἰς τὸν ἀτρόμητον Διάκον ἵππον, ἵνα σωθῇ διὰ φυγῆς, ἀλλ' οὗτος συγκινηθεὶς καὶ ῥίψας τὸ ὅπλον του κατὰ γῆς, εἶπε, ὁ Διάκος δὲν φεύγει, ξιφῆρης δ' ὁρμήσας κατὰ τῶν Τούρκων συνελήφθη. Τὸ ἐνδοξον δὲ τοῦτο ὅπλον λαβὼν ὁ Δημήτριος Τσαμαλῆς καὶ μαχόμενος περιεσώθη μετὰ πολλῶν διασκορπισθέντων ὁπαδῶν τοῦ Διάκου. Ἐκτοτε τὸ ἐπωνόμαζε «Παπαδιά» ὡς ἀνῆκον τῷ Διάκῳ. Ταῦτα κατὰ πιστὴν ἀφήγησιν πρὸς με τοῦ θείου μου Δημητρίου Τσαμαλῆ τοῦ τιμηθέντος διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του διὰ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ λοχαγοῦ, ἀποβιώσαντος δὲ τὸ 1856 ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν.

Μονὴ Ἱερουσαλὴμ τῇ 24 Μαρτίου 1901

Ἀρχιμανδρίτης Μονῆς Ἱερουσαλὴμ ἐτῶν 65

Γρηγ. Δημακόπουλος

Αὐτὰ λέει ἡ παράδοσι γιὰ τὸ καρυοφίλι, ποῦ πρῶτο ἐκρότησε συνειδητὰ στὴ Ρούμελη κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 21.

ΠΑΝ. Σ. ΜΑΓΙΑΚΟΣ

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΛΙΛΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

ΤΟΥ Κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Στὰ πηλαιότερα χρόνια εἶχαμε μερικὰ *ἱστορικὰ μυθιστορήματα*, γραμμένα στὴν καθαρεύουσα, ποῦ διάβαζαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Μελᾶς, ὁ Ράμφος, ὁ Ζαμπέλιος, ὁ Καλλιγᾶς καὶ μερικοὶ ἄλλοι, καλλιέργησαν τὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα, μὰ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶχε τολμήσει νὰ καταπιαστῇ μὲ τὴ νεοελληνικὴ ζωὴ, στὴν κοινωνικὴ τῆς κατάστασι. Κανεὶς δὲν εἶχε παρουσιάσει τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν τῆς ὑπόστασι. Ἀνατομία τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς δὲν εἶχε γίνῃ ὡς τότε. Ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ μερικὰ διηγήματα, γραμμένα τὰ τελευταῖα χρόνια, πρὶν ἀπὸ τὰ 1900, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δὲν περιείχαν παρὰ Λαογραφία, Folk-Lore. Τὰ διηγήματα τὸν Παπαδιαμάντη, τοῦ Βιζυνοῦ, τοῦ Μωραϊτίδη, τοῦ Κρυστάλλη καὶ τῶν παλαιότερων δὲν ἀνέλυαν παρὰ τὴ λαϊκὴν ψυχὴν, στὴ λαογραφικὴ τῆς πλευρᾶς, καὶ ὅχι τὴν κοινωνικὴν τῆς ὑπόστασι. Προλείαναν ὅμως τὴν διαμόρφωσι τὸσο τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ὅσο καὶ τοῦ ἐνυτέρου μυθιστορήματος. Ἀκολούθησαν «τὰ *Ἀνὰ Ἀδέρφια*» τοῦ Ψυχάρη (1910), καθὼς καὶ ἡ «*Ἀνθὴ*» (1912) τοῦ ἴδιου, ποῦ παρ' ὅλη τὴν ψυχολογικὴν ψευτιά τους, ὅμως συνετέλεσαν ὅχι καὶ λίγο στὴ γλωσσικὴ ἀνάπλασι. Ἐπρεπε, τέλος, νᾶρθῃ ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος γιὰ νὰ δείξῃ τις πληγὲς τῆς κοινωνίας μας καὶ ὕστερα ἡ Ῥωσικὴ Ἐπανάστασι γιὰ νὰ φανοῦν οἱ καταθλιβόμενες καὶ ἀδικούμενες τάξεις. Ἔτσι κατ' ἀναπόδραστη ἀνάγκη θὰ ἐξέφυγε καὶ ἡ νέα πεζογραφία μας ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ περιορισμένον κύκλον τῆς λαογραφίας. Καὶ πραγματικῶς δὲν εἶχε περάσει παρὰ λίγος χρόνος καὶ φάνηκαν οἱ ἐκδηλώσεις: Ὑστερα ἀπὸ τις ἀσθενικὲς ἀπόπειρα τοῦ Χανιζόπουλου (*Φθινόπωρο-1917*) ὁ πρῶτος ποῦ καταπιάστηκε μὲ τὸ διήγημα καὶ τὸ μυθιστόρημα στὴν ἐνυτέρην κοινωνικὴν σημασίαν τους, ὑπῆρξεν ὁ Ντίνος Θεοτόκης, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπόστολους τοῦ ἀριστερισμοῦ στὸν τόπον μας, ἂν καὶ γεννημένος ἀριστοκράτης καὶ μεγάλος γεωκτημόνας τῆς Κέρκυρας. (1). Στὰ ἐκτενέστερα σχετικῶς διηγήματά του, ὅπως «ὁ *Κατάδικος*» (1920) καὶ «ὁ *Καραβέλλας*» (1921) μᾶς παρουσιάζει τὴ νεοελληνικὴν ζωὴν, στὴν ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΤΗΣ ΟΨΗΣ, τοὺς ἄρχοντας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τῆς Ἐπτανήσου καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην τοὺς ἀγρότες καὶ τοὺς μικροαστοὺς. Ἀλλὰ στὸ κυριώτερον ἔργο του, στὸ μυθιστόρημα: «*Οἱ Σκλάβοι στὰ Δεσμά τους*» (1922) ὁ Θεοτόκης κατάρθωσε νὰ ὁλοκληρώσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μᾶς δόσῃ τὴν κοινωνικὴν ζωὴ τῆς

Ἑλλάδος μέσα σ' ἐνυτέρου πλαίσιο, μέσα στὴν πάλιν τῶν τάξεων. Μᾶς ἔκανε γνωστὴ τὴν ψυχολογίαν μιᾶς περιοχῆς, τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου, ὅπου ἡ διαφορὰ τῶν τάξεων εἶχε δημιουργήσει καὶ ἀνάλογη ψυχολογία ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου καὶ στοὺς ἀστούς, στοὺς χωρικοὺς, καθὼς καὶ στοὺς δουλοπάροικους. Τὸ μυθιστόρημα ἐκεῖνο, ἀνοίξε ΝΕΟΥΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ στὴν νεοελληνικὴν πεζογραφίαν, τόσο γιὰ τὸ κοινωνικὸν τοῦ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ, ὅσο καὶ γιὰ τὴ ΓΛΩΣΣΑ καὶ τὸ ὅφος του. Δυστυχῶς γιὰ τὸ Θεοτόκη καὶ τὴ σημασίαν του στὰ νεοελληνικὰ γράμματα, δὲν γράφτηκε τίποτε τὸ οὐσιαστικὸν μέχρι σήμερα.

Τὸ δρόμον τοῦ Θεοτόκη ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι, συντρίβοντες τοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ παρελθόν καὶ ἀντιμετωπίζοντες τὸ παρὸν καὶ μόνον τὸ παρὸν τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, ὅπως διαμορφώθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἡ ζωὴ κοιτάζεται μὲ τὸ μάτι τοῦ κοινωνικοῦ ἀνατόμου καὶ ὅχι τοῦ λαογράφου ἢ τοῦ ψυχολόγου τῆς ὑπαίθρου. Ὁ Παρορίτης, ὁ Πικρὸς καὶ ἄλλοι, φεύγοντες ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἀφετηρίαν τοῦ Θεοτόκη, καθὼς καὶ ὁ Νικολαΐδης τῆς Κύπρου καὶ ὁ Μυριβήλης, ἀνοίγουν νέους δρόμους στὸ νεοελληνικὸν διήγημα καὶ μυθιστόρημα. Κι' ὕστερα ἔρχονται ἄλλοι νέοι, ὅπως ὁ Δασκαλάκης, ὁ Τερτζάκης, ὁ Πετσάλης, ὁ Θεοτοκάς καὶ ὁ Βενέζης, ποῦ δὲν συγκινοῦνται ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν τάξεων, ὅπως οἱ πρῶτοι, ἀλλὰ μᾶς παρουσιάζουν τὴν *Ἀστικὴν Κοινωνίαν* στὴ δρᾶσι τῆς. Ἄν καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πάρα πάνω ἔργα, δὲν εἶνε παρὰ πρωτόλεια, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ παρόμοια εὐρωπαϊκά· ἂν καὶ δὲν εἶνε παρὰ ἀπόπειρες συνθετικῆς ὁργάνωσις τοῦ ὕλικου τους, ὅμως ἔρριξαν πολλὴ φῶς πᾶνω στὴν ψυχολογίαν τῆς ἀστικῆς τάξεως, καθὼς καὶ πᾶνω στὴν ψυχολογίαν τῶν προσφύγων καὶ τῶν ἐργατῶν. Κι' ἡ γλώσσα τῶν νέων αὐτῶν φαίνεται περισσότερον καλλιεργημένη καὶ πλουσιώτερη ἀπὸ κείνη τῶν παλαιότερων. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς συνετέλεσαν στὸ νὰ παρασκευασθῇ τὸ ἔδαφος, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ καὶ στὴ πεζογραφίαν μας *Παράδοσις*, ὅπως ἔχει δημιουργηθῇ τέτοια καὶ στὸν ποιητικὸν λόγον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ «Ἐρωτόκριτου» καὶ τῆς «Ἐρωφίλης». Ἄν μάλιστα στὸ μεταξὺ παρουσιασθῇ καὶ ἕνας νέος συγγραφέας μιᾶς ἐνυτέρης γλωσσικῆς ἀποδόσεως, μιᾶς ἀνώτερης συνθετικῆς δυνάμεως καὶ ἀδρότερης συλλήψεως τῶν τύπων τῆς κοινωνίας, τότε ἡ νίκη τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ στὴν πεζογραφίαν θ' ἦνε ἀπόλυτη, πρᾶγμα ποῦ δὲν συμβαίνει σήμερα. Ὅς κοιμοῦνται καὶ ὀνειρεῦνται οἱ ἀκαδημαϊκοὶ μπροστὰ στὰ εἰδῶλα τοῦ Κόντου καὶ τῶν Χατζηδάκηδων! (1) Ἡ γλώσσα ποτὲ δὲν ρυθμίστηκε ἀπὸ

(1) Προβλ. Φ. Μιχαλοπούλου: Κωνσταντῖνος Θεοτόκης (Περιοδικὸν Μοῦσα τομ. Δ' (1924) τεῦχος 1 (37) καὶ σελ. 5—7). Καὶ τόμ. Δ (1924) τεῦχος 2 (38) σελ. 20—22). Δυστυχῶς ἡ μελέτη μας ἐκείνη δὲν δημοσιεύθηκε ὁλόκληρη τότε.

τις 'Ακαδημίες. "Οχι" δὲν ὑπάρχουν νομοθέτες στὴ γλῶσσα. Ἡ νεοελληνικὴ θὰ τραβήξει πρὸς τὰ μπρὸς κι' ὅταν θὰ ξυπνήσουν οἱ 'Ακαδημαϊκοὶ θὰ τρίβουν τὰ μάτια τους. "Ὅπως παλαιότερα, ἔτσι καὶ σήμερον ἡ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ φιλολογία δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐπισημὲς ὑποδείξεις κι' ὑποσημειώσεις. Τὸ κράτος πάντοτε ὑπῆρξεν ὁ ἀμείλικτος ἐχθρὸς τους. Πιστεύουν μονάχα στὴ ζωὴ. Ἀπ' αὐτὴν ἐμπνεύστηκαν καὶ Κορνάροι καὶ Χορτάτηδες καὶ Βηλαράδες καὶ Σολωμοὶ καὶ Βαλαωρίτηδες καὶ Παλαμάδες. Ἀπὸ τὴ ζωὴ ποτίστηκαν κι' ὁ Θεοτόκης κι' ὁ Νικολαΐδης τῆς Κύπρου, ἂν καὶ παραγνωρισμένοι σήμερον, ποὺ μᾶς ἔδωκαν τοὺς πρώτους τύπους ἐνδὸς εὐρύτερου γλωσσικοῦ ἴφους, βασιτισμένοι πάνω στὴ δημοτικὴ καὶ μὲ περιεχόμενο, ποὺ πῆραν ἀπὸ τὴ κοινωνία ὁλόκληρη. Τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα, ὅταν θὰ φθάσει στὴ περπούμενη θέση του, καλλιεργημένο ἀπὸ δυνατοὺς τεχνίτες, τότε κι' ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, θὰ ποῦμε πὼς νίκησε πέρα ὡς πέρα.

* *

Μιὰ ἀπὸ τῆς σποιδαιότερες καὶ δημιουργικότερες προσπάθειες γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ νεοελληνικοῦ μυθιστορήματος στὴν κοινωνικὴ του ἀποψη, παρουσιάζουν καὶ τὰ ἔργα τῆς Λιλίας Νάκου. Τὰ 1932 μᾶς ἔδωκε ἓνα μέρος τῆς ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ τῆς μὲ τὴν «*Ξεπάρθενη*», ὅπου μᾶς διηγήθηκε μὲ θάρρος καὶ εὐλικρίνεια τὴν ἱστορίαν της μέσα στὸ πατρικὸ της σπίτι. Ἄν καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν εἶνε παρὰ βιογραφικὸ, ὅμως ξεσκεπάζει πολλὰς πλευρὰς τῆς ἀστικῆς τάξεως τῆς ἐποχῆς μας καὶ μὲ τὴν ὠμότητα καὶ παραστατικότητά της περιγραφῆς του, μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ σὰ μιὰ κοινωνικὴ ἐξομολόγηση, στὴ βαθύτερη οὐσία του, μιὰ ψυχολογικὴ ἀνάλυση, ποὺ πολλὰ καταδικάζει καὶ καυτηριάζει, ποὺ πολλὰ ΚΑΤΗΓΟΡΕΙ τῆς τάξεως αὐτῆς, ποὺ συνεχῶς ξεπέφτει κι' ἐκφυλλίζεται. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ πατέρα της, ποὺ δὲν πᾶνει μὲ ὅλα ταῦτα νάγαπάει, εἶνε ἀξιοθαύμαστος γιὰ τὸ ρεαλισμὸ καὶ τὴν πιστότητά του, μὲ τὸν συγχρόνως γιὰ τὸ θάρρος, μὲ ὁποῖον ἔχει διατυπωθεῖ. Δείχνει τὴν ψυχικὴ δύναμιν τῆς συγγραφέως, ποὺ δὲν φοβάται τίποτε καὶ τοῦ μπροστά στὴν ἀλήθεια, τὰ ξεχνάει ὅλα: «*Αὐτὸς σίγουρα δὲν ἔχει τίποτε τὸ λεπτό. Ὁλη του τὴ ζωὴ δὲν ἔπαυσε νὰ βρίζει τὴ μητέρα μου καὶ νὰ τὴν ἐξευτελίζει. Ἐνας περίεργος ἀλήθεια τύπος, ὁ πατέρας μου. Ἄ, αὐτὸς μὲ τὸ συμπάθειο, κατουράει ὅλους τοὺς κώδικες τῆς καλῆς ἀνατροφῆς. Βρίζει μὲ σταυροὺς καὶ παναγίες καὶ θυμώνει μὲ τὸ τίποτε. Ἀλλὰ—ἀλλὰ. εἶναι ὑπὲρ τῆς Ἡθικῆς μὲ κεφαλαῖο*» (σελ. 9). Μαὐτὸ τὸ ρεαλισμὸ, μ' αὐτὴ τὴ δύναμιν κι' εὐλικρίνεια, μ' αὐτὴ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως καὶ τῆς διατυπώσεως, μᾶς ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν της μέσα τὴν κοινωνίαν τῆς Ἀθήνας: Πὼς ἀγάπησε, πὼς τεκνοποίησε, πὼς δούλεψε γιὰ νὰ θρῆψει τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸ παιδί της, πὼς πόνεσε, ὅταν τῷ χάσε, πὼς τελευταῖα πέρασε μέσα ἀπὸ τὴ φρικτότερη θλίψη, μόνῃ της στὸν κόσμον καὶ συνεχῶς παλεύοντάς γιὰ νὰ κρατήσει τὴν λευτερίαν της καὶ τὴν ψυχὴν της ἀμόλυντὴ ἀπὸ τὶς κοινωνικὰς προλήψεις καὶ τὶς ἀστικὰς κακοήθειες. Κι' ὅλα αὐτὰ, χωρὶς νὰ ἔξει τὸ σπῆν τῆς τίποτε, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ μέσα στὴν ἴδια ἡθικὴ σαπίλα μὲ τὸν πατέρα καὶ τὴ μίαννα, βου-

τηγμένους μέσα στὴν παρεξήγηση καὶ τὴν πρόληψη. Ἔτσι ἡ ἱστορία πέρνει πολὺ μεγαλύτερη σημασία, γιὰτὶ γράφτηκε ἀπὸ αὐτογνῶν τῆς κόρης, ποὺ ἔχει ἐπαναστατήσει ἐναντίαν στὸ σάπιο καθεστὼς τῆς ἀστικῆς οἰκογένειας, ποὺ ζεῖ μέσα στὸ ψέμμα καὶ τὴν ὑποκρισίαν, μέσα στὴ μεγαλύτερη κακοήθεια κι' ὅμως δὲν ἐννοεῖ νὰ ἀηδιάσει ἀπὸ τὶς βαρεῖες ἀναθυμιάσεις τοῦ βούρκου, ποὺ μέσα του κυλιέται κι' ἀναπνέει. Πόση δύναμιν δὲν περιλαμβάνει αὐτὸ τὸ μικροκαμωμένο κορμὶ τῆς Νάκου! Πόση ἀρρενωπότητα καὶ καλωσύνη γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἀναδίδεται ἀπ' αὐτὴ τὴ γενναία ψυχὴ! Πόσο κουράγιο ἀκόμη δὲν χρειάστηκε γιὰ νὰ περιγράψει καὶ σατυρίσει τὸ ἴδιο της, τὸ στενότερο περιβάλλον! Κι' ὅμως δὲν μποροῦμε νὰ ἀναπαράστησουμε, παρ' ὅτι ζήσαμε, ὅτι εἶδαμε μὲ τὰ μάτια μας, ὅτι αἰσθανθήκαμε, ὅτι πονέσαμε, τέλος, ἡ χαρὴκαμε. Μ' ἓνα λόγο, δὲν εἴμαστε, παρ' ὅτι ζήσαμε. «*Ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα δὲν εἶνε παρὰ αὐτοβιογραφίαι*» εἶπε ὁ Βύρων· κι' εἶχε κατὰ μέγα μέρος δίκαιον. Ἐνα ἀκόμη παραδείγμα: «*Ἡ Ξεπάρθενη*».

Αὐτοβιογραφία εἶνε καὶ τὸ δεύτερον μυθιστόρημα τῆς Νάκου: «*Παραστρατημένοι*» (1935), ποὺ κυκλοφόρησεν ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες. Ὁ ἰδιόρρυθμος τρόπος, ποὺ ἀντιλαμβάνεται καὶ συνθέτει τὴ βιογραφίαν, ποὺ πλαισιώνει μέσα σ' ἓν. εὐρύτερον κοινωνικὸ περιβάλλον, ὅπου ἀναλύεται ὁλόκληρη σχεδὸν ἡ νεοελληνικὴ ζωὴ, κάνει καὶ τὸ νέο αὐτὸ μυθιστόρημα μιὰ κοινωνικὴ ἐξομολόγηση, μιὰ ἀνάλυσιν κι' ἐπικρίσιν τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος, ποὺ ζοῦμε. Στὴν «*Ξεπάρθενη*» μᾶς διηγήθηκε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ τελευταῖα τραγικὰ χρόνια τῆς ζωῆς της, τῆς πειραματισμένης καὶ βυθισμένης στὸν πόνο καὶ τὴ συμπάθειαν. Ἐδῶ ἀρχίζει τὴ βιογραφίαν της ἀπ' αὐτὴ τὴ μικρὴ τῆς ἡλικίαν, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ κατὶ νοιώθει ἀπ' τὸν κόσμον. Ἡ ψυχολογία τοῦ πατέρα, τῆς μάννας, τοῦ ἀδελφοῦ της τοῦ ἄρρωστου, τῆς ἀδελφῆς, ποὺ πέθανε πρόωρα, παρακαλουθεῖται κι' ἀναλύεται σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Μέσα ἀπὸ κάθε σελίδα τῶν «*Παραστρατημένων*» ξεπροβάλλει ὁ γνώριμος αὐτὸς κόσμος, μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους τύπους, ποὺ ζοῦν μέσα στὴν πρόληψιν καὶ τὶς ἀστικὰς κοινωνικὰς συνθήκες, μέσα στὸ ψέμμα, μέσα στὸ ἔγκλημα ἀκόμη. Ποιὸς θὰ τὸ πίστευε πὼς ὁ ἀδελφὸς της εἶνε νόθος καὶ ἔχει συλληφθεῖ μὲ τὸ θῆτο της; Κι' ὅμως, ἂν καὶ τὰ πάντα εἶνε γνωστὰ σ' ὅλους, ἡ ζωὴ συνεχίζεται κάτω ἀπὸ τὴν ἴδιαν στέγην, μὲ τὸ θῆτο σύννοικον! Κι' ὅμως πόσες ἄλλες ἀνθρώπινες καὶ τίμιες ὑπάρξεις, πόσες θλιμμένες ψυχές, δὲν περνοῦν ἀκόμη μέσα ἀπὸ τοὺς πίνακες τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ, σὰν ἀντίθεση τῶν πρώτων; Ἡ νονὰ μὲ τὴν ἀδικημένη ζωὴ της, μὲ τὴν πίκραν καὶ τὴν ἀπαγορευτικὴν, μὲ τὸ θάνατον καὶ τὴν ἀποτυχίαν σὲ κάθε της σχέσιν, μὲ πόση συμπάθεια καὶ συμπόνειαν δὲν πλημμυρίζει τὴν ψυχὴν μας! Κι' ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ ἄλλοτε πονεμένος κι' ἄλλοτε ἀνισόρροπος, ὁ ἄλλοτε γελοῖος ἢ τραγικώτατος κακὸς κι' ἐγκληματικός, μᾶς δόθηκε μὲ τὴν ζωὴν τῆς πραγματικότητος. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἀβίαστη καὶ σύντομῃ ἀναλύεται μὲ μιὰ καταπληκτικὴ λεπτομερειακὴ παρατηρητικότητα καὶ ὀξυδέρκειαν, ποὺ ξαφνίζει. Τονίζουμε, μάλιστα, τὴν ἀπίστευτὴν αὐτὴ λεπτομερειακὴ ἀνατομία

καὶ τῶν μυχιαίτερων πτυχῶν τῆς ψυχῆς τους. Κι' ὅχι μονάχα ἡ ψυχολογία παρουσιάζει αὐτὸ τὸν πλοῦτον τῆς ἐξονυχιστικῆς ἀνάλυσεως, μὰ κι' οἱ περιγραφὰς τῆς ζωῆς ἢ τῆς φύσεως ἐμφανίζουν αὐτὴν τὴν δέξια τὴ παρατηρητικότητά. «*Ἀπὸ μακρὰ τὰ βουνά, πέρα στὸν ὁρίζοντα, χαλόνταν μὲς τὴν ἄχραντὴν ζέστην. Πέρασα ἓνα μικρὸ δάσος ἀπὸ πεῦκα. Κρίτς, κρίτς! κᾶναν τὰ ξερὰ θυμάρια κι' οἱ ξερὲς βελόνες ἀπ' τὰ πεῦκα, καθὼς περπατοῦσα. Καμὶὰ φορὰ μὲς ἀπ' τ' ἀγκάθια ξεπετιόταν κάποια μικρὴ σαύρα κι' ἡ καρδιά μου κτυποῦσε δυνατὰ. Σὲ λίγο πέρασα τὸ δασάκι, ποὺ μύριζε ρετσίνα, καὶ βγήκα στὸν κάμπο. Ἐδῶ ἡ γῆς ἦταν γεμάτη ξερούς σβώλους καὶ κανένα δέντρο δὲν ἔρριχνε πουνθὲν ἀπὸ τὴ σκιά του*» (σελ. 27). Νομίζει κανεὶς, πὼς, ὅπου πέσει τὸ μάτι τῆς Νάκου εὐθὺς ἀμέσως συναρπάζεται. Ἐννοεῖ ὅλα νὰ τὰ δεῖ, ὅλα νὰ τὰ μελετήσῃ, ὅλα νὰ τὰ ἐξαντήσῃ, ἂν εἶνε δυνατόν, μέσα στὴν τέχνη της. Ἡ διαύγεια κι' ἡ βαθύτητα τῆς ματιᾶς της εἶνε κατὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα σημεῖα τῆς δημιουργίας της. Καὶ τὸ παραμικρότερον μέσα στὴ ζωὴ, ἔχει νὰ τὸ ἐκμεταλλεύεται καὶ τὸ τοποθετεῖ ὅπου πρέπει καὶ τὸ σπουδαιότερον: γνωρίζει νὰ τὸ παρουσιάζῃ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴ δική της ἀποψη.

Ἀκόμη τὸ ταλέντο τῆς Νάκου εἶναι ἐξαιρετικὸ καὶ στὸ συνέχειαν τῆς ἀφηγήσεως, στὴν παρακολούθησιν τῆς δράσεως τῶν τύπων καθὼς καὶ στὴν ἐξέλιξιν καὶ στὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχολογίας τους. Οἱ σελίδες τῶν «*Παραστρατημένων*» διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλη, σὰν πίνακες ἐνὸς album, ποὺ κρατοῦμε στὰ χέρια μας καὶ γυρίζουμε τὰ φύλλα του. Ἡ κάπως παράξενη ζωὴ μέσα στὸ ἀστικὸ σπῆν τοῦ πατέρα της, ὅπου παίζονται οἱ περισσότερες σκηνὲς τοῦ πρώτου μέρους, ἔχει δοθεῖ μὲ μιὰ τέτοια φυσικὴ τραγικότητα, ὥστε νομίζουμε πὼς ἄλλοιῶτα δὲν μπορούσαν νὰ παρασταθοῦν. Ἐχουν γραφεῖ μὲ τόσην εὐλικρίνειαν κι' ἀλήθειαν, ποὺ μᾶς καταπλήσσουν γιὰ τὸ ἀβίαστο τῆς διηγήσεως, παρ' ὅλη τὴν ὠμότητα ποὺ κρύβεται κάτω τους. Καὶ σὲ τοῦτο βρίσκεται ἡ ἐξαιρετικὴ δυναμικότης τῆς ψυχῆς τῆς Νάκου. Δὲν πῆρε γιὰ θέμα της ἓνα μῦθον ἢ ἓνα θρύλον νὰ μᾶς ἀναπτύξῃ ὅπως ἤθελε ἄλλ' αὐτὸ τὸ δρᾶμα, αὐτὴ τὴν κοινωνικὴ καὶ φυσιολογικὴ ἀρρώστειαν, ποὺ βασίλευε μέσα στὸ σπιτικὸ της. Ὅσοι γινώρισαν τὶς λεπτομέρειες δὲν μποροῦν παρὰ νὰ διακρίνουν μέσα στοὺς τύπους τῶν «*Παραστρατημένων*» τὴν πιστὴ ἀναπαράστασιν τοῦ πατέρα της καὶ τῶν συγγενῶν της. Μὲ πόση ζωντάνια δὲν περιέγραψε τὴ συμπαθὴ καὶ πονετικὴ νονὰ της: «*Ἡ νονὰ εἶχε παντρευθεῖ μεγάλην κι' ὁ θεὸς ἔχει τὴν ἡρθε νὰ πάρῃ τὸ νονὸ. Ὅχι πῶς, ἦταν, λέγανε, κακὸς. Μὰ ἰδιότροπος, τοῦ ἄρεσε νὰ γυρίζει τὶς θάλασσες καμὰν φορὰ καὶ χρόνια. Κι' ὅμως ἡ νονὰ ἦταν ἀκόμα νέα καὶ ὥραία. Στὴν ἀρχὴ τῆς κακοφαινόταν καὶ μαράζιζε νὰ μένῃ ἔτσι μοναχὴ. Καὶ γὰρ νὰ περᾷ τὴ στενοχώριαν της βάλλθηκε νὰ δουλεύῃ καὶ νὰ ἐπιστατεῖ τὸ κτήμα. Ὡς ποῦ μὲ μὲρα ἦρθε ἡ εἰδησιὴ πὼς ὁ ἄνδρας της πέθανε στὶς θάλασσες τῆς Κίνας. Μοῦ ἔδειχνε τόση στοργὴν καὶ τρυφερότητα. Ἡ νονὰ μὲπερνε στὴν ἀγκαλιά της καὶ μοῦ ἔλεγε: «Ἐῖσαι ἓνα γλυκὸ καὶ ἡσυχὸ παιδί καὶ γι' αὐτὸ σ' ἀγαπῶ. Ὑστερα καθόταν στὸ πιάνον κι' ἔπαιζε ὥρες πολλὰς» Δὲν*

ἔκρυψε τίποτε ἀπ' ὅτι εἶδε ἢ γινώρισε. Κι' ἔτσι ἡ εἰκὼν δίνεται ζωντανώτερη καὶ παραστατικώτερη.

Μαὐτὲς τὶς προϋποθέσεις γραμμένο τὸ ἔργο τῆς Νάκου, ὥς τὸ περνοῦσε κανεὶς γι' ἀπόλυτα ΑΤΟΜΙΣΤΙΚΟ, ὅπως εἶνε ὅλες σχεδὸν οἱ αὐτοβιογραφίαι. Ἀλλ' ἡ δεξιότητά της καὶ ἡ εὐρύτητα τῆς συγγραφῆς κατ' ὀρθὴν ὥστε τὸ ἀτομικὸ νὰ συγχωνευθεῖ μὲ τὸ ΚΑΘΟΛΙΚΟ καὶ ἔτσι οἱ «*Παραστρατημένοι*» δὲν εἶνε παρ' αὐτὴ ἡ ἀναπαράστασιν τῆς ἀστικῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν σὲ μιὰ τῆς περιόδου. Ἡ οἰκογένεια Νάκου εἶνε ἡ συμβολικὴ πραγματικότητα μιᾶς ἐποχῆς καὶ αὐτὴ τὴν πραγματικότητά δὲν ἔχουμε κανένα λόγο νὰ μὴν τὴν πιστέψουμε σὰν ἀληθινή τὴν περιγράφει μιὰ αὐτόπτις ποὺ χωρὶς καμμιὰ προκατάληψιν, ἐλευθερωμένη ἀπὸ τὶς ἀστικὰς προλήψεις καὶ ἀναπνεύσασα τὸν ἀγέρα μιᾶς νέας ζωῆς, μᾶς ἔδωκε στὸ πολύτιμον ἔργο της, ποὺ χωρὶς νὰ πᾶν νᾶνε ἔργο τέχνης, εἶνε μὰζι κι' ἔργο δικαιοσύνης ἀπέναντι τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπέναντι μιᾶς τάξεως, ποὺ πόνεσε καὶ ποιεῖ τὸ δικὸ της πόνο.

Καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα τέλος τῆς Νάκου ἔχει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς πολλὰ. Ἐφαρμόζεται καὶ σαυτὴν ὅτι εἴπαμε καὶ στὴν ἀρχή. Ἡ νεοελληνικὴ δημοτικὴ πεζογραφία βρίσκεται στὸν πρώτον δημιουργικὸν της ὄργασμον. Δὲν ἔχει ἀκόμη παράδοσιν καὶ παρουσιάζει ὅλες τὶς ἀτέλειες τοῦ γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ἀκαθόριστου. Ἡ πεζογραφία μας δὲν μπόρεσε νὰ σχηματίσῃ ἀπὸ τὶς μερικότητες τῶν ἰδιωμάτων ἓνα κοινὸ καὶ καθολικὸ ὄργανον. Κι' ὅμως τὰ μυθιστορήματα τῆς Νάκου καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ προαναφέραμε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τους, πόσες ἐλπίδες δὲν γεννοῦν γιὰ τὸ μέλλον τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς γλώσσας, κυρίαρχης σὺν τὰ πεδία ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμην καὶ τοῦ Ἀμβωνος, μέχρι τὴν ποίησιν καὶ τὸ μυθιστόρημα; Ἀς μὴν εἴμαστε βιαστικοὶ καὶ μιὰ μέρα ἡ δημοτικὴ, ὅπως προφήτεψε ὁ πρώτος μεγάλος ἐκδότης τῶν Δημοτικῶν μας Τραγουδιῶν, ὁ Fauriel (2) ἂν δὲν εἶνε, θὰ γίνῃ μιὰ ἀπὸ τὶς πλουσιώτερες, τὶς μελωδικώτερες καὶ παραστατικώτερες γλώσσες τοῦ κόσμου. Μαζὶ μὲ τὴν ἀναλυτικότητά τῶν λατινικῶν γλωσσῶν θάχει καὶ τὴ συνθετικότητά τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν. Κι' ἔχουμε κάθε λόγον νὰ πιστεύουμε, πὼς τὸ μέλλον δὲν ἀνήκει στὴ καθαρεύουσα τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ στὴν δημοτικὴ, ὅχι βέβαια τῶν ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ, ἀλλὰ στὴν κοινή, ὅπως διαμορφώνεται στὰ μεγάλα ἀστικὰ καὶ ἔργατικα κέντρα τοῦ τόπου. Ἡ γλῶσσα τῆς Νάκου, ποὺ ἔχει στὴν Ἀθήναι δίνει αὐτὸ τὸ μέτρον τῆς κοινωνικῆς, ἂς ποῦνε, νεοελληνικῆς, ποὺ σιγὰ σιγὰ πλάθεται στὰ κέντρα καὶ ποὺ κάθε μέρα κατατάσσεται καὶ ἔδαφος. Νὰ μιὰ περίοδος τῆς Νάκου, ποὺ κανεὶς ἀμερόληπτος δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ πὼς ἰδιωματίζει καὶ πὼς δὲν ἀνταποκρίνεται σαυτὸ τὸ νέο κοινωνικὸ γλωσσικὸ καθεστὼς, ποὺ ὁλοένα πλουτίζεται καὶ διαμορφώνεται; «*Ἀπὸ τᾶνοιχτὸ παράθυρον τῆς κάμαρας τοῦ Κώστα, ὁ καλοκαιριτικὸς ἥλιος ἔμπαινε εἰς τὸ κρεββάτι, ποὺ ἔμενε ἀκόμη ξαπλωμένος. Ἀπὸ μακρὰ φαινόταν ἡ γαλάζια ὁροσειρὰ τοῦ Ζηρά. Ἐνα κοτσῶφι κελαϊδοῦσε στὸ πάγκον. Κύτταξα καὶ ἐγὼ τὸν ἥλιον καὶ τὰ μάτια μου θαμπώσανε ὕστερα ἀπὸ τὸ κλείσιμο τῶν μνηῶν*»

(1) Fauriel : Chants Populaires tom. 1 σελ. CXXIV.

στο δωμάτιο του άρρωστου. Πόσο αγαπούσα να κυττάζω τάσπρα σύννεφα, που κάθε μεσημέρι ξενικούσανε μακρινά, πίσω απ' τὰ βουνά!» (σελ. 376).

* *

Αναμφισβήτητα στο πρόσωπο της Νάκου το κοινωνικό μυθιστόρημα βρήκε έναν ξεγάτη από τους δευτέρους και παρατηρητικώτερους κι' ίσως κι' από τους παραγωγικώτερους. Μέσα σε τρία χρόνια δυο μυθιστορήματα, γραμμένα με τόση ζωή κι' δραστηριότητα, με τόση μαχητικότητα, με τόση τέλος ψυχολογική ανατομία της κοινωνίας μας. Δεν θέλουμε βέβαια να κάνουμε συγκρίσεις με τους συγχρόνους ή παλαιότερους πεζογράφους μας, τη στιγμή, που μόλις τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια άρχισε να καλλιεργείται στον τόπο μας το κοινωνικό μυθιστόρημα. Κι' όμως πόσο θαυδαία δεν προχώρησε μέσα στα λίγα αυτά χρόνια το είδος του, που προϋποθέτει πολλές ικανότητες κι' απαιτεί την προύπαρξη κοινωνικής δράσεως με τύπους εξαιρετικούς κι' αξιοπρόσεχτους; Η κοινωνία μας στα παλαιότερα χρόνια δεν παρουσίαζε τα προβλήματα και τις αγωνίες, που σήμερα την απασχολούν και τη βασανίζουν. Κι' αυτός ίσως νάνε κι' ο λόγος, που δεν είχαμε κοινωνικό μυθιστόρημα. Αλλά σήμερα, σήμερα ή νεοελληνική ζωή προχώρησε τόσο αλματικά, αναπτύχθηκε τόσο γρήγορα, σχεδόν ανδρώθηκε, ώστε μερικά διανυγμάτια μόλις μπορούν να παρακολουθήσουν την όρμητική πορεία της προς τα μπρός. Ας λένε ό,τι θέλουν οι συντηρητικοί, ως φωνάζει ο τύπος κι' οι έφημερίδες ως γράφουν ό,τι κατέβη στους άνιδεους ρεπορτερίσκους' ως κρῶζουν οι δήθεν ήθικολόγοι και των πατρίων οι «άμύντορες». Ποτέ ή ζωή μας, στην κοινωνική της άποψη, δεν υπήρξε τόσο γόνιμη σε προβλήματα, τόσο πλούσια σε συναισθήματα και σε νέες ιδεολογίες, τόσο εξελεκτική στην επαναστατική πορεία της. Που βλέπουν την κατάπαυση οι άπαισιόδοχοι. Έμεις, που ζήσαμε την προπολεμική περίοδο, ως νέοι και την καινούργια όρμητική έξοδο προς το καλλίτερο, άμερόληπτοι και ψυχραιμοί, διαλαλούμε πως ποτέ ή νεοελληνική ζωή δεν υπήρξε προηγούμενως τόσο διατεθειμένη να δεχθεί το νέο φῶς. Κατάπτωση πραγματική βλέπουμε στο μικροαστισμό, που θέλει να κρατηθεί μέσα στις ίδιες προλήψεις και τα ίδια ψέμματα του παρελθόντος, το στάσιμο κι' αδιόρθωτο μικροαστισμό που ενώ δεν είναι κατά βάθος άστος, θέλει να ΦΑΙΝΕΤΑΙ τέτοιος, κι' ενώ τα οικονομικά μέσα του είναι ελάχιστα. Και σαυτό το σημείο βρίσκεται ή κοινωνική κατάπτωση και σαπίλα του ελληνικού μικροαστισμού: Ένώ τα μέσα του δεν τον φθάνουν, όμως οι προλήψεις τον ώθουν στην κακοήθεια, στην κλεψιά, στο ψέμμα, στην υποκρισία στο έγκλημα, μένα λόγο ού,τι κάνει τις κοινωνίες ανάξιες για να ζουν. Άντις να δοθεί στη

γεωργία και στον παραγωγικό επαγγελματισμό, μηχανεύεται χίλιες δυο μικρότητες για να μικροζήσει ως άεργος άστος, κιβδηλεύοντας τα πάντα και πρώτο τον έαυτό του...

Απαύγασμα της κοινωνικής αυτής καταστάσεως είναι τα μυθιστορήματα της Νάκου. Η κριτική του νεοελληνικού άστισμού στη σημερινή ξεπεσμένη μορφή του μάς δόθηκε μέσα στις σελίδες του έργου της, μόλο τον αντρίκειο ήρωϊσμό και μόλον τον ανθρώπινο οίκτο. Η δέ συμπόνια της για τα δυστυχισμένα στοιχεία της κοινωνίας, που ζουν κι' αγωνίζονται, που πολεμούν κι' υποφέρουν για το καλλίτερο, δείχτηκε μ' όλη τη γυναικεία τρυφερότητα. Και το σημείο αυτό είναι ένα από τα ενδιαφερώτερα της δημιουργίας της. Η Νάκου παρ' όλη της τη συμπάθεια προς τ' άριστερά, δεν παύει νάνε μια καρδιά ανθρώπινη και γενναία, μια καρδιά πονετική που βλέπει και σχολιάζει τη ζωή σαν άνθρωπος, που πόνεσε πολύ κι' άγάπησε περισσότερο τους όμοιους της σ' όποιονδήποτε κι' αν βρίσκονται στρώματα. Τον πατέρα της, που καταδικάζει κι' σατυρίζει, αυτή τη μάνα της, που γελοιοποιεί κι' δνειδίζει, αυτόν τον αδελφό της που την τυραννεί, τους βλέπει κατά βάθος μ' έναν άπεραντο οίκτο. Δεν έλέγχει τα πρόσωπα, μα το σύστημα. Δεν κατηγορεί παρὰ μόνο την τάξη, που δημιουργεί τέτοια πλάσματα. Στην κοινωνία ρίχνει το άδικο κι' όχι στους ανθρώπους που λυπᾶται. Συγχωρεί και κείνους που την έβλαψαν και την έκαναν τόσο να πονέσει, καθώς και κείνους που την τραυμάτισαν ανεπανόρθωτα στη ζωή τόσοσν ήθικά, όσον κι' υλικά! Έτσι τα έργα της δεν είναι μόνο αυτοβιογραφίες και χρονικά, που κλείνουν την εποχή μας, μα και μια έξομολόγηση, όπου μάς δείχνει από ποιους πόνους πέρασε, ποιες δοκιμασίες δοκίμασε, ποιους θανάτους πέθανε και μαζί πῶς τα ξεπέρασε όλα αυτά με τη δυνατή και γενναία ψυχή της. Το έργο της είναι ένα δίδαγμα στους αδύνατους, ένα ήρωϊκό παράδειγμα του να μην απελπίζονται μέσα στη ζωή, έφ' όσον σον υπάρχουν όμοιοί τους, που τόσο πόνεσαν κι' αυτοί κι' όμως νίκησαν με την αὐταπάρνηση, με την αυτοθυσία και την καλωσύνη προς τους όμοιους της. Πόσος ήρωϊσμός δεν κρύβεται μέσα στη θυσία, μέσα στη συμπάθεια για τους άλλους; Αν διακρίνουμε πολλήν ωμότητα που φθάνει την σκληρότητα σε πολλά μέρη του έργου της, όμως όταν κοιτάξουμε βαθύτερα θ' ανακαλύψουμε μιάν άστήρευτη πηγή ανθρώπινης ευαισθησίας και καλωσύνης να κυλάει κάτω από το φαινομενικό της ρεαλισμό, κάτω από τη μαχητικότητα της ψυχής της. Προτού γράψει τη ζωή της, έζησε το δράμα της, ένα δράμα, που την έκανε να μάθει τόσα πολλά και συγχρόνως να συγχωρεί.

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ

‘Ο Βασιληάς ‘Οθωνας στη Βοιωτία

ΤΟΥ Κ. ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

* *

Δεκατρείς μέχρι Είκοσιμιά του Σεπτέμβρη, στα 1834. Το ενιάμερο αυτό, άπόμεινε ιστορικό για όλη τη Βοιωτία. Πρώτη φορά που θα πατούσε το πόδι του σ' αυτά τα χώματα ο βασιληάς τους ‘Οθωνας.

Σαν όνειρο, σαν ψέμματα τους φαινότανε.

‘Απ' τα δύστυχα χρόνια της Τουρκιάς, από τα τότε, όνειρευόντανε μια πατρίδα λεύτερη, με κεφαλή ένα ρήγα. Και να που τώρα, τ' όνειρό τους ξεδιάλυνε. Η πατρίδα τους λεύτερη, κι' ο ρήγας τους έρχόταν στον τόπο τους να τους επισκεφθή.

‘Αν και το φαράκι που πότισε ή βαυαρέζικη κλίκα τους Βοιωτούς, με τους αδιάκοπους κατατρεγμούς—άλλοτε θ' ασχοληθούμε μ' αυτό—δεν άπολημονήθηκε. Φυσικό θά ήταν, με το κακοφέρσιμο της ‘Αντιβασιλείας να δεχτούνε οι Βοιωτοί το βασιληά με κάποια ψυχρότητα. Μα δεν του κακόχανε. Μεριάσανε κάθε έχτρα, και ξεχάσανε την κατάντια τους για να καλοδεχτούνε με το ρουμελιώτικο καθάριο ένθουσιασμό τους και τ' άδολα αίστημάτα τους, τον πρωτόφταστο στην επαρχία τους μονάρχη.

Μα κι' ο ‘Οθωνας δεν έβλεπε την ώρα πότε να πατήσει τη Βοιωτία. ‘Απ' τη μία, το ξακουσμένο όνομά της στ' αρχαία χρόνια, κι' απ' την άλλη ή δράση της στον Αγῶνα ήταν κείνα που τόσο τον τραβούσανε. Και κοντά σ' αυτά, ήθελε να φιλιωθεί με τους δυσάρεστημένους υπηκόους του Βοιωτούς.

Πριν ακόμα πάρουμε ξοπίσω το βασιληά στο ταξίδι του αυτό, άς δούμε ποιοι αποτέλεσανε τη βασιλική συνοδεία. ‘Απ' τους παλατιανούς ήταν ο στρατηγός Brand, ο Voigt von Homolstein, ο γιατρός του Rosser, ο γραμματέας του Lehmayr κι' ο αρχαιολόγος L. Ross. αυτός ύστερα έβγαλε σε βιβλίο όλα τα ταξίδια του πρώτου βασιληά μας. ‘Απ' τους Έλληνες ήταν ο Κίτσος Τζαβέλλας, ο Βάσος, ο Μαυροβουνιώτης κι' οι ύπασπιστές του Μπότσαρης και Καρβούνης. Την ακολουθία του όμως ο βασιληάς θέλησε να κάνει κάπως πιο ευχάριστη. Γι' αυτό τη συμπλήρωσε από αγωνιστές που δεν ήταν ακόμα τότε στην ύπηρεσία του, ήταν όμως γνωστοί στα μέρη που θα πήγαινε και τους έχτιμούσανε ξεχωρά. Έτσι, πήρε μαζί του το Γιάννη Μαμούρη—Γκούρα και το Γιάννη Μακρυγιάννη. «Ήθελε να πάγη (σημ. ο βασιληάς) στη Ρούμελη και μου είπε να πάγω κι' εγώ μαζί του. Είχε και τον Τζαβέλλα, Βάσιον και Μαμούρη. Πήγαμε παντού εις την Ανατολικήν Ελλάδα ως τα ροθέσια της Λαμίας. Τον δεχτήκαν όλ' οι κάτοικοι με μεγάλη έπίδειξιν...». Κρίμα που αυτές τις λίγες γραμμές μάς δίνει για το βασιλικό ταξίδι ο Μακρυγιάννης στ' απομνημονεύματά του.

Τ' απομνήμερο στις 13 του Σεπτέμβρη στα 1834 (ν. ήμ.), ο ‘Οθωνας με την ακολουθία του άφησε την Αθήνα—και σ' αυτή ήταν επισκέπτης, γιατί δεν ήταν ακόμα πρωτεύουσα—για την περιοδεία του στη Βοιωτία.

‘Ο καιρός ήταν χινοπωριάτικος και τα σύννεφα που ζώνανε τον όρίζοντα, ήταν σίγουρο προμήνυμα βροχής. Η κακοκαιρία όμως δεν έμπόδιζε το βασιληά να έχτελέση το πρόγραμμά του, αν και τα μέσα της συγκοινωνίας δεν ήταν άνετα. Όλη τη διαδρομή θά την έκανε καβάλλα στ' άλογό του. Το μοναδικό μέσο της συγκοινωνίας, για τότε. Μα ο νεαρός έστεμμένος άψηφούσε τους κόπους.

Περνώντας απ' το Δαφνί—‘Ελευσίνα ή βασιλική συνοδεία έφτασε κατά το δειλινό στην Κάζα (‘Ελευθερές) με την έλπίδα μόλις σουρούπωνε να μπούνε στη Θήβα. Ήταν το μέρος που είχαν όρισει για διανυχτέρευση. Αλλά πριν φτάσουνε στη Θήβα, ο βασιληάς θέλησε να επισκεφθή τους αρχαίους τόπους. Πλαταιές, Λεύκτρα και Θεσπίες. Αυτό τους ανάγκασε ν' αλλάξουνε πρόγραμμα και να διανυχτερεύσουνε στο χωριό Κόκλα.

Πρωί-πρωί την άλλη μέρα, αφού είδε τα μέρη αυτά, ξεκίνησαν με βροχερό καιρό για τη Θήβα. Μα δεν στάθηκε βολετό να μπούνε άμέσως στην πόλη. Μια νεροποντή που τους έπιασε μεσοστρατίς, τους ανάγκασε να πάνε στο συντομώτερο χωριό, στο Έρημόκαστρο.

Αφού στεγνώσανε τα βρεμένα ρούχα τους, κι' έκοψε ή βροχή κατά το μεσημέρι, φύγανε για τη Θήβα.

Φορώντας τα γιορτινά τους και στολισμένοι με τ' άρματά τους οι Θηβαίοι αγωνιστές, έχοντας στη μέση τους παλπάδες με τα ίερατικά τους κι' ακολουθούμενοι απ' όλους τους κατοίκους, βγήκανε να δεχτούνε το βασιληά, μια ώρα μακριά απ' την πόλη. Μαζί με τους Θηβαίους ανταμώνανε κι' οι κάτοικοι απ' τα τριγύρα χωριά, απ' όσα δεν θά περνούσε ή βασιλική πομπή.

Αφάνταστος ήταν ο ένθουσιασμός τους, όταν πρωτοαντίκρισανε το βασιληά. Τόσος συνοστισμός, που με πολύ κόπο ή βασιλική συνοδεία προχωρούσε ανάμεσά τους. Στην είσοδο των Θηβών, προσφώνησε τον ‘Οθωνα μια «χαριτωμένη μικρούλα», όπως την θέλει ο Ross.

Περνώντας καβάλλα ο μονάρχης μέσα απ' τη σηματοστόλιστη πόλη, οι Θηβαίοι τον ραίνανε με λουλούδια. Πήγε κατ' ευθείαν στη Μητρόπολη που ψάλλθηκε για χάρη του δοξολογία. Ύστερα όμως ο

“Οθωνας, αποσύρθηκε στο σπίτι που ὄρισαν για κατάλυμα. Ήταν πιά πολύ κουρασμένος απ’ ὅλη τὴ διαδρομὴ κι’ αἰστανότανε τὴν ἀνάγκη νὰ ξεκουραστῇ.

Τὴν ἄλλη μέρα τοῦ διῆλθε γιὰ τὴν πόλη. Ἐπισκέφθηκε τὶς πηγὲς τοῦ Ἰσμηνοῦ καὶ τὶς ἄλλες ἀρχαιοότητες. Ζήτησε πληροφορίες γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πόλης, δίδοντας ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον.

Στὶς 16 τοῦ Σεπτέμβρη ἄφησε τὴ Θήβα.

Κοντὰ μεσημέρι φτάσανε στὸ χωριὸ Μάξι.

Στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ, καθίσανε σὲ κάτι πεζούλια γιὰ νὰ ξεμουδιάσουν λίγο απ’ τὴν πολὺωρη καβάλλα. Μὲ μιὰς οἱ Μαξιῶτες τοὺς περιτριγυρίσανε γιὰ νὰ δοῦνε τὸ βασιλιά.

Τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτοιμαζόντανε νὰ φύγουνε, παρουσιάστηκε μπροστὰ στὸν “Οθωνα ἕνας ἄντρας ψηλός, μ’ ἀθλητικὸ κορμί, ἡλιοκαμένος, καὶ μὲ μιὰ ἄγρια ὁμορφιὰ στὸ πρόσωπο ποὺ τὴ δυναμώνανε πιότορο τὰ μακριὰ μαῦρα τοῦ γένι. “Ο ἄντρας αὐτὸς ἦταν ὁ Καλαβρυτινὸς ληστής ὁ Ἡλίας ὁ Χοντρογιάννης.

Τυχαῖα βρέθηκε στὴν Ἐπαρχία τῆς Βοιωτίας τότε, ἴσως καὶ γιὰ ἐπιχειρήσει (:) καὶ μιὰ κι’ ἔμαθε πῶς ὁ “Οθωνας βρισκότανε κειπέρα, θέλησε νὰ παρουσιάσῃ μπροστὰ του καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ ἀμνηστία.

Μίλησε μὲ μεγάλο σεβασμὸ στὸ μονάρχη καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ θέλησε νὰ προσπέσῃ στὰ πόδια του, μὰ τὸν ἐμπόδισε ὁ ρήγας. Μὰ οὐδὲ τὰ λόγια τοῦ Χοντρογιάννη μῆτε τ’ ὠραῖο του παράστημα συγκινήσανε τὸν “Οθωνα. Τοῦ ἀρνῆθηκε τὴν ἀμνηστία. Μονάχα τὸν συμβούλευσε νὰ παρουσιάσῃ στὶς ἀρχές, δίνοντάς του τὴν ὑπόσχεση πῶς θὰ φροντίζει νὰ κριθῇ μ’ ἐπιείκεια. Μὲ συντριβὴ ὁ «γίγας» Χοντρογιάννης—ἔτσι τὸν χαρακτήριζε ὁ Ross—ἄκουσε τὴ σκληρὴ ἀπάντησιν τοῦ βασιλιά.

Οἱ χωριάτες μέινανε ἐκστατικοὶ απ’ τὴν ἀρνησιν τοῦ βασιλιά γιὰτὶ νομίζανε ἔτι δὲν θ’ ἀρνιῶταν τὴν ἀμνηστία στὸ μοραῖτῃ ληστῇ.

Φεύγοντας ὁ καπετὰν-Ἡλίας Χοντρογιάννης, πρὶν ἀκόμα ξεκινήσῃ ὁ βασιλιάς, οἱ Μαξιῶτες ξεχάσανε τὸν ἐστεμμένο ἐπισκέπτη ποὺ βρισκότανε ἀνάμεσά τους, καὶ παρακολουθοῦσανε μὲ τρόμο τὸ ληστὴ τοῦ ξεμάκρινε λυπημένους. Ἰσως νὰ φοβόντανε οἱ Μαξιῶτες πῶς σ’ αὐτοὺς θὰ ξεσποῦσε ἡ ἀρνησιν κ’ ἡ σκληρότητα τοῦ βασιλιά...

Ἀπ’ τὸ χωριὸ Μάξι ἡ βασιλικὴ συνοδεία συνέχισε τὸ δρόμο της γιὰ τὴ Λειβαδιά.

“Ο βασιλιάς θέλησε ἀπὸ ψηλὰ ν’ ἀγναντέψῃ τὴ Βοιωτία καὶ τὴν τότε λίμνη τῆς Κωπαΐδας. Ἀνέβηκε—σὰν καλὸς ὀρειβάτης ποὺ ἦταν, τὸν περισσότερο δρόμο πεζὸς—στὴ δευτέρῃ κορφῇ τοῦ Ἐλικῶνα, πάνω απ’ τὸ χωριὸ Ζαγαρᾶς. Ἐνα απ’ τὰ καλύτερα ξάγναντα τῆς Βοιωτίας. Κειπέρα μέινανε ὡς τὸ μεσημέρι καὶ γέροντας ὁ ἥλιος φτάσανε πρὸς τὴ Λειβαδιά.

* *

Πρὶν απ’ τὸ μεσημέρι, ὅλ’ οἱ Λειβαδίτες φορῶντας τὰ γιορτινά τους, μὲ τὶς ὁλόασπρες φουστάνελες τους καὶ τὶς χρυσοκέντητες φέρμελες, κ’ οἱ Λειβαδίτισσες μὲ τὰ πὺλ καλὰ τους πλουμιστὰ φορέματα, εἶχανε πιασμένα τὰ ὑψώματα στὸ ἔμπα τῆς πόλης, γιὰ νὰ δοῦνε τὸ νιοφερμένο βασιλιά τους καὶ νὰ τὸν καλωσορίσουνε. Τὸ θέαμα ποὺ παρουσιάζανε οἱ περιγυ-

ρα λόφοι απ’ τὴν κοσμοπλημύρα... ἔκανε τέτοια ἐντύπωση στὸ Ross ποὺ δὲν παρέλειψε νὰ τὸ περιγράψῃ στὶς ἐντυπώσεις του.

Ἀγναντεύοντας οἱ Λειβαδίτες τὴ βασιλικὴ συνοδεία νὰ κοντοζυγώνει πρὸς τὴν πόλη, ξεσπάσανε σ’ ἕνα ἀπέραντο «ζήτω». Ἀκουγότανε ἀνάκατο μὲ τοὺς χαρμόσυνους ἤχους ποὺ ξεχύνανε οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοὺς πυροβολισμοὺς ποὺ πέφτανε γιὰ τὴ μὴ τοῦ βασιλιά πάνω απ’ τὸ λειβαδίτικο κάστρο.

Τόσος ἦταν ὁ συνοστισμὸς καὶ τόσο μεγάλος ἐνθουσιασμὸς, ποὺ ἡ συνοδεία μὲ κόπο κατάφερε νὰ περάσῃ τὸ γεφύρι τῆς Ἐρκυνας, μ’ ὅλο ποὺ ἦταν ἀρκετὰ φαρδύ.

Ἡ ὥρα ἦταν περασμένη πιά, κ’ ἡ κούραση τοῦ βασιλιά δὲν ἦταν μικρὴ απ’ τὴ πολὺήμερη καβάλλα. Πήγανε γραμμὴ στὸ σπίτι ποὺ εἶχε ὀριστεῖ ἀπὸ πρὶν γιὰ κατάλυμα. Ήταν τ’ ἀρχοντικὸ τοῦ ἀγωνιστῆ Λειβαδίτη Ἀντώνη Γιωργαντᾶ.

Στὸ ἔμπα τοῦ ἀρχοντικοῦ, προσμένανε τὸ βασιλιά τρεῖς Λειβαδίτισσες ἀρχόντισσες ποὺ ξαργοῦ τὶς εἶχανε βαλμένα νὰ τὸν ὑποδεχοῦνε. Μόλις μπῆκε ὁ “Οθωνας στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, ἡ μιὰ απ’ αὐτὲς—φημιζότανε γιὰ τὴν ὁμορφιά, τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὸ θάρρος της—ὅταν ἀντίκρισε τὸ μονάρχη, ζύγωσε καὶ τοῦ πρότινε τὸ χέρι της νὰ τὸν χαιρετήσῃ, λέγοντάς του: «Καλῶς ὀρίσατε Μεγαλειότατε».

“Ο “Οθωνας στὴν ἀναπάντεχη αὐτὴ χειραψία, στάθηκε ἀναποφάσιτος μὴ ξερώντας πῶς νὰ φερθῇ. Ἡθελε νὰ κρατήσῃ τὸ πρωτόκολλο τῆς αἰθιμοτυπίας, μὰ ἔλα ποὺ δὲν ἤθελε νὰ προσβάλλῃ καὶ τὴν ὠραία Λειβαδίτισσα. Βρέθηκε σ’ ἀμνηχανία τὸ τί νὰ διαλέξῃ. Ἐστρίψε λίγο τὸ κεφάλι του νὰ δῇ, τί ἐντύπωση ἔκανε τὸ θάρρος τῆς ἀρχόντισσας στοὺς Βαυαροὺς συνοδούς του. Φαίνεται ὅμως πῶς δὲν τοὺς καλοφάνηκε ὁ τρόπος της αὐτός. Τὰ χαλασμένα πρόσωπα τῶν Βαυαρῶν, ἀναγκάσανε τὸν “Οθωνα νὰ κρατήσῃ τὴν αἰθιμοτυπία «ἀμέσως προχωρῶν—γράφει ὁ Λ. Λεοναρδίδης—μετὰ μεγαλοπρεπείας ὄντως βασιλικῆς, εἰσέρχεται εἰς τὸ κατάλυμα ἐπιλαβόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ μετ’ ἄκρας εὐγενείας, τοῦ πῆλιν πρὸς χαιρετισμὸν καὶ εὐχαρίστησιν τῶν ρηθειῶν δεσποινῶν». Κ’ ἔτσι προτίμησε ὁ ρήγας νὰ κρατήσῃ τὸ πρωτόκολλο ὅχι ὅμως καὶ μεγάλῃ ζημίᾳ τῆς Λειβαδίτισσας...

Τόσος ἦταν ὁ ἐνθουσιασμὸς απ’ τοὺς Λειβαδίτες καὶ τοὺς γύρα χωριάτες—Διστομίτες, Κυριακάτες, καμπίσοι κ.τ.λ. εἶχαν ἔρθει ἐπὶ τῆς νύχτας νὰ δοῦνε τὸ βασιλιά—ὅλη τὴ νύχτα, γλεντούσανε στὰ διάφορα σπίτια, κ’ απ’ τὴ μιὰν ἄκρη μέχρι τὴν ἄλλη ἀκουγότανε τὸ τραγοῦδι :

«Τώρα ἦρθε ὁ βασιλιάς, τώρα ἦρθε ὁ “Οθων
ὁ οὐρανὸς χαμογελά οἱ κάμποι λουλουδίζουν
κι’ ὅλος κόσμος χαιρετᾷ καὶ τὸ Θεὸ δοξάζει».

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ ἐστεμμένος ταξιδιώτης θέλησε νὰ ξεκουραστῇ απ’ τὸ κουραστικὸ του ταξίδι. Θὰ ξακολουθοῦσε ἀκόμα γιὰ πολὺ.

Τὸ πρωὶ δὲν βγήκε ἔξω απ’ τὸ σπίτι. Ζήτησε πληροφορίες ἀπ’ τοὺς διάφορους ποὺ τὸν ἐπισκεφθῆκανε, γιὰ τοπικὰ ζητήματα.

Στὴν κουβέντα μὲ τὸν ἑπαρχο τῆς πόλης, θυμήθηκε καὶ τὸ ληστὴ Χοντρογιάννη. Θέλησε νὰ μάθῃ τὸ τί ἀπογένηκε, κ’ ἂν παρουσιάστηκε στὶς ἀρχές.

“Ο ἑπαρχος τοῦ ἀνέφερε, ὅτι ὁ Χοντρογιάννης εἶχε ἀποφασίσει νὰ παραδοθῇ καὶ παρουσιάστηκε σ’ αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως κείνη τὴν ὥρα ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὴν ὑποδοχὴ τῆς Α. Μ. τὸ ἀνάβαλε γι’ ἀργότερα. “Ο ληστὴς ὅμως στὸ μεταξὺ μετάνοιωσε καὶ ζητοῦσε νὰ παραδοθῇ μὲ τὸν ὄρο τῆς ἀμνηστίας. Οἱ ἀρχὲς δὲν δεχτήκανε τὸν ὄρο του, κ’ ἔπειδὴ ὁ Χοντρογιάννης φοβότανε μήπως τὸν πιάσουνε ἔφυγε απ’ τὴ Λειβαδιά γιὰ νὰ ξακολουθήσῃ στὰ γύρα χωριὰ λεύτερος τὸ ληστρικὸ του ἐπάγγελμα.

Μὲ τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ἀνικανότητα ποὺ ἔδειξε ὁ ἑπαρχος στὴν ἐπὶ θέσιν τοῦ Χοντρογιάννη, ὁ “Οθωνας θύμωσε. Γιὰ τιμωρία τοῦ διέταξε νὰ τὸν ἀντικαταστήσουνε λίγες βδομάδες απ’ τὴ θέσιν του.

* *

Στὸ γεῦμα ποὺ δώσανε οἱ προύχοντες κ’ ἀγωνιστὲς τῆς Λειβαδίας γιὰ χάρι τοῦ βασιλιά, παραβρεθήκανε ὅλοι τους, ἐξὸν απ’ ἕναν: Τὸ Βασίλει τὸ Μποῦργο.

Κατατρεγμένος απ’ τοὺς Βαυαροὺς καὶ τοὺς κυβερνήτες, ὁ ἥρωας τοῦ Ζεμενοῦ, ζοῦσε ὁλόφωτος. “Ολ’ ἡ δράση του στὸν Ἀγῶνα εἶχε ξεχαστεῖ. Καμμιά ἀμοιβὴ ὑλική, μῆτε ἠθικὴ δὲν δόθηκε ὡς τὰ τότε, στὸν ἄγνὸ αὐτὸ ἀγωνιστῇ. Δυσχερειαζόμενος απ’ τὴν ἱλὴ κατάστασιν, σπάνια ἔβγαине ἔξω απ’ τὸ σπίτι του, ἀποφεύγοντας νὰ ἔρχεται σὲ σχέσεις μὲ τὸν κόσμον. Ἀποτραβηγμένος ἔτσι πρόσμενε μοιρολατρικὰ τὸ θάνατο σὰν τὰ ἐτοιμοθάνατα ἀγρίμια.

“Ο “Οθωνας, ποὺ εἶχε ἀκουστὰ γιὰ τὴ δράση τοῦ ἥρωα στὰ χρόνια τοῦ Εἰκοσιένα, φτάνοντας στὴ Λειβαδιά, ἀπαντᾷ ζήτησε νὰ τὸν γνωρίσῃ. “Ολοι τοὺς ὅμως, ἀποφεύγανε νὰ τοῦ δόσουνε πληροφορίες, γιὰτὶ ξέρανε πῶς ὁ Μποῦστος ἦταν χολιασμένος.

Περιμένε ὁ βασιλιάς πῶς θὰ τὸν συναντοῦσε τουλάχιστο στὸ γεῦμα. Καὶ κεῖ ὅμως δὲν πῆγε μ’ ὅλα τὰ παρακάλια τῶν γνωστῶν του. “Οταν ὁ “Οθωνας ζήτησε νὰ τοῦ δείξουν τὸν ἥρωα—νόμιζε πῶς θὰ παρευρισκότανε στὸ τραπέζι—ἀναγκαστήκανε νὰ τοῦ ποῦνε ψέμματα, πῶς τὰχα ἦταν ἀρρωστος βαρυνά.

Μόλις τελείωσε τὸ γεῦμα ἀξίωσε ὁ μονάρχης νὰ τὸν ὀδηγήσουνε στὸ σπίτι τοῦ Μποῦστος. “Ολοι τοὺς τὰ χάσανε απ’ τὴν ἀναπάντεχη ἀξίωσίν του, γιὰτὶ θὰ βγαίνανε ψεῦτες κοντὰ σ’ αὐτὴ δὲν ξέρανε ποῖο θὰ ἦταν τὸ δέξιμο ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε ὁ βίαιος στοὺς τρόπους ἀγωνιστής.

Ἀναγκαστικά οἱ Λειβαδίτες, ἄς κάνανε κ’ ἄλλοιῶς, τὸν ὀδηγήσανε στὸ σπίτι τοῦ καπετὰν Βασίλη. Εἰδοποιημένος στὸ μεταξὺ ὁ Μποῦστος, τ’ ἐπιπηγαίνει νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ὁ βασιλιάς, τὰχασε απ’ τὴν ἀναπάντεχη αὐτὴ ἐπίσκεψιν. Δὲν περίμενε ποτὲ μιὰ τὴν μεγάλη τιμὴ.

Σὰν ἄκουσε ὁ ἥρωας τὴ φασαρία ποὺ γινότανε ἔξω απ’ τὸ σπίτι του, τὸ βασιλιά ἀκολουθοῦσανε πολλὸς κόσμος, ἔτρεξε στὸ κεφαλόσκαλο, γιὰτὶ κατάλαβε τὸ τί συνέβαινε. “Ο “Οθωνας κείνη τὴ στιγμὴ ἀνέβαινε τὴ σκάλα. Μόλις τὸν εἶδε ὁ ἀγωνιστὴς κατέβηκε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ κ’ ἀγκαλιάζοντας τὸ βασιλιά, τὸν φίλησε στὸ μέτωπο. Ἀπ’ τὴν ταραχὴ του μόλις μπόρεσε νὰ πει τὰ λόγια αὐτά: «Παῖδι μου. Βασίλη μου».

Συγκινημένος ὁ βασιλιάς απ’ τὴν ἐγκάρδια ὑπο-

δοχὴ τοῦ Ρουμελιώτη ἀγωνιστῆ, προχώρησε μέσα στὸ σπίτι.

Κάθησε σ’ ἕνα σκαμνί, πλάϊ στὸ παραγκῶνι. καὶ σιμὰ του ὁ Μποῦστος. Ἀμίλητος τὸν καμάρωνε καὶ τὸν κύτταζε, ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, σκουπίζοντας κάθε τόσο μὲ τὴν ἄκρη τῆς φουστάνελας του τὰ ὑγρά μάτια του.

Ἡ σκηνὴ αὐτὴ συγκίνησε ὅλους απ’ τὴ βασιλικὴ ἀκολουθία, ποὺ ὄρθιοι τὴν παρακολουθοῦσανε.

Τὴ σιωπὴ πρῶτος ἔκοψε ὁ Μποῦστος λέγοντας στὸν “Οθωνα.

—Τί νὰ σὲ φιλέσω Μεγαλειότατε ποῦρθε στο φτωχικὸ μου.

Μὰ τί μποροῦσε νὰ χαρίσῃ αὐτὸς στὸ βασιλιά;

Μέσα στὸ ἴδιο δωμάτιο, σὲ μιὰ γωνία, ἔκαιγε ἕνα καντήλι μπροστὰ σὲ λίγα εἰκονίσματα. Ἀνάμεσά τους βρισκότανε κρεμασμένα, ἕνα ζευγάρι μαλαματοκαπνισμένες πιστόλες. Κειπέρα, πέσανε τὰ μάτια τοῦ Μποῦστος.

Ἀμίλητος ὁ παλὸς ἀγωνιστής, σηκώθηκε καὶ προχώρησε κατὰ κείνη τὴ γωνιά. “Ολοι τοὺς τὸν κυτᾶνε περίεργα, γιὰ νὰ δοῦνε τί γυρεύει.

Ἡρεμα-ἥρεμα, ξεκρέμασε τὶς δυὸ πιστόλες, καὶ σκουπίζοντάς τες μὲ τὰ φαρδομάνικά του, ἀφοῦ τὶς κύτταξε γιὰ λίγο—κάτι ποὺ λάτρευε καὶ γιὰ πάντα θ’ ἀποχωριζόταν—τὶς ἔφερε στὸ βασιλιά καὶ μὲ σεβασμὸ τοῦ τὶς πρόσφερε.

—Πᾶρτο Μεγαλειότατε, εἶπε τρέμοντας ἀπὸ συγκίνησιν ὁ καπετὰν-Βασίλης, αὐτὸ τὸ ζευγάρι γιὰ θυμητάρη, καὶ φύλαξέ τες γιὰτ’ εἶναι ἱερές. Μοῦ τὶς εἶχε χαρίσει ὁ Γύφτος στὴ Ντομπραῖνα.

«Γύφτος», ἦταν ὁ Καραϊσκάκης, ὅπως τὸν λέγανε οἱ συμπολεμιστὲς του, γιὰ τὴ μαυρίλα τοῦ προσώπου του. Τοῦ τὶς χάρισε στὴ Δομβραῖνα ὕστερα απ’ ἕνα ἐπεισόδιο ἀνάμεσά τους, ποὺ πάρα λίγο νὰ τοῦ κοστίσῃ τὴ ζωὴ....

Μὰ κ’ ὁ βασιλιάς δὲν ἔχασε τὸ Μποῦστος. “Υστερ’ ἀπὸ τρεῖς μῆνες τὸν ἔκανε ταγματάρχην τῆς Ἐθνοφυλακῆς.

Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ, ὑπερβολικὸ κάπως, χωρὶς νὰ τ’ ἀναφέρῃ κανένας ἀπὸ κείνους ποὺ γράφανε γιὰ τὸ βασιλικὸ ταξίδι στὴ Βοιωτία—ἀληθινὸ γιὰ πλαστό;—ἀπὸ στοματικὴ παράδοση παρμένο, ἀτόφιο τὸ μεταφέρω χωρὶς καμμιά προσθήκη.

“Ο “Οθωνας τὸ ἀπόγευμα ἐπισκέφθηκε τὸ ἱστορικὸ κάστρο τῆς Λειβαδίας καὶ τὶς πηγὲς τοῦ ποταμοῦ Ἐρκινα. Ἀντικρύζοντας απ’ τὸ Κάστρο τὸν Παρνασσὸ, ζήτησε ν’ ἀνέβῃ στὴν κορφὴν τοῦ Διάκουρα, καὶ τὸ κατάρθωσε. Θὰ τὸ δοῦμε ὅταν φθάσῃ στὴν Ἀράχωβα.

Τὸ πρωὶ, στὶς 18, τοῦ ἴδιου μῆνα, ἄφησε τὴ Λειβαδιά γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Ὀρχομενόν.

“Ο καιρὸς ἀπὸ βροχερὸς ποὺ ἦταν, καὶ τόσο τοὺς ἔκανε νὰ κακοπάθουνε ὡς τὴ Θήβα, τώρα ἀλλοιώθηκε μιὰ ζέστη παράκαιρη βασάνιζε τὴ βασιλικὴ ἀκολουθία.

Στὴ Σκριποῦ ὁ ἐστεμμένος ἐπισκέπτης, ἔμεινε στὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας—βρισκότανε τότε ἀκόμα σ’ ἐνέργεια—καὶ κεῖ πέρασε λίγες ὥρες απ’ τὴ μεσημεριὰτικὴ ζέστη. Κατὰ τὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα ξεκίνησε γιὰ τὴ Χαιρώνεια.

Τὸ χωριὸ τῆς Χαιρώνειας τότε δὲν ἦταν παρὰ λί-

γα σπίτια—μήπως και σήμερα;—ἀλλὰ τὸ βασιλῆα τραβοῦσε ἡ ἱστορικότητα τοῦ τόπου. Εἶδε τὰ κομμάτια τοῦ λιονταριοῦ—ἀπ' αὐτὸ κράτησε τ' ὄνομα Κάπουρνα, γιατί τὸ κεφάλι τοῦ λιονταριοῦ τὸ παίρνανε γιὰ κεφάλι κάπουρνα—ποὺ ἦταν μισοχομένα στὴ γῆς, κι' ἀπὸ τότε ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ μνημείου αὐτοῦ. Στὴ Χαϊρώνεια δὲν ἔμεινε παρὰ λίγο ἴσα-ἴσα, νὰ ξεμουδιάσει ἀπ' τὴ καβάλλα.

Ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του γιὰ τὴ Δαυλίεια, ὅπου καὶ θὰ διανυχτέρευε.

Σούρουπο φτάσανε στὸ χωριό. «Ὀλ' οἱ Δαυλιῶτες εἶχαν βγῆ γιὰ προϋπάντηση τοῦ βασιλῆα. Τοῦ γέννηκε μιὰ ὑποδοχὴ ἀσυνήθιστη. Ἐκατὸ Δαυλιωτοπούλες τὸν καρτερούσανε στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ, βαλμένες σὲ δυὸ σειρὲς καὶ μὲ λουλούδια στὰ χέρια. Φτάνοντας ὁ Ὀθωνας, τὰ κορίτσια σπροχόντανε μεταξύ τους, ποῖα νὰ τοῦ πρωτοδώσῃ λουλούδια, κ' ἔτσι βρέθηκε περιτριγυρισμένος ἀπ' τὶς κοπέλλες. Μὲ πολὺ κόπο κατάφερε νὰ κρατᾷ τ' ἄλλογό του, γιὰ νὰ μὴν τὶς χτυπήσῃ. Οἱ Δαυλιωτοπούλες τραγουδῶντας, τὸν ἀκολοῦθῆσανε, ὡς μέσα στὸ χωριό. Νύχτωσε πιά, κι' ἀπὸ παντοῦ ἀπ' ὅπου διάβαινε ὁ ἐπίσημος ἐπισκέπτης, οἱ Δαυλιῶτες εἶχαν ἀναμμένες φωτιὲς ἀπὸ ἑρσίνη, γιὰ νὰ φωτίζουνε τὸ δρόμο. «Ἀέχαστη, γράφει ὁ Ross, ἦταν ἡ ἀφθόρμητη ὑποδοχὴ τῶν Δαυλιωτῶν».

Ἦστερ' ἀπ' τὸ δειπνοὺ ποὺ προσφέρανε οἱ κάτοικοι στὸ βασιλῆα, τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ ποὺ παραστέκανε γύρω στὸ τραπέζι γιὰ νὰ τοὺς περιποιῶνται, ἀρχήσανε νὰ τραγουδᾶνε δημοτικὰ τραγούδια, σχετικὰ μὲ διάφορα γεγονότα τοῦ εἰκοσιένου. Τὸ τραγοῦδι τοὺς τὸ συνοδεύανε κι' οἱ ἄντρες.

Στὸ ἄκουσμα τῶν τραγουδιῶν, τόσο ἐνθουσιαστήκανε ὁ Τζαβέλλας, ὁ Μαμούρης κι' ὁ Μακρυγιάννης, κι' ἀρχήσανε κι' αὐτοὶ νὰ τραγουδᾶνε μαζί μὲ τοὺς Δαυλιῶτες.

Μὰ δὲν μπορέσανε ν' ἀντισταθοῦνε στὸν πειρασμὸ ἀπ' τὸ ἄκουσμα τῶν τραγουδιῶν, καὶ γιὰ μεγάλη εὐχαρίστηση τοῦ βασιλῆα, σέρνανε σὲ λίγο τὸ χορὸ, οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἑκακοσμένοι χορευτές.

Τόσο ἄρεσε στὸ μονάρχῃ τὸ τραγοῦδι τῶν κοριτσιῶν κι' ὁ χορὸς τῶν παλῶν ἀγωνιστῶν, ποὺ μ' ὅλη τὴν κούραση, σηκώθηκε πολὺν ἀργὰ νὰ πάη γιὰ ὕπνο.

Ἦστερ' ἀπ' τὸ δειπνοὺ ποὺ προσφέρανε οἱ κάτοικοι στὸ βασιλῆα, τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ ποὺ παραστέκανε γύρω στὸ τραπέζι γιὰ νὰ τοὺς περιποιῶνται, ἀρχήσανε νὰ τραγουδᾶνε δημοτικὰ τραγούδια, σχετικὰ μὲ διάφορα γεγονότα τοῦ εἰκοσιένου. Τὸ τραγοῦδι τοὺς τὸ συνοδεύανε κι' οἱ ἄντρες.

Στὸ ἄκουσμα τῶν τραγουδιῶν, τόσο ἐνθουσιαστήκανε ὁ Τζαβέλλας, ὁ Μαμούρης κι' ὁ Μακρυγιάννης, κι' ἀρχήσανε κι' αὐτοὶ νὰ τραγουδᾶνε μαζί μὲ τοὺς Δαυλιῶτες.

Μὰ δὲν μπορέσανε ν' ἀντισταθοῦνε στὸν πειρασμὸ ἀπ' τὸ ἄκουσμα τῶν τραγουδιῶν, καὶ γιὰ μεγάλη εὐχαρίστηση τοῦ βασιλῆα, σέρνανε σὲ λίγο τὸ χορὸ, οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἑκακοσμένοι χορευτές.

Τόσο ἄρεσε στὸ μονάρχῃ τὸ τραγοῦδι τῶν κοριτσιῶν κι' ὁ χορὸς τῶν παλῶν ἀγωνιστῶν, ποὺ μ' ὅλη τὴν κούραση, σηκώθηκε πολὺν ἀργὰ νὰ πάη γιὰ ὕπνο.

Τόσο ἄρεσε στὸ μονάρχῃ τὸ τραγοῦδι τῶν κοριτσιῶν κι' ὁ χορὸς τῶν παλῶν ἀγωνιστῶν, ποὺ μ' ὅλη τὴν κούραση, σηκώθηκε πολὺν ἀργὰ νὰ πάη γιὰ ὕπνο.

Τὴν ἐπιθυμία ποὺ ὁ βασιλῆας Ὀθωνας ἐξέφρασε, ὅταν ἀκόμα βρισκότανε πᾶνω στὸ κάστρο τῆς Λειβαδιᾶς: ν' ἀνέβῃ στὴν κορυφὴ τοῦ Παρνασσοῦ, δὲν τὴν ξέχασε. Ἄν καὶ φάνηκε στοὺς ντόπιους λίγο παρὰ ῥάξο κι' ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ νεαρὸ μονάρχῃ, δὲν μπορέσανε νὰ τοῦ ἀρνηθοῦνε. Σὲ τί εἶπαν ὅχι στὸ νηοφερμένο βασιλῆα τους;

Τὸ ἀπομεσήμερο τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὁ Ὀθωνας ξεκίνησε γιὰ τὴν ὄρεβασιά του στὸν Παρνασσό.

Φύγανε ἀπομεσήμερο γιὰ νὰ διανυχτερεύσουνε στὰ Ἀραχωβήτικα Καλύβια—ἀνάμεσα χωριοῦ καὶ κορυφῆς—κι' ἀπὸ κεῖ, ξεκινῶντας τὴν χαρὰν γιὰ τὴν ἀνατολή, ν' ἀνέβαινε στὴ Λιάκουρα, γιὰ νὰ δοῦνε τὴν ἀνατολή.

Ἄν καὶ μποροῦσε, ὡς τὰ Καλύβια νὰ φτάσῃ καβάλλα, προτίμησε ν' ἀνέβῃ πεζός. Στὴν ὄρεβασιά, τὸν ἐστεμμένο παρνασσόβατῃ ἀκολοῦθῆσαν, πεζοὶ κι' αὐτοί, ὁ γραμματέας του Lehmainr, ὁ Λειβαδίτης Ἀντώνης Γιωργαντᾶς κ' οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀραχωβῆς Βασίλης Μπούγγας κι' ὁ Γιάννης Ἀλεξαντρίδης ἢ Ἀλεξαντρόγιαννος. Γι' ἀσφάλεια τοῦ βασιλῆα, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας φόβος, προπορεύοντανε πολλὰ Ἀραχωβήτικα παλληκάρια, κι' ἄλλα ἀκολουθοῦσανε. Φεύγοντας ἀπ' τὸ χωριό, οἱ Ἀραχωβήτισες τὸν ξεπροβοδίσανε σ' ἀρκετὴ ἀπόσταση ἔξω ἀπ' τὴν Ἀράχωβα μὲ τὸ τραγοῦδι αὐτό:

«ὦρα καλὴ σου βασιλῆα, ὦρα καλὴ σου ἀφέντη. Αὐτοῦ ποὺ βούλεσαι νὰ πᾶς, στὴ Λιάκουρα ν' ἀνέβῃς νὰ πᾶς νὰ δῆς τὸν Παρνασσό, τὸν ὁμορφὸ τὸν τόπο περικαλῶ σε βασιλῆα, περικαλῶ σε ἀφέντη ἀγάλια—ἀγάλια ν' ἄρχεσαι, ἀγάλια νὰ διαβαίνης. Μὴν ἀποστᾶσης βασιλῆα. μὴν ἀποστᾶσης ρήγα γιὰ τὸν τόπο ζαβωτός, καβάλλα δὲν διαβαίνει.

Μὲ σύντομο καὶ σταθερὸ βῆμα, ὁ βασιλῆας βᾶδιζε, καθὼς γράφει ὁ Γιωργαντᾶς, «πάντα παράστρατα» ἀποφεύγοντας τὸ ταχτικὸ μονοπάτι. Ὅταν περνούσανε ἀπὸ κάτι στάνες, δέχτηκα πρόθυμα μιὰ μαγκούρα, ποὺ τὴν χαρίσανε οἱ τσοπάνιδες ν' ἀκουμπᾷ καὶ νὰ φυλάγεται στὴν κακοτοπιὰ.

Διανυχτερεύσανε στ' Ἀραχωβήτικα Καλύβια, καὶ τρεῖς ὥρες νύχτα ξεκίνησανε γιὰ τὴ Λιάκουρα.

Πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος, ἦταν φτασμένοι πᾶνω. Τόσο ἄρεσε στὸν Ὀθωνα ἡ ἀποψὲς ἀπ' τὴν κορυφὴ κ' ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ποὺ ἀνηφῶντας τὸ δυνατὸ κρῦο, κάθισε ὅλη τὴ μέρα γιὰ νὰ δῇ καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα.

Μὲ τὸν Ἀποσπερίτη, ἄφρησε ὁ βασιλῆας τὴ Λιάκουρα γιὰ νὰ κατεβῇ στὴν Ἀράχωβα.

Πολὺ ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, οἱ Ἀραχωβίτες μὲ τὴν ὑπόλοιπη βασιλικὴ ἀκολουθία, ποὺ δὲν τὸν συνοδεύσανε στὸ βουνό, τὸν ὑποδεχόντανε. Σὲ πολλὰς μεριὰς εἶχαν ἀνάψει φωτιὲς μὲ ρετσίνα, γιὰ νὰ φωτίζουνε τὸ πέρασμα, καὶ τὸ τραγοῦδι ἀπ' τὶς Ἀραχωβιτοπούλες ξανακούστηκε, ποὺ τώρα τὸν καλωσορίζανε:

Καλὼς τὸ βασιλέα μας
πῶρχεται ἀπ' τὸ Λιβιάδι
πῶρχεται ἀπ' τὸν Παρνασσό
μέσ' ἀπ' τὸ Σιρανταῖλι
Καὶ πῶς τὰ καλοπέρασες
σήμερα στὸ Λιβιάδι;

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΤΟΥ Κ. Ν. ΚΑΡΑΜΕΡΤΖΑΝΗ

Ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς ἀγροτικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ ἐξέλιξις κυρίως τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας παρ' ἡμῖν ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1909 ὅτε καὶ τὸ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη νομοθετικῶς ὡς δημοσία ὠφέλεια ἡ ἀπαλλοτριώσις μεγάλων ἰδιοκτησιῶν καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασις ἀκτημόνων καὶ πτωχῶν καλλιεργητῶν.

Πρότερον τὸ Κράτος σεβόμενον ἀπαρεγκλίτως τὰς ἰδιωτικὰς ἰδιοκτησίας, ἡ προστασία τῶν ὁποίων εἶχε καθιερωθεῖ ὑφ' ὅλων τῶν Κρατῶν, ὡς ἀπαραβίαστος, ἤρκετο εἰς τὴν ἀγορὰν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν δυνάμει ἐδικῶν Νόμων καὶ διανομῇ ἀκολουθῶν αὐτῶν εἰς ἀκτήμονας γεωργούς. Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῶν διανομῶν ἀγοραζομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους *ἰδιωτικῶν* ἰδιοκτησιῶν ἐφημερίσθη εὐθὺς ὡς ἐπερατῶν ἡ διανομὴ τῶν «Ἐθνικῶν γαιῶν», αἵτινες κατὰ κυριότητα εἶχον περιέλθει εἰς τὸ Κράτος μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821.

Μολονότι ὁμως ἀπὸ τοῦ 1909 ἀνεγνωρίσθη νο

Σύνταγμα, στίς 21 τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀφήσανε τὴν Ἀράχωβα.

Ἀφοῦ ἐπισκεφθῆκανε τὸ Κωρύνκειο ἄντρο, πήγανε στὸ Καστρί (Δελφούς). «Ἐκεῖ, γράφει μιὰ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς, τὸν ἄφησαν αἱ παρθέναι τῆς Ράχωνας ὅπου ὑψώσαν μίαν μεγαλωτάτην πυραμίδα ἀπὸ τὰ ἀνὰ χεῖρας τῶν ἄνθρα καὶ βασιλικούς, καὶ τὸν παρέλαβον αἱ παρθέναι τῶν Δελφῶν».

Δωπέρα πιά ὁ βασιλῆας Ὀθωνας, περνᾷ σ' ἄλλα σύνορα. Τὸ ταξίδι στὴ Βοιωτίαν τελειώνει. Ἄς τὸ κλείσουμε μ' ἓνα ἀπόσπασμα ἀπ' τὴν ἐφημερίδα «Σωτήρ». Εἶναι σχετικὸ μὲ τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ἔτυχε στὴ Ρούμελη ὁ ἐστεμμένος ἐπισκέπτης:

«Μετὰ ἔξ περιόπου ἐβδομάδων ἀπουσίαν, ἡ Α. Μ. ἐπέστρεψε κατ' αὐτὰς εἰς τὴν καθέδραν του. Κατὰ τὰ γραφόμενα διαφόρων ἀνταποκριτῶν μας, ἡ παρουσία τοῦ νέου Μονάρχου μας, ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ρούμελης. Παντοῦ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων ζωηρὸς καὶ εἰλικρινής. Ἡ ὑποδοχὴ τὴν ὁποῖαν ἡ Α. Μ. ἔλαβε, δὲν ἦτο ἀπὸ τὰς προμελετημένας τὰς ὁποίας ὑπαγορεύουν τὰ προγράμματα καὶ ἐκτελοῦν οἱ λαοὶ πολλάκις χωρὶς ὄρεξιν. Ἦσαν ζήτω εἰλικρινῇ, φωναὶ καὶ εὐφημαὶ ἐκ βάθους καρδίας. Ὁλη ἡ περιοδεία τῆς Α. Μ. ὁμοιάζε μὲ μακρὰν σειρὰν ἐορτῶν, τὰς ὁποίας μία οἰκογένεια ἐδίδεν εἰς τὸν ἀρχηγόν της, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπεριόριστον ἀγάπην καὶ σέβας. Παντοῦ χορὸς νέων κορασίων ὑπεδέχετο τὸν ἀγαπητὸν περιηγητὴν. Ἄν ἡ Α. Μ. δὲν εὗρισκε θρόνους ἀπὸ μυρσίνας καὶ δάφνας διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς περιηγήσεώς του».

ΤΑΚΗΣ ΛΑΠΠΑΣ

μοθετικῶς, ὡς δημοσία ὠφέλεια, ἡ ἐγκατάστασις ἀπόρων καλλιεργητῶν εἰς ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριουμένους μεγάλας ἰδιοκτησίας, ἐν τούτοις οἱ ἐπακολουθήσαντες τότε πόλεμοι καὶ ἡ σθεναρὰ ἀντίδρασις τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιοκτητῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσκούντων ἐπιρροὴν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν λειτουργίαν τοῦ Κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἀνέβαλον τὴν πραγματικοποίησιν μιᾶς τοιαύτης ἀγροτικῆς πολιτικῆς. Ἡ δὲ νομοθετικὴ ἐξουσία προλειαινύσσα ἀπλῶς τὸ ἔδαφος διὰ τὴν μέλλουσαν ἐφαρμογὴν τοῦ ἄνω συστήματος τῶν ἀπαλλοτριώσεων μεγάλων ἰδιοκτησιῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐγκαταστάσεως ἐν αὐταῖς ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ἠρκέσθη διὰ μεταβατικῶν τινῶν διατάξεων εἰς λήψιν προσωρινῶν μόνον μέτρων καὶ λύσεων, διὰ τῶν ὁποίων κυρίως ἐξουδετέρωσε καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιοκτητῶν, ὧν ἡπειλεῖτο ἡ ἄσμεος ἀπαλλοτριώσις τῶν μεγάλων κτημάτων των. Καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν δὲ τῶν ἡμιμέτρων καὶ προσωρινῶν τούτων λύσεων σπουδαίως ἐβοήθησε τότε καὶ ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύψασα ἀναγκαία συνένεσις τῆς προστασίας τῶν ἐπιστρατευθέντων γεωργῶν.

Τὰς προσωρινὰς ταύτας λύσεις κυρίως ἐθέσπισε διὰ τῶν νόμων 138 τοῦ ἔτους 1914 καὶ 630 τοῦ ἔτους 1915 διὰ τῶν ὁποίων καὶ ἀπηγορεύθη ρητῶς ἡ ἐκ τῶν κτημάτων ἀποβολὴ τῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν καὶ δι' ὧν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ὁ κρατικὸς παρεμβατισμὸς εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν ἐκ τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ἀπορρεόντων δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν.

Τὴν ἐφαρμογὴν ὁμως καὶ ρύθμισιν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μεγάλων ἐκτάσεων ἀνευρίσκομεν τὸ πρῶτον κυρίως εἰς τὰ ἐν ἔτει 1917 δημοσιευθέντα ὑπὸ τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως Θεσσαλονικῆς Διατάγματα, ἅτινα βραδύτερον διὰ τοῦ Νόμου 1072 ἐφημερίσθησαν καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νομοθετημάτων τούτων καθιερώθη καὶ ἐφημερίσθη 1) ἡ διανομὴ τῶν γαιῶν εἰς ἀκτήμονας καλλιεργητῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐγκαταστάσεως μικρῶν ἰδιοκτητῶν πρὸς αὐτοκαλλιέργειαν τῶν εἰς αὐτοὺς παραχωρουμένων ἐκτάσεων. 2) Ὑπεχρεώθησαν οἱ ἀκτήμονες καλλιεργηταὶ ὅπως ἰδρύσωσι τοὺς περιφήμους γεωργικοὺς συνεταιρισμούς, οἵτινες ἀφενθέντες εἰς τὴν τύχην τῶν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους παρεξέκλιναν τελείως τοῦ σκοποῦ των καὶ ἀντὶ νὰ συντελέσωσι εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν γεωργῶν καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν τοκογλύφων, ἐξηρησιμοποιήθησαν ὡς ὁμηγήρια καὶ κέντρα ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ διάφοροι ἀντιμαχόμενοι πολιτικοὶ ἐκάστης γεωργικῆς περιφερείας κατὰ τὰς ἐκάστοτε Βουλευτικὰς ἢ δημοτικὰς καὶ Κοινοτικὰς ἐκλογὰς ἐξεμεταλλεύοντο καὶ αὐτοὶ τὰς ἀνάγκας τῶν γεωργῶν διὰ τὴν πολιτικὴν των ἐπικράτησιν. 3) Ἐπροστατεύθη ἡ μικρὰ αὐτὴ ἰδιοκτησία ἡ

εις τούς ἀκτήμονας παραχωρουμένη, διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἀναπαλλοτριώτου καὶ ἀδιανεμήτου αὐτῆς· καὶ τέλος. 4) Ἡ ἀποζημίωσις τῶν ιδιοκτητῶν ἐγένετο δι' ὁμολογιῶν, ἐκδιδομένων καὶ τιθεμένων εἰς κυκλοφορίαν ὑπὸ τοῦ Κράτους, εἰς ἃς οἱ καλλιεργηταὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ καταβάλλωσι τὸ ἀντίτιμον τοῦ κλήρου των εἰς 30 ἐτησίας χρεωλυτικὰς δόσεις. Πολλὰς ἐλλείψεις τοῦ εἰρημένου Νόμου ἔσπευσεν βραδύτερον ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ συμπληρώσῃ διὰ τοῦ Νόμου 2052 τοῦ ἔτους 1919, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρρυθμίσθη καὶ ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον ἡ διαδικασία τῆς ἀπαλλοτριώσεως. Σοβαρὰν ὅμως τροποποίησιν ἐπέφερε τὸ βραδύτερον ἐκδοθὲν ἐπὶ ἐπαναστάσεως (τοῦ 1922) Ν. Δ. τῆς 15 Φεβρουαρίου 1923, ὅπερ ὥρισε 1) ὅτι δι' ἀποφάσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἀπαλλοτριώσις τῆς ιδιοκτησίας τῶν μεγάλων ιδιοκτητῶν γίνεται πρὸ πάσης ἀποζημιώσεως αὐτῶν κατὰ παράβασιν τῆς θεμελιώδους συνταγματικῆς διατάξεως καθ' ἣν οὐδεὶς στερεῖται τῆς ιδιοκτησίας αὐτοῦ ἄνευ προηγουμένης ἀποζημιώσεως ὑπὸ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ὀριζομένης, 2) ὅτι τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλῃ συμπληρωματικὴν ἀποζημίωσιν εἰς τούς ιδιοκτῆτας διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀπαλλοτριωμένων κτημάτων των 3) ὅτι ἐξαίρουνται τῆς ἀπαλλοτριώσεως αἱ γαῖαι αἱ καλλιεργούμεναι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῶν ιδιοκτητῶν των καὶ 4) ὅτι οἱ ἐπίμορτοι καλλιεργηταὶ ἀποτελοῦσι ἰδίους συνεταιρισμούς, οἵτινες καὶ προστατεύονται εὐνοϊκώτερον ἀπὸ τοὺς τῶν ἄλλων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Βραδύτερον ὅμως καὶ αἱ ὡς ἄνω ἀναφερόμεναι θεμελιώδεις διατάξεις τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας ὑπέστησαν τροποποιήσεις διὰ σχετικῶν Νομοθετημάτων, δι' ὧν κυρίως καθιερώθησαν οἱ μεγάλοι αὐτοκαλλιεργηταὶ, περιωρισθῆσαν αἱ εἰς τὸν ιδιοκτητὴν ἀφιέμεναι ἐκτάσεις καὶ καθιερώθη καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ ἐπιμόρων καλλιεργητῶν καὶ ἄλλων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Τὰς σπουδαιώτερας ὅμως τροποποιήσεις ἐπέφερον ἐν τέλει οἱ Νόμοι 5496 τοῦ 1932 καὶ 5875 τοῦ 1933, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦσι καὶ τὴν ἐν ἰσχύϊ ἀγροτικὴν Νομοθεσίαν. Κατὰ τοὺς νόμους τούτους ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτριώσιν μετελίκων σκοπὸν τὴν ἐγκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν γηγενῶν καὶ προσφύγων αἱ γαῖαι τοῦ κράτους, τῶν δήμων, τῶν μοναστηρίων καὶ γενικῶς ὅλων τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου. Ὑπόκεινται ἐπίσης εἰς ὁλοκληρωτικὴν ἀπαλλοτριώσιν ἐκεῖναι ἐκ τῶν ιδιωτικῶν γαιῶν, τῶν ὁποίων οἱ κάτοχοι διαμένουν συνήθως εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων ιδιοκτησιῶν εἶναι ἀπαλλοτριώσιμοι ὅλαι αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι, πλην ἐκεῖνων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτασις κυμαίνεται ἀπὸ 80—150 στρεμ. διὰ τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἡπειρον καὶ Θράκην, καὶ 350 στρεμ. διὰ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα. Ἐξαίρουνται ἐπίσης τῆς ἀπαλλοτριώσεως αἱ φυτεῖαι, τὰ δάση, αἱ μεγάλοι βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις, εὐρισκόμεναι ἐντὸς τῶν κτημάτων τούτων, ὡς καὶ αἱ ἐκτάσεις βοσκῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνεπίδεκτοι καλλιεργείας. Ἐν τέλει ἀφιέται ἐκτασις, ποικίλλουσα ἀπὸ 2.000 στρεμ. κατ' ἀνώτερον ὅριον ἕως 500 στρεμ. τὸ ὀλιγώτερον, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας εἰς ἰδιοκτητίαν, οἵτινες αὐτοκαλλιεργοῦν τὰς γαῖας των.

Δικαίωμα ἐγκαταστάσεως ἔχουν ὅλοι οἱ ἀκτήμονες καλλιεργηταὶ οἱ συμπληρώσαντες τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Λαμβάνουν δ' οὗτοι γεωργικὸν κλῆρον, ἡ ἐκτασις τοῦ ὁποίου προσδιορίζεται ἐκ τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναιται νὰ συντηρηθῇ ἀπὸ αὐτὴν μία ἀγροτικὴ οἰκογένεια. Ἐπίσης καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι τῶν χωρίων οἱ ἔχοντες ἐπάγγελμα σχετικὸν μὲ τὴν γεωργίαν, λαμβάνουν μικρὰν ἐκτασιν, δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ κυρίως διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἐνὸς οἰκίσκου καὶ λαχανοκήπου. Τὰ κτήματα κηρύσσονται ἀπαλλοτριωτέα δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως δὲ τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως, ἡ ἀπηλλοτριουμένη ιδιοκτησία περιέρχεται εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον παραχωρεῖ τὴν νομὴν ταύτης εἰς τοὺς ἔχοντας δικαίωμα ἐγκαταστάσεως συγκροτούμενους εἰς συνεταιρισμοὺς μερίμνη τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς ἐποικιστικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ οὕτως συσταθεὶς συνεταιρισμὸς προβαίνει εἰς προσωρινὴν διανομὴν τοῦ κτήματος μεταξὺ τῶν μελῶν καὶ διαχειρίζεται τὰς ἐκτάσεις κοινῆς ὠφελείας (λιβάδια, δάση, ὑδρομύλους κλπ.). Ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἑνα πρωτοδικῆν, ἑνα γεωπόνον τοῦ κράτους καὶ ἑνα ἄλλον δημόσιον ὑπόλληλον, καλουμένη ἐπιτροπὴ ἀπαλλοτριώσεως, ἐλέγχει τὰ ἐγγεγραμμένα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν μέλη καὶ δικαιούμενα κλήρου καὶ ἐγγράφει τὰ παραλειφθέντα ἢ διαγράφει ἐκεῖνα τῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον δικαίωμα ἐγγγραφῆς.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη καθορίζει τὴν ἐκτασιν τοῦ εἰς ἕκαστον συνεταιρισμὸν κατακυρουμένου κλήρου. Καθορίζει ἐπίσης τὰς ἀφιέμενας εἰς τὸν ιδιοκτητὴν ἐκτάσεις, λύει πᾶσαν διαφορὰν καὶ ἔχει δικαίωμα ἀμέσου καταργήσεως πάσης δουλείας (ὑδατος, ξυλεύσεως, βοσκῆς κλπ.). Τοιαῦται ἐπιτροπαὶ συνιστῶνται εἰς ὅλας τὰς ἑδρας τῶν πρωτοδικείων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν ιδιοκτητὴν ἀποζημίωσιν, ὁ συνεταιρισμὸς τῶν χωρικῶν πληρώνει ἀπ' ἑξ ἑαυτοῦ ματοποιήθη ἡ ἀπαλλοτριώσις ἐνοίκιον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἴσον πρὸς 80)ο τῆς προπολεμικῆς ἀξίας τοῦ κτήματος ἡξιημένης κατὰ 500)ο τῆς ἀξίας τῆς προσδιορισθείσης προσωρινῶς ὑπὸ τῆς ἐποικιστικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ὀριστικὴ ἐκτίμησις τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κτήματος γίνεται ὑπὸ τῆς ῥηθείσης ἐπιτροπῆς ἀποκαταστάσεως βάσει τῆς προπολεμικῆς ἀξίας, ὑπολογιζομένης ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων δεδομένων (ἀγορᾶς, ἐνοικίου, καθαροῦ εἰσοδήματος, συγκριτικῆς ἐκτιμήσεως γειτονικῶν κτημάτων κλπ.). Εἰς τὴν ἀξίαν δὲ ταύτην προστίθεται καὶ αὐξήσις 20—40)ο πρὸς κάλυψιν τοῦ φυσικοῦ ὑπερτιμήματος. Τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην ὀφείλουν νὰ καταβάλλωσι οἱ ἀποκαθιστάμενοι χωρικοὶ εἰς τὸ Κράτος ἐντὸς προθεσμίας 20 ἐτῶν χρεωλυτικῶς. Ἡ ἀποζημίωσις αὕτη πληρώνεται εἰς τὸν ιδιοκτητὴν ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς ὁμολογίας καὶ μὲ τόκον 60)ο. Τὸ Κράτος πληρώνει ἐπὶ πλέον, καὶ πάντοτε εἰς ὁμολογίας, ποσὸν ἴσον πρὸς τὰ ἥμισυ τῆς προπολεμικῆς ἀξίας τοῦ κτήματος. Προσφυγὴ τακτικὴ ἢ ἐκτακτος ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεως δὲν χωρεῖ. Διὰ παραβάσεις ὅμως τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου ἐπιτρέπεται αὐτίς ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω νόμων ἀπηλλοτριώθησαν κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ Ἑλλάδι 1689 ἀγροτικαὶ ιδιοκτησίαι, (εἰδικώτερον δὲ

ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ 82 ἀγροτικαὶ ιδιοκτησίαι) εἰς ἃς καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς ἀκτήμονες καλλιεργηταὶ 72126 καὶ 2179 ἐπαγγελματίαι, διανεμήθησαν δ' ἐπίσης εἰς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν 4084 κλήροι συντηρήσεως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἤδη στέρησις τῆς ιδιωτικῆς ιδιοκτησίας ἄνευ προηγουμένης ἀποζημιώσεως δὲν ἐπιτρέπεται, καθ' ὅσον ἀπὸ τῆς 3 Ἰουνίου 1932 παρήλθεν ἡ πενταετία ἣν ἐξαιρετικῶς εἰχεν ὀρίσει τὸ ἄρθρον 119 τοῦ ἄλλοτε ἰσχύοντος Συντάγματος τῆς Δημοκρατίας, καὶ καθ' ὃ ἐπετράπη ἡ ἀπαλλοτριώσις μεγάλων ἀγροτικῶν κτημάτων πρὸ πάσης ἀποζημιώσεως.

Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τὸ Κράτος ἀντιμετώπισε καὶ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἄλλων 170.000 περίπου ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν προσφύγων, αἵτινες ἐκπατρίσθοντες καὶ ἀφικθέντες ἐνταῦθα δὲν ἐστεροῦντο μόνον γαιῶν πρὸς καλλιέργειαν ἀλλὰ τῶν πάντων (γεωργικῶν ἐργαλείων, σπόρου, ἐξόδων διατροφῆς, οἰκημάτων κλπ.). Τὸ ζήτημα τῶν γαιῶν διηκολύνθη χάρις εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν Τούρκων τῆς Ἑλλάδος ἀποτελουμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ καλλιεργητῶν καὶ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Βουλγάρων ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 17 Δεκεμβρίου 1923 συνεστήθη αὐτόνομος ὑπηρεσία διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆχθησαν ὅλοι αἱ ἀγρονομικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ κράτους καὶ ἤτις ἀνέλαβε καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων, συγχρόνως δὲ ἐπεφορτίσθη καὶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου διὰ τοὺς γηγενεῖς. Οὕτω μερίμνη τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐγκατεστάθησαν 150.000 περίπου ἀγροτικαὶ οἰκογενεαὶ, ἀποτελούμεναι ἀπὸ 600.000 περίπου ἄτομα.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου καὶ ἡ ἀγροτικὴ ἀποκατάστασις τῶν προσφύγων ἐπεξετάθη εἰς πλέον τῶν 450)ο ἐκ τῆς καλλιεργήσιμου γῆς τῆς χώρας. Αἱ δὲ ἀπαλλοτριωθείσαι ἐκτάσεις διανεμήθησαν κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας εἰς 250 000 οἰκογενεαὶς καλλιεργητῶν γηγενῶν καὶ προσφύγων.

Διὰ τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἡ ἀγροτικὴ ὄψις τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰς βορείους κυρίως ἐπαρχίας, ἐνθα ἐπεκράτει ἡ μεγάλη ιδιοκτησία, μετεβλήθη τελείως. Ἐλάχιστα δὲ σήμερον μεγάλα ιδιοκτησίαι διέφυγον τὴν ἀπαλλοτριώσιν. Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἡ ἀγροτικὴ νομοθεσία ἀπέδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πραγματικὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἐξύψωσιν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις εἰς περιφερείας τινας εὐρίσκειτο εἰς δουλοπρεπὴ καὶ πρωτόγονον εἰσέτι κατάστασιν ὑπενθυμίζουσαν τὴν κατηγορίαν τῶν adscriptitii τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, οἵτινες ἀκτήμονες καλλιεργηταὶ τυγχάνοντες ἡργάζοντο εἰς τοὺς ἀγρούς τῶν τσιφλικιούχων ὡς πραγματικοὶ

δούλοι ἐναντι τροφῆς καὶ στέγης παραχωρουμένης εἰς αὐτοὺς (Lingentgal Geschichte des griechisch—Römis chen Rechts § 57).

Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ἀγροτικῆς ταύτης πολιτικῆς θὰ ἦσαν ἀναμφισβήτητως ἀνωτέρα, ἐὰν τὸ κράτος ἐμερίμνα περισσότερον καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀποκαθισταμένων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο καὶ στερεῖται καὶ αὐτῶν τῶν πρωτογόνων μέσων καλλιεργείας. Ἄλλοτε ὁ νόμος 2052 προέβλεπε καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν ἐνίσχυσιν τῶν συνεταιρισμῶν τῶν ἀποκαθισταμένων καλλιεργητῶν. Οἱ μεταγενέστεροι ὅμως συναφεῖς νόμοι περὶ ἀπαλλοτριώσεως οὐδεμίαν τοιαύτην διατάξιν περιέχουσι. Ἀπὸ τινων ἐτῶν τὸ Κράτος ὡς μόνον ἐνίσχυσιν τῶν γεωργῶν ἐφήρμοσε τὴν χορηγίαν καλλιεργητικῶν δανείων ὑπὸ τῆς ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Διὰ νὰ κατορθωθῇ ὅμως ἡ σύναψις ἐνὸς τοιοῦτου μικροδανείου δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν νὰ λεχθῇ ὅτι πρέπει ὁ γεωργὸς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἐργασίας του, τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς ἀγρούς του καὶ νὰ διημερεύῃ ἔξωθι τοῦ γραφείου βουλευτοῦ τινος ἵνα ἐκλιπαρῇ αὐτόν, ὅπως ἐνεργήσῃ καὶ συμπεριληφθῇ καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν πιστούχων τῆς Τραπεζῆς. Ἡ κρατικὴ ὅμως μερίμνα ἔδει νὰ ἐμφανισθῇ κυρίως ἀπ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς χορηγήσεως πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς μακροπροθέσμων δανείων διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ καλλιεργήσουσι τὰς παραχωρουμένας αὐτοῖς ἐκτάσεις, ν' ἀγοράζουσιν γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ζῶα καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἰδιωτικὴν των ἐπιχείρησιν πρὸς ὠφέλειαν καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἀπ' ἐτέρου δὲ καὶ διὰ τῆς διοργανώσεως τῶν γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν.

Τὸ σύστημα δὲ τῆς χορηγήσεως μικρῶν δανείων βάσει γεωργικῶν ἐνεχυρογράφων ἐν τῇ πράξει ἀπεδείχθη καὶ αὐτὸ ὄχι ἐνίσχυτικόν, ἀλλὰ ἐξοντωτικὸν τῶν καλλιεργητῶν. Οἱ συνεταιρισμοὶ δὲ οἵτινες συνεστήθησαν ἀρχικῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προφυλάτουν τοὺς μικροὺς ιδιοκτῆτας ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὰ ἀπαλλοτριωμένα κτήματα πραγματικὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν ἐγκατελήφθησαν εἰς τὴν τύχην των. Οὕτω οὐδεμία βοήθεια παρεσχέθη εἰς τοὺς ἰδρυμένους εἰς τὰ ἀπαλλοτριωμένα κτήματα συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας, εἰς τὴν ἀγορὰν μηχανῶν κοινῆς χρήσεως (ἀλωνιστικῶν, θεριστικῶν κ.λ.π.) οὔτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων (ἀποξηράνσιν, ἄρδυσιν καὶ ἐξυγίανσιν γαιῶν). Ἐπίσης δὲν ἐλήφθη μερίμνα διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν μελῶν των (σύστασις πειραματικῶν ἀγρῶν κλπ.). Οἱ δὲ συνεταιρισμοὶ ἀπέβησαν νεκροὶ ὀργανισμοὶ χωρὶς ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ τὸν τῆς ἀλληλεγγύου πληρωμῆς τῆς ἀξίας τῶν εἰς τὰ μέλη των παραχωρουμένων γαιῶν.

N. KAPAMEPTZANIS

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ

ΠΕΤΡΟΣ Δ. ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΤΟΥ Κ. ΔΗΜ. ΚΟΥΛΕΛΗ

Ἡ ὅλη δρα̃σις τοῦ Ζητουνια̃τη εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀξιόλογη, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ πρόωρος θάνατός του τὸν ἐμπόδισε νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν ὥραία προσπάθειά του. Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα του, τὸν τραβοῦσε σὲ φωτεινότερους ὁρίζοντες, ἢ εὐγενικιά ψυχὴ τοῦ ζητοῦσε κόσμους ἰδανικώτερους· δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ ζῇ μέσα στὰ στενὰ καὶ περιορισμένα πλαίσια, τὸν στενοχωροῦσε τρομακτικὰ ἡ μονότονη ζωὴ. Στὴν κάθε μιὰ ἐκδήλωσί του καινοτομοῦσε, ἐδινεν ἕνα καινούριο ρυθμό, ἤθελε νὰ νοιώθῃ ἕνα ξεχωριστὸ αἶσθημα, διψοῦσε γιὰ τὸ ἄγνωστο. Ὁ Βυρωνισμός δὲν τὸν ἀγνοοῦσε, ἦταν μέσ' τὸ αἶμα του. Τὸν παρακολουθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ γνωρίσματα, ποὺ ἀπαντᾷμε συχνὰ στὶς αὐτοδημιουργημένες προσωποποιήσεις.

Μέσα στὴ ζωὴ βλέπει ἕνα μεγάλο περιεχόμενο καὶ λυπᾶται ποῦ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τ' ἀγγίξῃ, ὥς τὴν ἄκρη, γιὰ τὸ καὶ ἡ λύπη ποῦ δοκιμάζει γιὰ τὴν ἀνθρώπινη αὐτὴ ἀδυναμία εἶναι μεγάλη, τὸν θλίβει μὰ καὶ παρηγοριέται, γιὰτὶ πιστεύει στὸν ψυχικὸ του κόσμο. Στιρίζει σ' αὐτὸν ὅλες του τὶς ἐλπίδες, περιμένει τὴν ὥρα ἐκείνη ποῦ θὰ λευθερωθῇ ἀπ' τὴ λάσπη καὶ θὰ πετάξῃ ψηλὰ στοὺς αἰθέρες, καὶ τότε θ' ἀχῇ ὅλο τὸν καιρὸ νὰ κατακτήσῃ τὸ ἄπειρο καὶ νὰ νοιώσῃ ὅ,τι στερήθηκε.... ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις του εἶναι χαραγμένες σ' αὐτὰ τὰ λόγια του:

Δὲν εἶναι φάντασμα ἡ ψυχὴ,
ὄχι, δὲν εἶναι πλάνη.

Ὁ Ζητουνια̃της προσέφερε σημαντικὲς ὑπηρεσίες τόσο στὴ ποίησι ὅσο καὶ στὴ δημοσιογραφία τῆς ἐποχῆς του. Τὸ 1896 ἔφυγε στὴ Γαλλικὴ πρωτεύουσα, ἐκεῖ ἔμεινε ἑπτὰ ὁλόκληρα χρόνια, συναναστράφη τὸν ἑλληνα ποιητὴ Jean Moreas (Παπαδιαμαντόπουλον), ἐδημιούργησε σχέσεις μὲ ὅλους τοὺς Γάλλους λογίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δημοσιογραφοῦσε στὶς γαλλικὲς ἐφημερίδες «Φιγκαρό» καὶ «Ἑρμὴς τῆς Γαλλίας» καὶ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, στὶς ὁποῖες ἔστειλε ἀνταποκρίσεις ἀπ' τὸ Παρίσι. Γύρισε πολλὲς πρωτεύουσες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὡς δημοσιογράφος καὶ τὸ 1903 ἐπέστρεψε στὰς Ἀθήνας γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴ δημοσιογραφία στὸν τύπο, ἡμερήσιον καὶ περιοδικόν, τῆς ἐλληνικῆς πρωτεύουσας.

Ὡς δημοσιογράφος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν καλύτερων τῆς ἐποχῆς του. Ὅταν κάποτε γύρισε ἀπὸ μιὰ δημοσιογραφικὴ περιοδεία του στὴ Κωνσταντινούπολη, ἐδημοσίευσε στὸ μεγαλύτερο περιοδικὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ «Παναθήναια» τοῦ Μιχαηλίδη, μιὰ σκιαγραφία γιὰ τὸ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννη Γ', ἡ ὁποία ἦτο τόσο φιλοσοφημένη, ποὺ προκάλεσε τὸ θαυμασμὸ τῶν φιλολογικῶν καὶ δημοσιογραφικῶν κύκλων, ὁ δὲ Ἀδωνὶς Κύρου, διευθυντῆς

τῆς «Ἑστίας», ἔγραψε στὸ φύλλο τῆς 5ης Ἰουνίου 1908 τὰ ἑξῆς: «Δὲν εἶναι μόνον ἀρτία, δὲν εἶναι βαθεῖα, δὲν εἶναι κριτικὴ μόνον. Εἶναι ἐμπνευσμένη, εἶναι ὑπέροχος. Εἶναι ἀπὸ τὰς σελίδας ἐκείνας τὰς ἑξαντλητικὰς τοῦ θέματος, ἑξαντλητικὰς δὲ κατὰ τὸν ἑμπνεόντα κάποιαν δειλίαν εἰς πάντα εὐσυνείδητον νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος. Ὁμολογοῦμεν, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰς πολὺ, μὰ πάρα πολὺ λίγες φορές, ποὺ λυπούμεθα διότι καὶ ἡ «Ἑστία» δὲν ἔχει τὸ δυστύχημα νὰ ἐκδίδεται μεγαλόσχημος καὶ ἐξασέλιδος. Θὰ τὴν ἀνεδημοσιεύομεν εἰς τὴν θέσιν κυρίου ἄρθρου».

Ὁ Ζητουνια̃της θεωροῦσε τὴ δημοσιογραφία σὰ μιὰ μεγάλη ιδέα, γιὰ τὴν ὁποία δοῦλεψε σκληρὰ κ' εὐσυνείδητα. Ἡ ἐκλεκτικὴ ἐργασία του δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τοῦ ἀμφισβητήσουμε οὔτε τὸ κύρος του, οὔτε τὸν κάλαμό του. Στάθηκε πολὺ ψηλὰ γιὰτὶ ἡ βαθεῖα συναίσθησι, ποὺ τὸν κατεῖχε γιὰ τὸ ἐπάγγελμά του τὸν κρατοῦσε πάντα σὲ περιωπή. Ὁ δημοσιογραφικὸς κόσμος αἰσθάνθηκε πολὺ τὸ θάνατό του. Ἡ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ Καΐρου, τῆς Σμύρνης, τῆς Κωνσταντινουπόλης τὸν ἐθρήνησαν μὲ ἄδολο πόνο καὶ εἰλικρινῇ συγκίνησι, γιὰτὶ ὁ χαμὸς τοῦ Ζητουνια̃τη τοὺς στέρησεν ἕνα διακεκριμένο συνάδελφο, ἔχασαν ἕναν ὑπέροχον ἄνθρωπο, γιὰτὶ ὁ Ζητουνια̃της ὑπῆρξεν πρὸ πάντων ἄνθρωπος!

Ἡ ἐφημερίς «Καιροί» ἔγραψε στὸ φύλλο τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1909 τὰ ἑξῆς: «Εἰς ἐκ τῶν ἐμπνευσμένων ἐργασιῶν τοῦ καλάμου, ἔγκριτος δημοσιογράφος ὁ Π. Ζητουνια̃της ἀπέθανε καὶ ἐτάφη χθές. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐργασθεὶς εἰς πλείστας ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ὁ Π. Ζητουνια̃της εἶχε διακριθῇ διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρος καὶ τὸ εὐγενὲς καὶ λεπτὸν καὶ ποιητικὸν ὕφος τῆς γραφίδος του, ἀπολαύων ἐκτιμῆσεως διὰ τὴν ἀξίαν του παρὰ τε τῇ κοινωνίᾳ, τοῖς λογίοις καὶ τῷ δημοσιογραφικῷ κόσμῳ...».

Ὁ Ζητουνια̃της ὡς ποιητὴς εἶναι πολὺ αἰσθητικὸς καὶ ἐκλεκτικὸς, ἡ ποιητικὴ του τέχνη ἔχει τὴ δύναμι νὰ ἐξωτερικεύῃ τὸν ψυχικὸ του κόσμον ἀβίαστα, ἀνυπόκριτα καὶ μὲ περισσὴ ζωντάνια. Μέσα στοὺς στίχους του βλέπουμε τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του νὰ προβάλλῃ μ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες της, χωρὶς καμμιὰν ὑπεκφυγὴ καὶ κανένα δισταγμό. Εἶναι ἕνας σωστὸς καλλιτέχνης. Μὲ τὴν τέχνη του ψάχνει νὰ βρῇ τὴν ἀλήθεια καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τ' ἀληθινὸ Ἐγὼ του, αὐτὸ τὸν ἐνδιαφέρει περισσότερο, ὅχι σὰν ἀτομικιστὴ, ἀλλὰ σὰν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ στὴν ἀνάγκην αὐτὴ ἀφοσιώνεται σὰν καλλιτέχνης.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ
(1875 - 1909)

(Σκίτσο κ. Β. Γεωμενῆ)

Ἡ ποίησις τοῦ Ζητουνιάτη εἶναι λεπτή καὶ φιλοσοφημένη. Τῇ συντροφεύει μιὰ γλυκεῖα μουσικὴ πνοή, ποὺ ἀναδίδει ὅλη τὴν εὐγένεια τῆς πονεμένης του ψυχῆς, ποὺ πάντα θλίβεται καὶ γι' αὐτὸ πολλές φορὲς τὰ τραγούδια τοῦ καταντῶν μοιρολόγια, ὅπως αὐτό:

Τὴ χάρι σας θὰ ἤθελα νὰ κλειῶ γλωμὰ λουλούδια
στὰ στήθη μου τὰ πονεμένα,
Νὰ σᾶς τονίσω πὶδ γλυκὰ στὴ λύρα μου τραγούδια
κι' ἀπ' τὰ πουλιὰ τὰ εὐτυχισμένα.
Γιατὶ ἐσᾶς τὴν ἀνοιξη καὶ πάλι σᾶς προσμένει
κᾶποια, ζωῆς, καινούργια φόρα,
Ἐνῶ τὴν πλάνα μου καρδιὰ στὸν πόνο, τῆς κλεισμένη
Ἀχ, τί; τὴν περιμένει τώρα.

Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ εἶναι «Τ' ἀστέ-
ρια». Ὅλα τὰ τραγούδια του φροντισμένα μ' ἐξαιρε-
τικὴ ἐπιμέλεια καὶ τέχνη. Ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀστε-
ριῶν» δοκιμάζει αἰσθήματα λεπτά, αἰσθήματα ποὺ τὸν
μεταφέρουν σὲ κόσμους ψηλότερους καὶ τοῦ χαρίζουν
εὐχάριστες στιγμές. Τροβαδοῦρος τῆς ἀγάπης του,
ὕμνητῆς τῆς μητέρας, καὶ μοιρολογίστας τῆς γλυκεῖας
ἀδελφῆς, ποὺ τὴν περιμένει ὁ βωμὸς τοῦ Ὑμεναίου.
Ἔτσι παρουσιάζεται ὁ Ζητουνιάτης στὴ συλλογὴ αὐτή.

Ὁ Γεώργιος Τσοκόπουλος ἔγραψε γιὰ «τ' ἀστέ-
ρια» στὸ φύλλο τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1909 τοῦ «Ἐλ-
ληνικοῦ κόσμου» «ὀλίγαι ἀριστοκρατικαὶ σκέψεις,
δηλαδὴ κάτι τι ποὺ αἰωρεῖται ἐπάνω ἀπὸ τὰ κοινὰ
αἰσθήματα, μελωδία ποὺ χρειάζονται κάπως λεπτὴν
ἀκοὴν διὰ νὰ τὰς αἰσθανθῇ. Ἔχω πάντοτε ζωντανὴν
εἰς τὴν ψυχὴν μου τὴν ἐνὶ ὕπνῳ ποὺ μοῦ ἔκαμε ἡ
πρώτη ἀνάγνωσις τῶν «Ἀστεριῶν». Ὑπέροχον αἰ-
σθημα ἀνεδίδοτο ἀπὸ τοὺς κομποῦς καὶ λογοτεχνικοὺς
στίχους...»

Ἄλλη ἀξιόλογη ποιητικὴ συλλογὴ εἶναι ἡ «Λή-
κυθος». Σ' αὐτὴ παρουσιάζεται γλυκύτερος. Ἡ με-
λαγχολία καὶ ἡ ἀπαγοήτευσις τὸν βαρύνουν λιγώτερο,
κυριαρχεῖ μιὰ ὑπερούσια μελωδία. Ὁ φιλοσοφικὸς
λυρισμὸς ποὺ χαρακτηρίζει «Τ' ἀστέρια» εἶναι ἰσχνό-
τερος στὰ τραγούδια τῆς «Ληκύθου». Ἐδῶ τὸν δια-
κρίνει ἕνας βαθὺς συμβολισμὸς, εἶναι ἡ ἐπίδρασις
τοῦ Moreas.

Εἶναι πολὺ συγχευτικὴ ἡ κριτικὴ γιὰ τὴ «Λήκυ-
θο» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παύλου Νιρβάνα στὸ φύλ-
λο τῆς 22 Φεβρ. 1910 στὴν ἐφημερίδα «Ἀστὺ». «Ἐνὰ
μελαγχολικὸν βιβλίον εἶδε τὸ φῶς τὰς ἡμέρας
αὐτὰς. Ἡ μητέρα τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε
νέος, περισυνέλεξε τοὺς στίχους τοῦ τέκνου τῆς, τὴν
μόνην κληρονομίαν ποῦ τῆς ἀφῆκε μαζὶ μὲ τὸν πό-
νον τοῦ χαμοῦ του καὶ τοὺς ἔδωκε περὰ νὰ πετάξουν
νὰ κελαδήσουν τὴν θλίψιν ἐκείνου ποῦ δὲν ὑπάρχει
πλέον καὶ τὴν θλίψιν τὴν ἰδικήν τῆς» καὶ πὶδ κάτω
«οἱ στίχοι τοῦ Πέτρου Ζητουνιάτη—ὅς εἶναι τοῦλά-

χιστον γλυκὰ τὰ ὄνειρα εἰς τὸν αἰώνιον ὕπνον—ἀπο-
πνέουν τώρα περισσύτερον ποῦ ὁμοιάζουν μὲ στεναγ-
μοὺς ἐξερχομένους ἀπὸ ἕνα τάφον, ὅλην τὴν καρτερι-
κὴν μελαγχολίαν μιᾶς πληγωμένης ζωῆς. Καὶ μᾶς
ἐνθυμίζουν εἰς μιὰν σπαρακτικὴν ἀντίθεσιν, τὸν ἄν-
θρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο στυγνὸς καὶ κατηφὴς καὶ
ἀπρόσιτος ἀλλὰ μελαγχολικὸς καὶ πρόσχαρος καὶ μει-
λίχιος καὶ ὑποχρεωτικὸς.....»

Τὰ περισσότερα τραγούδια τοῦ εἶναι δημοσιευμέ-
να σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς του καὶ
πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μεταφρασμένα στὴ γαλλικὴ ἀπὸ τὸν
Moreas.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι γιὰ τὸν Ζητουνιάτη, ὡς
ποιητὴ, ἡ νεκρολογία, ποὺ ἔγραψε ὁ «Οἰκογενειακὸς
ἀστὴρ» στὸ φύλλο τῆς 15 Ὀκτ. 1909: «Ἐπαψε ἀπὸ
προχθὲς τὸ κελάδημα ἑνὸς ἀηδονιοῦ, ἑνὸς ἀληθινὸς
ποιητῆς, γεμάτος ἀπὸ φιλοσοφία καὶ τέχνη, ἐπέταξε
προχθὲς ποῖδ ψηλὰ ἀπὸ τὴ γῆ, σὲ κάποιον ἄλλον ὁ-
ρίζοντα, γιὰ νὰ εὕρῃ ἐκεῖ ἐπάνω, μέσα στὰ ὄνειρά
του, τὴν ἀλήθεια. Ὁ Π. Ζητουνιάτης, μιὰ γλυκεῖα
ποικτικὴ φυσιογνωμία νεωτάτη, ἕνας σωστὸς καλλιτέ-
χνης ποὺ ἐκάθιτο μέσα εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν ζωγρά-
φων κι' ἔγραφε στίχους στὸ πλάϊ τοῦ γλύπτου, αἰω-
νίως γελαστός, μὲ πνεῦμα, μὲ καρδιά, ἐπάλαμψε ὀλίγα
λεπτὰ μὲ τὸν Χάρον καὶ ὑπέκυψε. Εἶναι δύσκολον,
πολὺ δύσκολον νὰ λησμονηθοῦν τέτοιες ποιητικὲς καρ-
διὲς γεμάτες ἀπὸ τέχνη, ἀπὸ ἔμπνευσι, ἀπὸ εὐγένεια.
Ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ φιλολογία θὰ αἰσθανθῇ πολὺ
τὴν ἔλλειψιν του...»

Ὁ Ζητουνιάτης, ἐκτὸς ἀπ' τὴ δημοσιογραφία καὶ
τὴν ποίησι, μᾶς ἄφισε καὶ ἐκλεκτὲς συγγραφές, ὅπως
εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολο-
γίας» στὴ γαλλικὴ, ὁ «Ἰησοῦς», «Ἡ ὠφελιμότης τῶν
δακρύων», ἔργα ποὺ δὲν εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιό-
τητος μέχρι σήμερα, γιὰ τὸ ἔξαφνικὸς θάνατός του τὰ
παρέσυρε στὴν ἀφάνεια.

Γενικὰ τὸ ἔργο τοῦ Ζητουνιάτη εἶναι ἀναγνωρι-
ρισμένο πρὸ πολλοῦ καὶ κατέχει στὴ νεωτέρα ἑλληνι-
κὴ φιλολογία σημαντικὴ ἑστὶ μεταξὺ τῶν καλυτέρων
λογοτεχνῶν.

Εἶναι σκληρὸς ὁ θάνατος, μὰ πολὺ σκληρότερος,
ὅταν ἔρχεται νὰ καταστρέψῃ ἕνα σκοπὸ ποὺ αἰσθάνε-
ται μεγάλη τὴν ἀνάγκη τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ πλησιάσῃ
περισσότερο πρὸς τὸ τέρας του. Τὰ μεγάλα ἔργα φο-
βοῦνται πολὺ τὸ θάνατο, ὅταν ἀκόμη δὲν βγῆκαν
στὴν ἄκρη των. Δὲ θέλουν ποτὲ νὰ τὸν σκέπτονται.

Ὁ Ζητουνιάτης πέθανε σὲ ἡλικία μόλις 34 χρο-
νῶν, τὸ 1909, ἀπὸ συγκοιτῆ τῆς καρδίας. Ἡ ἰδιαι-
τέρα του πατρίς, ἡ Λεβάδεια, ἔχασε ἕνα μεγάλο τέκνο
τῆς, καὶ τὰ νεώτερα ἑλληνικὰ γράμματα ἕναν ἔμπνευ-
σμένον ἐργάτη των.

ΔΗΜ. Α. ΚΟΥΛΕΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΒΟΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΚΟΡΟΖΟΥ

[Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεώς μας παρεχωρήθη ἡμῖν εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ
Λεβαδείας καὶ τέως ὑφυπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Κωνσταντίνου Κορόζου τμῆμα ἐκ
τῆς ἀνεκδότου «χωρογραφίας τῆς Βοιωτίας» τοῦ ἀειμνήστου θείου του Γεωργίου Κορό-
ζου ἀφορρὸν τὴν ἱστορίαν τῆς Βοιωτίας ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι καὶ τῆς ἀνε-
ξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος· τὸ τμῆμα τοῦτο περιέχει περιληπτικῶς μᾶλλον τὰς γενικὰς
γραμμὰς τῆς Βοιωτικῆς ἱστορίας, τὸ μὲν διότι εἰς τὰ καθ' ἑκαστον κεφάλαια τοῦ ὑπο-
λοίπου ἔργου προτάσσεται εἰδικῶς ἡ ἱστορία ἐκάστης πόλεως ἢ χωρίου τυχὸν κερχωρισμέ-
ως, τὸ δὲ διότι καὶ τὸ σύνολον τοῦ ἔργου εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον περιληπτικόν,
δεδομένου ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὑποβληθῇ ἐντὸς τεταγμένων συντόμων προθεσμιῶν εἰς
προκηρυχθέντα ἐν ἔτει 1903 διαγωνισμόν, ὅτε καὶ ἐγράφη τὸ ἔργον τοῦτο, χωρὶς, φαί-
νεται, λόγῳ παρελεύσεως τῆς τεταγμένης προθεσμίας νὰ ὑποβληθῇ ἢ καὶ νὰ δημοσιευθῇ
ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἔκτοτε. Ἐκ τοῦ ὅλου τούτου ἔργου προετιμήσαμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν
δημοσίευσιν τοῦ κατωτέρω καθαρώς ἱστορικοῦ μέρους, ὡς πλέον ἐνδιαφέροντος καὶ συμ-
βάλλοντος ἐν πλείστοις εἰς τὴν καθόλου Βοιωτικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν πη-
γῶν αὐτῆς.

Τὸ κείμενον τοῦ ἔργου τούτου δημοσιεύεται κατωτέρω ἐκ τοῦ εἰς χεῖρας τοῦ κ.
Κ. Κορόζου ὑπάρχοντος χειρογράφου, ἀνευ οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς, ἀλλοιώσεως ἢ διορθώ-
σεως, καίτοι ἐπ' αὐτοῦ ἔχει ἐπιφέρει ἀρκετὰς ἱστορικὰς διορθώσεις ἢ συμπληρώσεις ὁ κ.
Κωνστ. Κορόζος, ἀσχολούμενος ἀπὸ τινος εἰς τὸν συγχευτισμὸν τοῦ ὅλου ἔργου διὰ τὴν
ἐν καιρῷ ἐκδοσίν του].

Α'. ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Ἐκ τοῦ Δευκαλίωνος, βασιλέως τῆς Φθιώτιδος,
υἱοῦ τοῦ Προμηθέως καὶ τῆς Πύρρας, θυγατρὸς τοῦ
Ἐπιμηθέως, ἐγεννήθησαν ὁ Ἑλλήν, ὁ Ἀμφικτύων
καὶ ἡ Πρωτογένεια. Ἐκ τοῦ Ἀμφικτύωνος δὲ ἐγεν-
νήθη ὁ Ἴτωνος, ἐξ οὗ καὶ τῆς νύμφης Μελανίππης
ἐγεννήθη ὁ Βοιωτὸς, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποῖου ὠ-
νομάσθη ἡ Βοιωτία.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ Βοιωτικαὶ πόλεις ἔλαβον τὸ ὄνο-
μα αὐτῶν ἐξ ὀνομάτων ἀνδρῶν καὶ αἱ περισσότεραι
ἐξ ὀνομάτων γυναικῶν.

Ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων αἱ πόλεις, ὅπως
πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὕτως καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ἔβα-
σιλεύοντο. Ποιοὶ ἦσαν οἱ Βασιλεῖς ἐκάστης τῶν Βοιω-
τικῶν πόλεων εἶδομεν ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει.

Β'. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

(1104—500 π. Χ.)

Ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά, οἱ Βοιωτοὶ κα-
τελθόντες ἐκ τῶν ὁρέων τῆς Θεσσαλίας, ἐστράτευσαν

κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν τῆς αὐτῆς
καταγωγῆς κατοίκων τοῦ Βοιωτικοῦ πεδίου. Ἐκθρο-
νίσαντες δὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κάδμου, κατέκτησαν
πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν, ἐπωνομασθεῖσαν Βοιωτίαν. Ἐπὶ
τῶν ἱστορικῶν χρόνων αἱ δημοικαὶ βασιλείαι δὲν ὑ-
πάρχουσι πλέον ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, ὡς καὶ πανταχοῦ τῆς
Ἑλλάδος· ἀντὶ δὲ Βασιλειῶν εὐρίσκομεν 12 ἢ 13 αὐ-
τονόμους πόλεις, καθ' ἑαυτὰς μὲν ἀριστοκρατικῶς κυ-
βερνωμένας συνδεομένας δὲ πρὸς ἀλλήλας δι' ὁμο-
σπονδίας, τῆς προϊσταται ἡ ἰσχυρότερα τῶν Βοιωτι-
κῶν πόλεων, αἱ Θῆβαι.

Ἐτέρα δὲ ἀξιοσημείωτος μεταβολὴ τῆς ἐπὶ τῆς
ἡρωικῆς ἐποχῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων εἶναι
ὅτι ὁ Ὀρχομενός, ὅστις κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν κατάλο-
γον τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων Ἑλλήνων ἀπετέ-
λει κράτις αὐτοτελὲς καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχον πρὸς τοὺς
Βοιωτοὺς, ἀλλ' ὑπὸ ἰδίου ἔθνους, τῶν Μινυῶν, οἰ-
κούμενον, ἤδη περιελήφθη εἰς τὴν Βοιωτικὴν ὁμο-
σπονδίαν, ὑπέκυψε εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν
καὶ ἀπέβαλε τὴν ἀρχαίαν προσηγορίαν τοῦ Μινυεῖου
Ὀρχομενοῦ.

Αἱ πόλεις αἵτινες ἀμέσως μετεῖχον τῆς ὁμοσπον-
δίας ἦσαν αἱ Θῆβαι, ὁ Ὀρχομενός, ἡ Λεβάδεια, ἡ
Κορώνεια, ἡ Ἀλῖαρτος, αἱ Κῶπαι, ἡ Ἀνθηδών, ἡ

Τανάγρα, αἱ Θεσπιαὶ καὶ μέχρι τοῦ 510 π. χ. αἱ Πλαταιαί. Αἱ Ἀχραιφνίαι, ἡ Σκῶλος, ὁ Γλίσας ὑπέκειντο εἰς τὰς Θήβας, ἡ δὲ Χαιρώνεια. ἡ Ἀσπληδών, οἱ Ὀλμωνες καὶ ὁ Ὑγίτις εἰς τὸν Ὀρχομενόν, αἱ δὲ Σίφαι, τὰ Λεῦκτρα, ὁ Κερησσός καὶ ἡ Θίσβη, εἰς τὰς Θεσπιάς. Αἱ πόλεις αὗται ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν τῆς ὁποίας ἀμέσως μετεῖχον αἱ μεγαλύτεραι ἐξ αὐτῶν, ἐν ᾗ αἱ μικρότεραι ὑπήγοντο εἰς αὐτήν ἢ ἐκείνην τῶν κυριωτέρων, ὡς ὑπήκοοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Τῆς συμμαχίας ταύτης ἀναφέρονται κοινόν τὸ συνέδριον, τὰ καλούμενα Παμβοιωτικά καὶ κοινοὶ ἄρχοντες, οἱ ὀνομαζόμενοι Βοιωτάρχαι, οἵτινες ἐξελέγοντο κατ' ἔτος καὶ ἐπιμελοῦντο τὰς κοινὰς τῆς συμπολιτείας ὑποθέσεις.

Ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι, οἱ Βοιωτάρχαι ἦσαν ἑνδεκα, ὧν δύο ἐκ Θηβῶν, ἀλλ' ἀγνοεῖται ἐὰν ἦσαν πάντοτε τοσοῦτοι καὶ κατὰ τίνα ἀναλογίαν ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν διαφόρων πόλεων. Τὰ δὲ Παμβοιωτικά, τελούμενα περιοδικῶς περὶ τὴν Κορώνειαν, ἐν τῇ Ἱερῇ τῆς Ἰωνίας Ἀθηνᾶς, ἦσαν θρησκευτικὴ μᾶλλον ἢ πολιτικὴ σύνοδος.

Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, περὶ τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρονται τέσσαρες βουλαί, μεθ' ὧν οἱ Βοιωτάρχαι συνεβουλεύοντο περὶ τῶν σπουδαιοτέρων πραγμάτων, αἵτινες ὅμως ἄδηλον πῶς συνεκροτοῦντο, ἄδηλον δὲ ἐὰν ὑπῆρχον κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἱστορικὴν περίοδον.

Κατ' ἰδίαν λοιπὸν ἐκάστη πόλις εἶχε τὴν βουλήν αὐτῆς, τὸ πολίτευμα αὐτῆς καὶ τὴν συνείδησιν ὅτι ἦτο αὐτόνομος καὶ αὐτοτελής, καὶ συγχρόνως εἶχε καθήκοντα πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν. Δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν πολλὰ περὶ τῶν κατ' ἰδίαν τούτων πολιτευμάτων.

Ἐν Θήβαις, εἰς Ὀρχομενὸν καὶ εἰς Λεβαδείαν ἤρχον οἱ ἱππεῖς, τοῦτ' ἐστὶν οἱ ὀλιγαρχικοί, κατὰ τὸν μέγαν ἱστορικὸν τῶν Ἑλληνικῶν πολιτευμάτων Ἀριστοτέλην, λέγοντα ὅτι «ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὅσαι πόλεις ἐν τοῖς ἱπποῖς ἢ δυνάμεις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τούτοις ἦσαν».

Εἰς Θεσπιάς δὲ ἐλογίζετο αἰσχροὺς ὄχι μόνον τὸ διδάσκεισθαι τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὸ μετέρχεσθαι γεωργίαν, ἡ δὲ ὑπερτάτη ἀρχὴ ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς λεγομένους Δημάρχους, οἵτινες ἐλαμβάνοντο πάντοτε ἐξ ἐπτά γενῶν, φημιζομένων ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Θεσπιῶ.

Ἐν γένει δὲ ὁ Βίος καὶ ἡ Πολιτεία τῶν Βοιωτῶν εἶχον ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν Θεσσαλῶν, διότι καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ὡς ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπεκράτουν οὐ μόνον ὀλιγαρχίαι καὶ ἱπποτροφίαι, ἀλλὰ καὶ δίατα ἄσματος ὁπωσοῦν καὶ ἀκόλαστος. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον μάλιστα τοῦτο, οὐδεμία ἑλληνικὴ φυλὴ κατεκρίθη τοσοῦτον πικρῶς, ὅσον οἱ Βοιωτοί. Τὸ ὄνομα αὐτῶν κατήντησε συνώνυμον τῆς κτηνωδίας καὶ ἀμαθείας· αὐτὸς δὲ Θηβαῖος Πίνδαρος διέσωσεν εἰς ἡμᾶς τὴν διαβόητον παροιμίαν «Βοιωτία ὕς», ἥτοι Βοιωτικὸς χοῖρος, δι' ἧς ἐστιγματίζεται τὸ ἦθος τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσεν, ἀλλ' εἰς τινὰς τῶν Βοιωτικῶν πόλεων ἀπεδόθη κατ' ἐξαίρεσιν ἰδίαις τισι κακίαι· καὶ φημιζέτο λοιπὸν ὅτι ἐν Ὀρσιπῷ μὲν κατῴκει ἡ αἰσχροκέρδεια, ἐν Τανάγρα δὲ ὁ φθόνος· ἐν Θεσπιάς ἡ φιλονικία, ἐν Θήβαις ἡ ὕβρις, ἐν Ἀνθηδόνι ἡ πλεονεξία, ἐν Κορωνείᾳ

ἡ περιέργεια, ἐν Πλαταιαῖς ἡ ἀλαζονεία, καὶ ἐν Ἀλιάρτῳ ἡ ἀναισθησία· καὶ ἐπειδὴ, ὡς φαίνεται, ἐξηντήθη ὁ κατάλογος τῶν ἠθικῶν ἀμαρτημάτων καὶ δὲν ἔμεινε τίς νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Ὀρχηστὸν, ἐρρήθη ὅτι ἐν Ὀρχηστῷ κατῴκει ὁ πυρετός.

Καὶ ὅμως μία μὲν τῶν πόλεων τούτων καὶ ἴσως ἡ μᾶλλον ὅλων τῶν λοιπῶν διαβληθεῖσα, αἱ Θῆβαι, ἀνέδειξεν τὸν ὑψιπέστερον τῶν λυρικῶν ποιητῶν, ἀφ' ὅσους παρήγαγε ποτὲ ἔθνος ἐπὶ γῆς, τὸν κατανυκτικώτατον Πίνδαρον, (522 π. χ.), ἑτέρα δέ, ἡ Τανάγρα, τὴν Κόρινθον τῆς ὁποίας ἐλάχιστα μὲν διεσώθησαν ἔπη, ἀλλ' ἡ δόξα ταύτης ἀπέβη ἀθάνατος, διότι λέγεται ὅτι διετέλεσε διδάσκαλος καὶ σύμβουλος τοῦ Πινδάρου καὶ ὅτι συναγωνισθεῖσα πρὸς τὸν αἰοιδὸν ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ ἄλλη, ἡ Ἀνθηδών, τὴν Μυρτίδα, ἥτις καὶ αὕτη διδάσκαλος τοῦ Πινδάρου ἐγένετο.

Αἱ Βοιωτικαὶ ὀλιγαρχίαι εἶχον μὲν, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὸν βίον, ὁμοιότητά τινὰ πρὸς τὰς Θεσσαλικὰς, ἀλλὰ δὲν διετήρησαν τὸν ἀναρχικόν, τὸν ἀνθελληνικὸν τούτων χαρακτήρα. Εἰς τὰ Βοιωτικὰ πολιτεύματα, ἂν καὶ ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν αὐτά, ὁ δῆμος δὲν φαίνεται ἀπεστερημένος νομίμων τινῶν δικαιῶν· οἱ ὀπλίται τῆς Βοιωτίας ὑπῆρχαν πάντοτε ἐκ τῶν ὀνομαστοτάτων τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ δὲ τὴν πέμπτῃν καὶ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ὁ δῆμος περιστέλλει ἐνίοτε αὐτόθι ἢ καὶ ὅλως καταλύει τὸ τῶν ἀρίστων κράτος. Ἡ τῶν Θηβῶν μάλιστα πολιτεία παρήγαγεν ἄνδρας δι' οὓς ἠδύνατο νὰ καυχήθῃ καὶ αὐτὴ τῶν Ἀθηνῶν ἡ πόλις· τὸν Πελοπίδαν, τὸν Γοργίδαν, τὸν Παμμένην, τὸν Ἰσμηνίαν, τὸν Μέλλωνα, τὸν Χάρωνα· ἕνα δὲ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὅστις ἴσως ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἐν ἔτει 510 π. χ. αἱ Πλαταιαὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποσπασθῶσι τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν καὶ ἐξήτησαν τὴν προστασίαν τῆς Σπάρτης, ἀποταθέντες εἰς τὸν κατὰ τύχην ἐκεῖθεν διερχόμενον βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτον. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐνόμισε συμφέρον νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην, οἱ Πλαταιεῖς ἐπεμφαν εἰς Ἀθήνας Πρέσβεις, αἵτινες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ νικήσαντες κατὰ κράτος τοὺς Θηβαίους καὶ τιμωροῦντες αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπιστίαν των, διότι οἱ Θηβαῖοι παρέβησαν τὴν διαιτητικὴν τῶν Κορινθίων ἀπόφασιν, ἤνωσαν μετὰ τῶν Πλαταιῶν τὸ μέρος τῆς τῶν Θηβαίων Χώρας, τὸ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀσωποῦ κείμενον. Ὡστε ὁ ποταμὸς οὗτος κατέστη τὸ μετὰ τῶν δύο πόλεων ὄριον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπηρτίσθη ἡ συμμαχία τῶν Πλαταιῶν καὶ Ἀθηναίων, ἥτις ἐπῆνεγκε πολλὰ καὶ σπουδαῖα βραδύτερον ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν ἔσωσε τὰς δυστυχεῖς Πλαταιὰς ἀπὸ φοβερωτάτης τῶν Θηβῶν ἐκδικήσεως.

Ἐν ἔτει δὲ 506 π. χ. Κλεομένης ὁ ἕτερος τῶν Βασιλέων τῆς Σπάρτης ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τύραννον τῶν Ἀθηνῶν τὸν φίλον αὐτοῦ Ἰσαγόραν καὶ ἐπὶ τούτῳ πρώτην ταύτην φορὰν ἡ Σπάρτη συνέλεξε τὸν στρατὸν τῶν Πελοποννησίων αὐτῆς συμμάχων. Ὁ Κλεομένης συγχρόνως συνεννόηθη καὶ μετὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ Βοιωτῶν, ὧν οἱ τελευταῖοι προθύμως ἀπελάβοντο τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα ἐκδικηθῶσι τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν προστασίαν, ἣν πρὸ μικροῦ παρέσχον εἰς τοὺς ἀποσιάντας τῆς Βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας Πλαταιεῖς· ἀλλ' ὅτι ὁ Πελοποννησιακὸς στρατός,

ἀγρόμενος ὑπὸ τοῦ Κλεομένου καὶ Δημαγόρου προεχώρησε μέχρις Ἐλευσίνος· δυσαρεστηθεὶς ἢ μετανόησας ἀπῆλθε, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπαλλαγέντες ὡς ἐκ τούτου τοῦ ἐπικινδυνότερου ἐχθροῦ, ἐτράπησαν κατὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐνίκησαν κατὰ κράτος πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τοὺς Βοιωτοὺς.

Περσικοὶ πόλεμοι

(500—431 π. χ.).—Ἐνεκατῶν ἄνω λόγων οἱ Θηβαῖοι πάντα πολέμιον τῶν Ἀθηναίων ὑπελάμβανον ὡς ἴδιον φίλον καὶ προστατήν καὶ ὅτε ὁ Δαρεῖος ἐξέπεμψεν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος κήρυκας ἵνα ἀπαιτήσωσι παρ' ἐκάστης τὸ ἐπίσημον τῆς ὑποταγῆς σημεῖον, δηλαδή γῆν καὶ ὕδωρ, πρῶτοι οἱ Θηβαῖοι ἔσπευσαν νὰ παραδεχθῶσι τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Δαρείου, τὸ παράδειγμα τῶν ὁποίων ἠκολούθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ Βοιωτικαὶ πόλεις πλὴν τῶν Θεσπιῶν καὶ Πλαταιῶν. Μετὰ τὸ πέραν τῶν Περσικῶν πολέμων οἱ Θηβαῖοι ἠναγκάσθησαν, ἵνα σώσωσι τὴν πόλιν αὐτῶν νὰ παραδώσωσι πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας τοὺς μηδίσαντας ἐκ τῶν προϋχόντων αὐτῶν, Τιμωγενίδην κλπ., ἐταπεινώθησαν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπέβαλον τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ τῆς Βοιωτίας ἡγεμονίαν. Ἐν ἔτει δὲ 454 π. χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Οἰνοφύτοις ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Βοιωτοὺς, συνέστησαν δὲ πανταχοῦ δημοκρατικὰ πολιτεύματα ἀποβάλλοντες τοὺς ἡγεμονεύοντας ἀριστοκρατικούς.

Πελοποννησιακοὶ πόλεμοι

(431—404 π. χ.).—Ἐνῶρις οἱ Βοιωτοί, πλὴν τῶν Πλαταιῶν ἀποβαλόντες τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων, ἔδωκαν πρῶτοι ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔγερσιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καθ' ὃν συνεμάχουν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες χάριν τῶν Θηβαίων ἐπὶ δύο ἔτη (429—427) πολιορκήσαντες τὰς Πλαταιὰς ἐκυρίευσαν αὐτάς. Σκληροτάτῃ δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς πόλεως καὶ παντελῶς ἀνελεῖμονες ἐδείχθησαν οἱ Σπαρτιάται πρὸς τοὺς

νικηθέντας. Διακόσιοι τότε Πλαταιεῖς αἰχμαλωτισθέντες κατεσφάγησαν, αἱ δὲ γυναῖκες ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ ἡ πόλις κατεδαφίσθη ἐκ θεμελίων.

Βοιωτικὸς πόλεμος

(404—382 π. χ.).—Οἱ Βοιωτοὶ ἀγωνισθέντες κατὰ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀθηναίων, δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔνεκα τούτου ἄρχεται νέος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος πόλεμος ἀπὸ τοῦ 395 π. χ. κληθεὶς Βοιωτικὸς πόλεμος, ὡς ἀρξάμενος ἐν Βοιωτίᾳ, καθ' ὃν εὐρίσκομεν τοὺς Βοιωτοὺς συμμαχοῦντας, μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱς συνεμάχουν ἐκ τῶν Βοιωτῶν μόνον οἱ Ὀρχομενιοὶ, Θεσπιεῖς καὶ Πλαταιεῖς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὰς ἐν Κορίνθῳ καὶ Κορωνείᾳ (394 π. χ.) μάχας, ἐπεχείρησαν νὰ προλάβωσι ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἀνανέωσιν τῆς τῶν Θηβῶν ἡγεμονίας ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ἐπὶ τούτῳ διοργάνωσαν εἰς ὅλας τὰς Βοιωτικὰς πόλεις ὀλιγαρχίας πολεμίαις εἰς τοὺς Θηβαίους καὶ εἰς πολλὰς αὐτῶν ἐγκατέστησαν φρουράς καὶ ἀρμοστὰς Λακεδαιμονίους, ἰδίως δὲ εἰς Ὀρχομενὸν καὶ Θεσπιάς, διότι αἱ δύο αὗται πόλεις, καθ' ὃ τὰ μάλιστα εἰς αὐτὰς προσηλωμένοι ἀπετέλεσαν τὸ κύριον τῆς κατὰ τὴν Βοιωτίαν ἐνεργείας των. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀναφοδόμησαν τὴν ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τοσοῦτον οἰκτρῶς κατεδαφισθεῖσαν πόλιν τῶν Πλαταιῶν καὶ συγκαύσαν ἐνταῦθα τοὺς σωζομένους ἀπογόνους τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων.

Ἡγεμονία Θηβαίων

(382—338 π. χ.).—Μετ' οὐ πολὺ δὲ (383 π. χ.) ἡ Σπάρτη ἐγένετο καὶ τῆς

Καδμείας κυρία, προστατεύουσα διὰ τῆς ἐν ταύτῃ ἐγκαταστάσεως φρουράς Λακεδαιμονίων, τοὺς τυραννικῶς διοικοῦντας τὰς Θήβας πολεμάρχους Λεοντιάδην, Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον, ἀλλὰ μετὰ τετραετίαν (379 π. χ.) ἀπελευθερώθησαν οἱ Θηβαῖοι διὰ τοῦ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΡΚΟΣ

Γεννηθεὶς ἐν Λεβαδείᾳ, ἐσπούδασεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν νομικὰ, διακριθεὶς. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 μέχρι τοῦ 1912 διετέλεσε Δήμαρχος Λεβαδέων, ἡ δὲ δρᾶσις του ὡς Δημάρχου ἀφήκε φωτεινὸν ἱστορικὸν σταθμὸν εἰς τὴν πόλιν Λεβαδείας, γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους του, ὥστε νὰ περιτετῇ ἡ ἐξὺμνησις τῶν ἔργων του.

Ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξορισθεὶς τὸ 1918 εἰς Αἴγινα, ἐπανῆλθε τὴν 1ην Νοεμβρίου τοῦ 1918 εἰς Λεβαδίαν ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 27ην ἰδίου μηνὸς εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν.

Πρωτοπόρος εἰς πᾶσαν εὐγενὴ κίνησιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του ἐνεπνεύσθη καὶ συνέστησε τὴν πρώτην μεγάλην ἐπιτροπείαν πρὸς ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ ἡρώος Λεβαδέως Λάμπρου Κατσώνη, ὡς περὶ τούτου ἄλλοτε ἐκτενῶς θέλομεν ἀσχοληθῇ.

Μελετήτης ἐκ τῶν δόλων τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου ἡμῶν, πλὴν τῆς ἀνοτέρω χωρογραφίας καὶ Βοιωτικῆς ἱστορίας, ἀφήκε καὶ ἄλλας ἱστορικὰς ἐργασίας ἀνεκδότους. Τοσαύτη ἦτο ἡ ἱστορικὴ του ἐμβριότητα, ὥστε ὅταν ὁ Καταλανὸς Antonio Rubio Y Lluch καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βαρκελώνης, κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐν ἔτει 1910 διὰ τὴν μελέτην τῶν καταλανικῶν φρουρίων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, παρέμεινε πρὸς τοῦτο ἐν Λεβαδείᾳ καὶ συνεργάσθη μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Κορόζου, ἔγραψε κατόπιν εἰς τὸ ὑπὸ τούτου ἐκδοθὲν ἐν Βαρκελώνῃ ἔργον του «Els castells Catalans de la Grecia Continental» μετὰ ἄλλων περὶ τοῦ αἰμνήστου καὶ ὅτι «ὁ κ. Κορόζος παρακολουθεῖ μετ' ἀληθοῦς φιλομαθείας τὰς ἡμετέρας ἐρεῦνας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν γενέτειράν αὐτοῦ πόλιν, ἥς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἱστορίαν γινώσκει τελείως».

Πελοπίδου της δεσποτείας της Σπάρτης και μετά την έν Λεύκτροις μάχην έλαβον διά του Έπαμεινώνδα την ήγεμονίαν ου μόνον της Βοιωτίας, αλλά και της Έλλάδος άπασας έπισκιάσαντες την στρατιωτικήν δόξαν των Άθηναίων και των Σπαρτιατών.

Ένεκα όμως των άδιαλείπτων πολέμων η Έλλάς εξηντλήθη και μετ' όλίγον άπώλεσε την έλευθερίαν αυτής κατά την έν Χαιρωνεία μάχην (338 π. χ.) υπό κύψασα υπό την Μακεδονικήν κυριαρχίαν.

Μακεδονικοί χρόνοι (338—146 π.Χ.).—Οί Βοιωτοί κατά τους πρώτους Μακεδονικούς χρόνους διέκριντο άλλοτρίως προς τους λοιπούς Έλληνες, πιθανώς εξ ιδιοτελείας, διότι μετά την υπό του Άλεξάνδρου διαταχθείσαν κατασκαφήν των Θηβών, κατακληρουχήσαντες τας των άτυχησάντων κτήσεις έλάμβανον μεγάλας προσόδους εκ της χώρας. Κατά τούτέως όμως των Μακεδονικών χρόνων (147 π. Χ.) έν Βοιωτία άπηγορεύθησαν αί εκκλησίαι του Δήμου, οί δε Βοιωτοί υπεχρεώθησαν να πληρώσωσι εις την προς Οίτην Έράκλειαν 50 τάλαντα και έν γένει η κατάστασις των Βοιωτικών πόλεων ήτο οίκτρα. Έν τη Βοιωτία μόνον η Τανάγρα και αί Θεσπιαί έμειναν μνείας άξια πόλεις. Αί Θήβαι, αί υπερήφανοι Θήβαι, αί άρξασαι της Βοιωτίας και εύδόξως διαφιλονικήσασαι προς την Σπάρτην την ήγεμονίαν της Έλλάδος δεν έσωζον ουδέ κόμης λόγου άξίας τύπον. Ο Πολύβιος (205—123 π. Χ.) αυτόπτης των πραγμάτων ιστορικός, έγραψεν εικόνα θλιβεράν της όλιγανθρωπίας και έρημίας της τότε Έλλάδος και προσθέτει «τά κοινά των Βοιωτών πράγματα περιέστησαν εις τωσάντην καχεσίαν, ώστε επί 25 σχεδόν έτη τού δικαίον δεν διεξήχθη παρ' αυτοίς, ούτε περί των ιδιωτικών συμβολαίων, ούτε περί των κοινών έγκλημάτων» και τά μεν δημόσια πράγματα κατεδαπανώντο εις μισθοδοσίας του πλήθους, αί δε ιδιωτικά περιουσίαι δεν κατελείποντο πλέον ούτε εις τους συγγενείς, ούτε εις τους άμέσως απογόνους αλλά κατησώτευντο εις ευχάρις και μέθας, «ώστε πολλούς είναι Βοιωτών, οίς υπήρχε δειλίω των εις τον μήνα διατεταγμένων ήμερών».

Γ'. ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ

Όπως πάντοτε, άλλ' ιδίως κατά τους χρόνους της Ρωμαϊκής κατακτήσεως, η Βοιωτία έγινε το θέατρον των πολέμων και αυτή πάντοτε επλήρωνε τὰ θεωρικά εις τε τους νικώντας και τους ήττωμένους.

Η Βοιωτία δεν έγινε άμέσως από του 145 π. Χ. Ρωμαϊκή επαρχία εκ του Πλουτάρχου μανθάνομεν ότι επί των χρόνων του Λουκούλλου ο Χαιρωνεύς Δάμων κατέστη ένοχος φόνου Ρωμαίου ήγεμόνος και όχι όλίγων περί αυτών στρατιωτών, εύρισκομένων τότε έν Χαιρωνεία, ένεκα του Μιθριδατικού πολέμου. Η δε των Χαιρωνέων Βουλή επιληφθεΐσα άμέσως της δίκης επέβαλε την έσχάτην των ποινών.

Μετ' όλίγον δε σειρά άγώνων διεξήχθη έν όνόματι της ανεξαρτησίας του Έλλ. Έθνους και αίμα έλληνικόν άφθονον έχυθη.

Έν έτει 86 π. Χ. παρὰ την Χαιρωνείαν έγινε τριήμερος μάχη μεταξύ του Αρχελάου και Άθηνίω-νος και του Βρετίου Σούρρα, πρεσβευτού του στρατηγού της Μακεδονίας Σεντίου.

Έν έτει δέ 81 π. Χ. εισέβαλεν ο Σύλλας εις Βοιωτίαν, εις όν προσεχώρησαν οί Βοιωτοί και μετ' όλίγον συγκροτείται περί Χαιρωνείαν πάλιν, μεγάλη μάχη κατά του από Θράκης και Μακεδονίας υπό τον Γαξιόλην άποσταλέντος στρατού και του μετά πάσης της δυνάμεώς του επελθόντος Αρχελάου, καθ' ήν ο Σύλλας ενίκησε τους πολυαριθμούς αυτού άντιπάλους, νίκην περιφανεστάτην. Ο Σύλλας επανηγύρισε την νίκην έν Θήβαις τελέσας θυσίας περί την Οιδιποδείαν κρήνην και άγώνας μουσικούς και άλλους. Οί δε κρίνοντες ήσαν Έλληνες εκ των άλλων προσκεκλημένοι πόλεων, διότι προς τους Θηβαίους τους κατ' αρχάς ταχθέντας μετά Μιθριδάτου, ειχεν άδιαλλάκτως ο Σύλλας και τούτου ένεκα άποτεμόμενος της χώρας αυτών την ήμίσειαν, αφιέρωσε εις τους έν Δελφοίς και Όλυμπίαι ναούς ούτω διά τους αυτούς λόγους έτιμώρησε και τους Όρχομενίους και εκ των πολυτίμων πραγμάτων όσα παρ' αυτών ήρπασεν, εξαίρέσας έν, την λαμπράν του Διονύσου εικόνα, ήν είχε πάλα ποτέ κατασκευάσει έν τη πόλει εκείνη ο έν τη 3η έκαικονταετηρίδι άκμάσας άγαλματοποιός Μύρων, έστησεν αυτήν επί του Έλικώνος, δούς παράδοξον δείγμα ευλαβείας, δι' ο εύλόγως ο περιηγητής Πεντανίας παρητήρησεν ότι «τούτο έστι τού υπό Έλλήνων λεγόμενον, θυμιάσασιν άλλοτρίοις, τού θεϊόν σέβεσθαι». Άλλά μετ' ου πολυό Αρχελάος λαμβάνει νέαν παρὰ του άνεξαντλήτου Μιθριδάτου επικουρίαν, υπό τον Δορύλαον τεταγμένην και άντιπαράτασσεται αυτής, περί Όρχομενόν και εις ταύτην όμως την μάχην την πεισματωδεστίτην αποβάσαν άνεδείχθη πάλιν νικηφόρος ο Σύλλας. Έννοείται δε ότι η Βοιωτία δεν έληλατεΐτο μόνον υπό του Σύλλα, έληλατεΐτο και υπό των άντιπάλων αυτού των λεγομένων έλευθερωτών, ούτως ώστε έπαθε τὰ πάνδεινα κατά τους χρόνους τούτους. Άλλά και κατόπιν κατά τους έμφυλίους των Ρωμαίων πολέμους ο Πομπηϊός, ο Βρούτος και ο Αντώνιος την χώραν ταύτην εξέλεξαντο, ως κύρια αυτών όρμητήρια, καθ' ούς τὰ πάνδεινα η Βοιωτία υπέστη. ο Πλούταρχος, όστις ήκμασε περί τὰ 130 μετά ταύτα έτη, ήκουσεν, ως λέγει έν τώ βίω του Αντωνίου, τον πρόπαππον αυτού Νίκαρχον, διηγούμενον ότι οί πολίται της Χαιρωνείας είχαν υποχρεωθή υπό των στρατιωτών του Αντωνίου να φέρωσιν έκαστος επί των ώμων ποσόν τεταγμένον σίτου προς την κατά την Αντίκυρραν θάλασσαν (ώρ. 5) διά μαστίγων υπό των στρατιωτών εκείνων επιταχυνόμενοι και εκτελέσαντες τούτο μίαν φοράν, ήσαν έτοιμοι να υποβληθώσιν εις δευτέραν τοιαύτην μετακόμισιν, οτε επελθούσης της άγγείας ότι ο Αντώνιος ήτήθη περί Άκτιον έφυγον οί στρατιώται αυτού, ο δε σίτος διενεμήθη εις τους πολίτας και έσωσεν αυτούς από του λιμού. Μετά τούτέρας των έμφυλίων Ρωμαϊκών πολέμων, η Βοιωτία, ως άγωνισθεΐσα τον τελευταίον κατά της Ρώμης πόλεμον καθυπεβλήθη εις τον επαρχιακόν της Ρωμαϊκής Διοικήσεως τύπον ύπαγομένη εις την άμεσον του Ρωμαίου άνθυπάτου δικαιοδοσίαν, πλην της Τανάγρας και των Θεσπιών, αΐτινες έξηκολούθησαν ούσαι έλευθεραι και σύμμαχοι. Οί πάτριον όμως θεσμοί κατά πᾶσαν την Έλλάδα διετηρήθησαν και συνήρχοντο μέν τὰ συνέδρια των Βοιωτών, πολλάς δε ευεργεσίας έλάμβανεν αυτή παρὰ των έκαστοτε Καισάρων.

Βαρβάρων επιδρομαί.—Έν έτει 267 μ. Χ. επί

της βασιλείας του Γαλιηνού και επί της Βοιωτίας επεδράμον βαρβάραι από Βορρά στήφη Γόθων, άτινα όμως εξεδιώχθησαν χωρίς να προξενήσωσι μεγάλας καταστροφάς.

Κατόπιν δε όταν εξηπλώθη ο Χριστιανισμός επί της Έλλάδος, ήξαντο αί πόλεις να προκύπτωσιν εκ των έρειπίων αυτών και ο μηδέποτε έκλιπών αρχαίος βίος έφαινετο να λαμβάνη νέαν ζωήν πλην έν έτει 396 μ. Χ. επί της βασιλείας του ανηλίκου αυτοκράτορος Αρκαδίου, επιτροπευομένου υπό του Ρουφίνου του Γάλλου, ο ήγεμών των γόθων Αλάριχος, όρμώμενος εκ Θράκης επεδράμε και έληλατήσεν άπασαν την Βοιωτίαν. Ουτόν κατέστρεψαν χώρας και πόλεις και τους μέν άνδρας ήβηδόν απέσφαττον, τους δε παΐδας και γυναίκας άγελήδον συνεπήγον· η συμφορά δε υπήρξε τοιαύτη ώστε ο πεντηκονταετίαν βραδύτερον άκμάσας Ζήσιμος βεβαίωσεν ότι μέχρι των χρόνων έτι αυτού έφαινοντο τὰ στίγματα αυτής. Μόνη η πόλις των Θηβών διέφυγε την άλωσιν, διότι ο Αλάριχος σπεύδων εις προχειροτέραν λείαν, ένόμισε περιττόν να χρονοτριβήση πολιορκών αυτήν.

Δ'. BYZANTINΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (476—1204 μ. Χ.)

Από της ΣΤ' έκαικονταετηρίδος επί αυτοκράτορος Αναστασίου (491—518 μ.Χ.) οί Βούλγαροι έν έτει 499 προέβησαν πανοικει ληλατούντες και διά της Βοιωτίας, φρικτάς επενεγκόντες καταστροφάς μέχρι του 527.

Έν έτει δέ 551 μ. Χ. επί αυτοκράτορος Ιουστινιανού (527—565 μ. Χ.) η θερμότης κατά φθινόπωρον έγένητο όμοια τη θερινή, ώστε όδών μέν πλήθος έφύη, καρπούς δε τὰ δένδρα σχεδόν άπαντα νέους τινάς αύθις ήνεγκε και έν τοίς άμπελόις έγέγοντο βότρυνες, καίπερ του τρυγητού γεγεννημένου ήμέραις ήδη ου πολλάς έμπροσθεν· συγχρόνως δε συνέβησαν έν Βοιωτία σεισμοί καταστρεπτικοί. Η Βοιωτία άπασα και η παρὰ τον Κρυσσαϊόν κόλπον παραλία έσεισθήσθησαν, πολλά δε χωρία και όκτώ πόλεις, έν αΐς η Χαιρωνεία και Κορώνεια εκ τούτου κατεδαφίσθησαν έν δε τη χώρα όπου η Βοιωτία χωρίζεται από της Θεσσαλίας και ιδίως παρὰ τού έχιναϊόν και την Σκάρφειαν η θάλασσα καταπλημμυρήσασα κατέκλυσε πᾶσαν την γην μέχρι των όρέων και έκτοτε αΐ επ' αυτών πόλεις εξηφανίσθησαν. Έν έτει δέ 558 μ. Χ. μέγας λοιμός έγένητο, όστις διεδόθη εξ Αιγύπτου, όπου τού πρώτον άνεφάνη έν έτει 531 μ. Χ.

Ο Ιουστινιανός κατόπιν ήνώρθωσε τὰ εκ των σεισμών η όλιγορίας καταπεσόντα τείχη των Θηβών και Πλαταιών και κατεκάλυψεν άπασαν την Βοιωτίαν υπό πλήθους πολλού πυργων, ίνα χρησιμεύωσιν ως φρούρια κατά ένδεχομένων επιδρομών.

Μετά τας συμφοράς ταύτας η Βοιωτία ήσύχασε και προήχθη, ούτως ώστε κατά την όγδόην και ένάτην έκαικονταετηρίδα εύρίσκομεν άκμάζουσιν εξαίρετως ένεκα της βιομηχανίας. Η επιμελεία του Ιουστινιανού διά Περσών ιερομονάχων έν Έλλάδι εισαχθεΐσα καλλιέργεια της μεταξης, ήτις ήτο γνωστή μόνον έν τη Σινική, μετενεγκόντων κρυφίως έντός των κοίλων βακτηριών των ψά μεταξοσπληνών, έλαβεν έν Θήβαις ιδίως εξαίρετον ανάπτυξιν. Έν ταύτη κατεσκευάζοντο τάπητες πολυτελείς και μεταξωτά και

λίνα και πορφυρά ύφάσματα θαυμάσια κατά την ια' μάλιστα έκαικονταετηρίδα. Έν Θήβαις δε κατόκει η πολυπληθεστέρα μετά την της Κ' πόλεως, έβραϊκή κοινότης, ήτις ως γνωστόν κατήλθεν εις Έλλάδα επί Σελεύκου του Νικάνορος, ής 2.000 ήσαν οί άριστοι έν Έλλάδι εργάται μετάξης και πορφύρας.

Νορμανδοί.—Πεντήκοντα έπτά έτη πριν η η Κ' πόλις κυριευθή και γίνη πρωτεύουσα των Φράγκων, ήτοι έν έτει 1147, η Βοιωτία διηρπάγη υπό του βασιλέως της Σικελίας Ρογήρου του Β' του Νορμανδου, όστις και άλλα μέρη έληλατίσεν· ο χρυσός, ο άργυρος, οί πολύτιμοι λίθοι των Θηβών, τὰ πάντα άπήχθησαν έμπορικά αποθήκαι, ιδιωτικά οικίαι, ιεροί ναοί τη πάντα έγυμνώθησαν και πάντες έπειτα οί πολίται ήναγκάσθησαν να όμώσωσιν ότι ουδέν απέκρυψαν των πολυτίμων πραγμάτων· και ουδέ τούτο ήρκεσεν, αλλά πολλοί άνδρες και γυναίκες και μάλιστα όσοι έφημίζοντο ως επιτήδιοι μεταξουργοί ήχημαλωτίσθησαν και μετεκομίσθησαν εις Σικελίαν, δι' όν συνεστήθησαν έν Πανόρμω τὰ πρώτα μεταξουργεία της Ιταλίας, στερηθείσης ούτω της Έλλάδος του μονόπωλειού της μετάξης και των μεταξωτών ύφασμάτων.

Φράγκοι. (1204—1380 μ. Χ.). Και άπασαι μέν αΐ σταυροφορίαι απέβησαν επιζήμιοι και όλέθριοι διά την Έλλάδα, κατ' έξοχην όμως η δ'· διά της άλώσεως της Κ' πόλεως (1204) και της ιδρύσεως ήγεμονιών εις πολλάς Έλληνικάς χώρας.

Μετά την άλωσιν της Κ' πόλεως υπό των Φράγκων, η Άττική και Βοιωτία περιήλθεν υπό την άμεσον κυριαρχίαν του Όθωνος Λαρόση (Othon de la Roche), όστις κατά παράδοξον σύμπτωσιν έφερε τού κύριον όνομα του πρώτου της άναγεννηθείσης Έλλάδος βασιλέως. Περί του Όθωνος Λαρόση, όστις ήρξεν ένταύθα από του 1205 μέχρι του 1225 άλλο τι δεν γνωρίζομεν ει μη ότι έν γένει οί Έλληνες υπήκοοι άπλήλυσαν αυτονομίαν τινά υπό την επιεική αυτού διοίκησιν. Επιστρέψαντος δε εις Γαλλίαν του Όθωνος διεδέξατο την έν τη Άττική και Βοιωτία άρχήν ο άνεπιός του Γουΐδων δ Α' (1225—1263). Ο Γουΐδων ήδρευε συνήθως έν Θήβαις, αΐτινες ήσαν και ήδη ως πρότερον όνομασται διά τὰ έν αυταίς υπάρχοντα εργοστάσια των μεταξωτών και εις τας όποιας τούτου ένεκα πολλοί εξηκολούθουν συρρέοντες από δυσμών έμποροι. Γουΐδων δ Α' απεβίωσε τώ 1263 καλιπών δύο υίους, ών ο Ιωάννης δ Α' έλαβε τού άξίωμα του δουκός Άττικής και Βοιωτίας (1263—1280). Οί κυριώτατοι αυτού υποτελείς ήσαν ο νεώτερος άδελφός του Γουλιέλμος, άρχων της Λεβαδείας και ο εξαδελφός του Νικόλαος δ Σέντ—Ομέρ, άρχων του ήμίσεως της πόλεως των Θηβών. Ο άρχων της Λεβαδείας Γουλιέλμος δ Α' έλαβε σύζυγον την ώραΐαν Έλένην Αγγέλου, θυγατέρα του Σερβαστοκράτορος Ιωάννου του Α', άρχοντος των νέων Πατρών, λαβών ως προίκα τού Ζητούνι, τού Γαρδίκι, την Γραβίαν και τού Σιδηρόκαστρον. Αποβιώσαντος Ιωάννου του Α' διεδέχθη αυτόν, ο μέχρι τούδε άρχων της Λεβαδείας Γουλιέλμος δ Α' Λαρόσης (1280—1287), όστις έν έτει 1285 διωρίσθη και έπίτροπος έν τη ήγεμονία της Αχαΐας. Αποβιώσαντος Γουλιέλμου του Α' διάδοχος αυτού έγένητο Γουΐδων δ Β' (1287—1308) όστις ανήλικος ών επιτροπεύετο υπό του δυνάστου των Θη-

βών Νικολάου Σαϊντ-Όμέρ, ὅστις εἶχε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀχαΐας. Ὁ Σαϊντ-Όμέρ ἦτο λίαν πλούσιος, ὁ δὲ πλοῦτος αὐτοῦ προήρχετο ἰδίως ἐκ τῆς προικῆς, ἣν ἔφερεν αὐτῷ ἡ πρώτη τοῦ σύζυγος ἡτις ἐκαλεῖτο προικηπίσσα Ἀντιοχείας, διότι ἦτο θυγάτηρ τοῦ Βοημουνδου τοῦ ΣΤ'. Ἡ προίξ αὕτη συνίστατο οὐ μόνον εἰς πολυτίμους λίθους καὶ σκεύη ὡσαύτως πολύτιμα, ἀλλὰ καὶ εἰς χρήματα πάμπολλα, ἐξ ὧν ὁ Σαϊντ-Όμέρ ἔκτισεν ἐν Θήβαις, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Καδμείας, ἀνάκτορον λαμπρὸν τὸ κάλλιστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἐνδιαίτημα, ἐξ ὧν οἱ Φράγκοι ὠκοδόμησαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἄξιον δὲ βασιλέως μᾶλλον ἢ τοῦ μικροῦ δυνάστου τῆς ἡμισείας τῶν Θηβῶν πόλεως· μάλιστα δὲ ἐφημιζόντο αἱ ζωγραφίαι αὐτοῦ, αἵτινες εἰκονίζον τὰ ἐν Παλαιστίνῃ κατωρθώματα τῶν σταυροφόρων. Ἡλικιωθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ (1294) Γουϊδων ὁ Β'. συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τῆς Ἰσαβέλλας Μαθίλδην τὴν Ἑννεγαϊκὴν, ἄγουσαν τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς. Οἱ γάμοι αὐτῶν ἐγένοντο ἐν Θήβαις τῇ 24ῃ Ἰουνίου 1294, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, πολυτελέστατοι, καθ' οὓς παρέστησαν κληθέντες πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ εὐπατριδαὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ Μεγαλοβλαχίας Ἕλληνες· ἐγένοντο προσέτι τελεταί, καθ' ἃς Γουϊδων ὁ Β'. προσεχειρίσθη εἰς ἱππότην καὶ οἱ προσκεκλημένοι ἔλαβον δωρεὰς καὶ ἄλλας χάριτας. Ὁ περιγράφων τοὺς γάμους σύγχρονος Ἰσπανὸς Χρονογράφος Μουντάνερ μαρτυρεῖ περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς αὐλῆς τοῦ Δουκὸς, ἡτις ἦτο μυθική. Ἀποθανόντος ὁμως τούτου τῇ 9ῃ Ὀκτωβρίου 1308 τὸ δουκάτον Ἀθηνῶν καὶ Βοιωτίας περιήλθε τότε εἰς τὸν συγγενὴ αὐτοῦ Οὐάλτερον Α'. Βριέννιον (1308-1311). Κατ' αὐτοῦ ἐπετέθησαν οἱ Καταλανοὶ, οἵτινες προελάσαντες σχεδὸν μέχρι τῶν Θηβῶν, ὠχυρώθησαν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κηφισοῦ, πλησίον τῶν καταβοθρῶν τῆς Κωπαΐδος, τῆς ὁποίας μετεχειρίσθησαν τὰ ὕδατα, ἵνα μεταβάλλωσι τὴν πρὸ αὐτῶν κειμένην πεδιάδα εἰς ἔλος ὁδιόβατον ὑπὸ τοῦ Ἰππικοῦ. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀνέμενον τὸν Βριέννιον καὶ γενομένης μάχης τῇ 15ῃ Μαρτίου 1311 ἐνίκησαν τοῦτον. Οἱ νικηταὶ ἀπὸ τοῦ αἵματοφύρου πεδίου τῆς μάχης ὥρμησαν πρῶτον κατὰ τῆς ὄχθρας Λεβαδείας, τὴν ὁποίαν ὁμως οἱ Ἕλληνες παρέδωκαν ἀμαχητὶ εἰς αὐτοὺς, ἀνταμειφθέντες ἔνεκα τούτου διὰ τῆς ἐξομώσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ λαβόντες ἐπὶ τούτῳ διπλώματα κεκυρωμένα διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἔπειτα δὲ ἐκυρίευσαν τὰς Θήβας, ἐπαγαγόντες κατ' ἀρχὰς δεινὴν δῆωσιν καὶ καταστροφὴν. Καὶ ἀπεφάσισαν μὲν νὰ καταλάβωσι ὁριστικῶς τὴν χώραν, ἀλλὰ τότε παρήχθη τὸ ζήτημα, τίνα θέλουσιν ὑποδείξει κυβερνήτην, τὸ δὲ παράδοξον εἶναι ὅτι ἐπειδὴ εἰς οὐδένα μεταξὺ αὐτῶν ἐνόμισαν εὐλογον νὰ ἐπιτρέψωσι τὸ ὑπατον τοῦτο ἀξίωμα, ἀπετάθησαν πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν. Ἀποποιηθέντος δὲ τοῦ Βονιφατίου Οἰκωνομαίου, ἀνηγορεύθη κυβερνήτης τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν καὶ Βοιωτίας ὁ Γογέρος Δεσλὼρ, Γάλλος τὴν καταγωγὴν. Μετ' οὐ πολὺ ὁμως οἱ Καταλανοὶ ἀπετάθησαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας Φρειδερίκον καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ διορίσῃ ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ δοῦκα ὁ δὲ βασιλεὺς προθύμως ἀπεδέξατο τὴν αἵτησιν ταύτην διορίσας εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὸν δευτερον αὐτοῦ υἱὸν Μαμφρέδον τὸν Ἀραγωνικὸν (1312—1317) καὶ ἐπειδὴ ὁ νέος δούξ ἦτο ἔτι παῖς ἐξασπετάλη τῷ 1312 ὁ ἐπιτήδιος ἱππότης Βερεγγά-

ριος Ἰστανιόλ, εἰς ὃν ἅπαντες ὥμοσαν πίστιν. Ἀποθανόντος τοῦ Ἰστανιόλ, ἐν ἔτει 1316 ἀπεστάλη μετ' οὐ πολὺ ἐκ Σικελίας ἕτερος ἐπισημότερος καὶ ἔτι μᾶλλον δραστήριος κυβερνήτης, ὁ νέος οὗτος κυβερνήτης ἦτο ὁ νόθος τοῦ βασιλέως υἱὸς Ἀλφόνσος Φαδρίκος ὁ Ἀραγωνικὸς. Οὗτος ἔγημεν ἀμέσως τὴν ὠραίαν δεκαεξαετὴ θυγατέρα τοῦ Βονιφατίου τῆς Καρύστου, τὴν Οὐκρηναίαν Μαροῦλλαν. Συνέβη δὲ τότε (1317) νὰ ἀποθάνῃ καὶ ὁ Μαμφρέδος καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀντ' αὐτοῦ διορισθεὶς νέος δούξ Γουλιέλμος ὁ Β'. ὁ τρίτος τοῦ Βασιλέως Φρειδερίκου υἱός, ἦτο ὡσαύτως παῖς ἔτι, ὁ Ἀλφόνσος παρέμεινε κυβερνήτης τοῦ Δουκάτου. Ἐν ἔτει δὲ 1329 ὁ υἱὸς τοῦ πρώην δουκὸς καὶ ὁμώνυμος αὐτοῦ Οὐάλτερος Βριέννιος ἐγνώσθη, ὅτι παρεσκεύαζε μεγάλην ἐκστρατείαν καὶ ἔνεκα τούτου ἐπὶ ταῖς βάσεσι προηγούμενων ἀναχωρῶν συνωμολογήθη τῇ 5ῃ Ἀπριλίου 1331 ἐν Θήβαις μεταξὺ Ἀλφόνσου καὶ Ἑνετῶν εἰρήνη. Μέχρι τῶν χρόνων τούτων ἡ ἀκρόπολις τῶν Θηβῶν ἦτο ὁ κυριώτατος καὶ ἀσφαλέστατος προμαχὼν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐρειδόμενοι οἱ Καταλανοὶ κατεπολέμουν μὲν τοὺς γείτονες, ἐνέπαιζον δὲ τοὺς κεραυνοὺς τῶν ἀδιακόπως κατ' αὐτῶν ἐκσπενδονιζομένων παπικῶν ἀφορισμῶν. Ἀλλὰ τότε ὁ Ἀλφόνσος ἐνόμισεν ὅτι δὲν εἶναι συνετὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ διατελοῦσα ὠχυρωμένη ἡ Καδμεία, ἥτις περιελθοῦσα πρὸ τινος χρόνου εἰς χεῖρας τοῦ Ἑνετοῦ Γκίξην, ἐὰν τυχὸν νῦν παρεδίδοτο ὑπὸ τούτου εἰς τὸν Βριέννιον, ὅπερ δὲν ἦτο ἀπίθανον, ἡδύνατο ν' ἀποβῇ δλέθριον κατὰ τῆς Ἀττικῆς ὁρμητήριον. Ὅθεν τῷ 1331 ὁ Ἀλφόνσος κατηδάφισε τὰ ὄχυράματα τῶν Θηβῶν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους τὰ προαναφερθέντα ἄλλοτε ὑπ' ἡμῶν λαμπρὰ βασίλεια τοῦ Σαϊντ-Όμέρ. Τὸν Ἀλφόνσον ἐν ἔτει 1361 διεδέχθη εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Βοιωτίας ὁ Γογέρος Λόρια, ὅστις περιελθὼν μετ' ὀλίγον εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ Ἑνετοὺς ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ τὸν Ὀσμανίδην Μουράτ καὶ τῷ 1363 ἐν ᾧ οἱ στρατοὶ τοῦ Ὀσμανίδου συνέτριβον πρὸς βορρᾶν τὴν συμμαχίαν τῶν χριστιανῶν, ἕτερος στρατὸς κατέλαβε τὰς Θήβας καὶ ἐδήλωσε τὴν περίεξ χώραν. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σικελίας πληροφορηθεὶς περὶ τούτων ἀπεδοκίμασε τὴν ὑπὸ τοῦ Λόρια ζητηθεῖσαν παρὰ τῶν τούρκων ἐπικουρίαν καὶ ἐπεμψεν ἕτερον γενικὸν διοικητὴν, τὸν Μαθαῖον Μογκάδον, ὅστις κατέπεισε μὲν τοὺς Τούρκους νὰ ἀποχωρήσωσιν ἐκ Θηβῶν, ἀλλὰ δὲν ἔμεινε πολὺ ἐνταῦθα καὶ ἀναχωρῶν κατέλιπε πάλιν ἐπίτροπον τὸν Λόριαν. Ὁ Λόριος ἀπέκρουσε τῷ 1367 νέαν τῶν Τούρκων προσβολήν, ἀλλ' ἐν Θήβαις ἐξεργάγη αἱματηρὰ κατὰ τῶν καθεστώτων ἐπανάστασις· καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις τότε κατηνύσθη, ἀλλ' ἡ κατάστασις ἦτο λίαν σοβαρά. Ἐνεκα τούτου τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1373 συνεκροτήθη ἐν Θήβαις τῇ προτάσει τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΑ'. ἐπίσημος συνέλευσις ὧν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν δυναστῶν (τῶν Φράγκων Φεουδαρχῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἐν Ρόδῳ Ἰωαννιτῶν, τοῦ βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου, τοῦ Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου τῶν ἐν Κύπρῳ δυναστῶν, τῆς Οὐγγαρίας καὶ προσέτι τῆς Ἑνετίας, τῆς Σικελίας καὶ τῆς Γενούης) ἵνα ἐπιχειρίσωσι τι ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν τούρκων. Δυστυχῶς οἱ συνελθόντες οὐ μόνον διελύθησαν ἀπρακτοί, ἀλλὰ καὶ εἰς νέας περιεπλάκησαν ξριδας, ὡς θὰ εἴδωμεν.

Ἀλβανοί. Ἐν ἔτει 1319 ἐπλήθον εἰς Θεσσαλίαν οἱ Ἀλβανοὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ὡς λεηλατηταί, εἶτα δὲ ὡς μόνιμοι κάτοικοι. Μετὰ 30 δὲ περίπου ἔτη ἠῤῥησαν αἱ ἐκ τῆς ἀγόνου Ἀλβανίας μεταναστεύσεις καὶ κατελήφθησαν ἐξ αὐτῶν ἡ τε λοιπὴ Ἑλλάς καὶ τινες νῆσοι, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἐρημώσεως τῆς χώρας διὰ τὴν ὁσημέραι προαγομένην παρακμὴν τῶν Φράγκων αὐτῆς κυριάρχων. Οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι δὲν κατόκησαν εἰς τὰς πόλεις, ἀλλὰ περιορίσθησαν εἰς τὰ ὄρεϊνὰ χωρία, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ὕλοτομίαν, ἐλάχιστα δὲ εἰς τὴν γεωργίαν, οὓς εὐρίσκομεν εἰσέτι κατοικοῦντας τὰ ὄρεινὰ μέρη καὶ διατηροῦντας τὴν πάτριον αὐτῶν γλῶσσαν, ἐπὶ τοσοῦτον ὁμως παρεφθαρμένην, ὥστε ἡ μετ' Ἀλβανῶν συνενόησις δὲν εἶναι δυνατὴ.

Ἀκκαιοῦόλοι (Ἀτσαγιῶλαι) (1380 — 1460).— Ἐκωφελοῦμενος τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Φρειδερίκου καὶ τῆς δυσαρσεκείας τῶν Ἑλλήνων, ὁ κύριος τῆς Κορίνθου Ραινέριος Ἀκκαιοῦόλης ἐν ἔτει 1380 ἐκυρίευσεν τὴν Λεβάδειαν καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια καὶ οὕτως ἡ περὶ τὰ 175 ἔτη διαρκέσασα ἐν τῇ Βοιωτίᾳ Φραγκικὴ καὶ Καταλανικὴ Ἀρχὴ κατελύθη καὶ ἰδρύθη νέα ἐνταῦθα δυναστεία, ἡ τῶν Φλωρεντινῶν Ἀκκαιοῦόλων. Ἀποθανόντος τῷ 1394 τοῦ Ραινερίου Ἀκκαιοῦόλου ἀνευ νομίμου ἀρρενος ἀπογόνου, ὁ νόθος αὐτοῦ υἱὸς Ἀντώνιος Α'. κατέλαβε τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβάδειαν, ὅστις συνεζεύχθη θυγατέρα Ἑλληνὸς τινος ἐν Θήβαις ἱερέως καὶ ὅστις δὲν ἔπαυσε κηδόμενος ὑπὲρ τῆς εὐμερείας τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Ἀποθανόντος Ἀντωνίου τοῦ Α'. διεδέχθη τοῦτον ὁ Νέριος Β'. Ἀκκαιοῦόλης καὶ τούτου ἐπίσης ταχέως ἀποβίβσαντος ἡ χῆρα αὐτοῦ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἔτι ἀνγλικοῦ υἱοῦ τῆς καὶ πέμψασα δῶρα εἰς τοὺς Ὑπουργοὺς τῆς Πύλης ἐπέτυχεν διὰ τοῦ μέσου τούτου ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς τοιαύτη.— Ἐκπεσοῦσης δὲ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἔνεκα τὸ μετὰ τοῦ Ἑνετοῦ Πέτρου Πικολίου σκανδαλώδους γάμου τῆς, ὁ Μωάμεθ διώρισε διοικητὴν τὸν Φράγκον Ἀκκαιοῦόλην ἀνεψιὸν τοῦ Νερίου Β'. ὅστις μετ' ὀλίγον περιωρίσθη γενόμενος ἡγεμὼν Θηβῶν καὶ Λεβαδείας. Ἐν ἔτει δὲ 1460 κατ' ἐντολὴν τοῦ περιοδεύοντος τότε τῇ Ἑλλάδι Μωάμεθ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ τοποτηρήτου τοῦ Σουλτάνου Σαγανού, στραγγαλισθεὶς, καὶ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας ἀνέλαβεν ὁ Σαγανὸς ὡς ἀντιπρόσωπος Μωάμεθ τοῦ Β'. καὶ οὕτως ἔκτοτε ὁριστικῶς καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ἐγκαθιδρύθη ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία.

Ε. ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ (1460—1821)

Πρὸ ὀλίγου εἴδομεν πῶς μετὰ τινα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1453 πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο καὶ ἡ Βοιωτία Τουρκικὴ ἐπαρχία — Κατ' ἀρχὰς καὶ ἡ Βοιωτία ὑπέστη τὴν κοινὴν τύχην ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ κατόπιν εὐρίσκομεν τὴν Βοιωτίαν ἐξέχουσαν μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐπὶ τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τῶν ὁποίων πλειότερον ἐπενήργει ἡ ὁσμανικὴ κυριαρχία ἠὲδοκίμησαν μὲν καὶ ἄλλαι, ἀλλὰ ὀνομαστότεραι ὑπῆρξαν ἡ τῶν Ἰωαννίνων, ἡ τῆς Λε-

βαδείας καὶ ἡ τῆς Χίου. Κατὰ τὸν ὁργανισμόν τῆς ἐν Λεβαδίᾳ ὑφισταμένης κοινότητος οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως ταύτης ἀπετέλουν εἶδος τι ἀγαθῆς ἀριστοκρατίας, ἥς προϊστάτο εἰς δημογέροντες, ὅστις ἐπεριδόμενος ἐπὶ τῆς κοινῆς θελήσεως τῶν συμπολιτῶν οὐ μόνον τὰ τῆς κοινότητος διώκει συνετῶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσης ἐπεμβάσεως τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ξένης κυριαρχίας, ἰσχυρῶς ἐπροστάτευε τὴν ἰδίαν πατρίδα, παραλαμβάνων ἐπὶ τούτῳ, χρεῖας τυχούσης, συμπράκτορος καὶ 6 ἢ 10 ἐκ τῶν προκριτοτέρων ἀρχόντων. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ δημοφροσύνη αὐτῶν, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς ἠδυνήθη νὰ διασείσῃ αὐτὴν πολλάκις, ἀλλ' οὐδέποτε εὗρεν ἀφορμὴν ν' ἀφανίσῃ αὐτήν. Ἡ οὕτω καλῶς ὀργανωμένη κοινότης Λεβαδείας, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν 17ην ἐκατοσταετηρίδα διετήρει σχολεῖον ἐν Λεβαδίᾳ. Καὶ δὲν βεβαιοῦται μὲν τοῦτο ἀμέσως καὶ θετικῶς, ἀλλ' εἰκάζω τοῦτο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «Ὁ Σταμάτιος Ρούφος ἐν ἔτει 1754 παρέσχε τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἀνατροφὴν 3 ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν παιδῶν ἐν Λεβαδίᾳ».

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1684 ἐξέγερσιν τοῦ ἔθνους καὶ ἡ Βοιωτία δὲν ὑστέρησε νὰ χύσῃ τὸ πολῦτιμον αἷμα τῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπρακτως. Ὁ Θηβῶν Ἱερόθεος μετὰ τοῦ ἐκ Παρνασσίδος Κούρμα καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν συνέπραξαν εἰς ἔργα πολεμικὰ ἀξιωμακτικὰ ἡγούμενος τῶν Βοιωτῶν. Κατετρόπωσαν τὸν εἰς Θήβας καταφυγόντα Σερασκέρην, φονεύσαντες, ὡς φημίζεται, 2,000 πολεμίων καὶ αἰχμαλωτίσαντες διπλασίους. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγώνων τούτων ἡ Βοιωτία ἀπετέλεσεν ἀρματοῦλκίον, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκ Παρνασσίδος Κούρμα, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ κατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ.

Ὅτε κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1770 διαρκοῦντος τοῦ Ῥωσο-Τουρκικοῦ πολέμου ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Αἰγίῳ ὁ Πατρὼν Παρθένιος, συγχρόνως καὶ ἐν Λεβαδίᾳ ὕψωσε ταύτην ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀλλὰ μὴ δυνήθεις οὗτος νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐμβαλόντας εἰς τὴν Φθιώτιδα, τὴν Παρνασσίδα καὶ τὴν Λεβάδειαν, Ἀλβανούς, κατέφυγε μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Πελοπόννησον.

Περαιωθέντος τοῦ Ῥωσο-Τουρκικοῦ πολέμου ἐν ἔτει 1774 διὰ τῆς εἰς Κιουτσούκ-Καϊναρτζὴ συνθήκης, ὑπέστη καὶ ἡ Βοιωτία τὰ πάνδεινα μετὰ τῆς λοιπῆς ἐπαναστησάσης Ἑλλάδος καὶ οὕτως οἰκτρῶς ἔληξεν ἡ πρώτη ἐπανάστασις ἡ διὰ προτροπῆς καὶ συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας κινηθεῖσα.

Καίτοι ὁμως τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου συμφορά, ἐν τούτοις μετ' ὀλίγον γενναϊότατον τέκνον τῆς εὐάνδρου Λεβαδείας ἀνδριότατος ἦρως, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, νικηφόρος ἐπὶ 5 ὅλα ἔτη περιγὰγει ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις τὴν σημαίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔθνους.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡδὴ καθ' ὅσον πλησιάζομεν τὴν Ἐθνοσωτήριον ἡμέραν, τὰ ὄρη, οἱ ὄρυμοι, οἱ κάμποι καὶ αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας ψάλλουσιν μετὰ τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματοῶν τὸ ἄσμα τῆς ἐλευθερίας, ὃν οἱ πλείστοι ἐξέμαθον τὴν πολεμικὴν τέχνην ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἀπὸ τοῦ 1818 εἶχον μνηθῇ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, οἱ πρόκριτοι Λεβαδείας Γεώργιος Ἀθα-

νασίου 'Ιερεὺς ὑπὸ τοῦ Ἀθαν. Τσακάλωφ, ὁ Λεόντιος 'Ιωάννου ἀρχιμανδρίτης, ὑπὸ τοῦ Ἐμμ. Ξάνθου, οἱ 'Ιωάννης Στάμου Λογοθέτης, Λάμπρος Νάκου καὶ 'Ιωάν. Φίλων ὑπὸ τοῦ Ἀθανασ. Ζαρεΐφη, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Βασ. Βούσγος καὶ ἄλλοι, παρ' ἄλλων.

Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐστάλη τῇ 24ῃ Μαρτίου 1821 ὁ Βασ. Βούσγος εἰς Οἰάνθη καὶ ἐκεῖ τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 25ης πρὸς τὴν 26ην ἐφόνευσεν ἐν τῷ κάτω χανίῳ τοῦ Ζεμενοῦ, τοὺς ἐκτάκτως ἐξ Ἀμφίσσης εἰς Λεβάρειαν ἀπεσταλμένους ἐφίππους γραμματοφόρους καὶ ἐνταῦθα ἔχυσαν οἱ τυραννοῦμενοι τὸ πρῶτον βαρβαρικὸν αἷμα. Ὁ δὲ Διάκος ἀρπάσας τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔπηξεν ἐξ αὐτοσχεδίου τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἐν Λυκούρεσι, νῦν διαλελυμένη, παρὰ τὴν Χαιρώνειαν καὶ ἀμελητὶ τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 ἐπολιόρησε τὴν Λεβάρειαν καταλαβὼν τοὺς ΜΔς, ΜΝς καὶ Ας ὑψομένους λόφους καὶ ἀκρωρεῖας καὶ τὰς ὁδοὺς τὰς ἐξ αὐτῆς εἰς Θήβας, Χαιρώνειαν καὶ Ἀμφισσαν ἀγούσας.

Ἀμέσως δὲ πολιορκηθεῖσης τῆς Λεβαδείας οἱ Τούρκοι αὐτῆς μὴ ἔχοντες ἱκανὴν δύναμιν νὰ φυλάξωσιν ἅπαντα τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, διότι μόλις ἦσαν περὶ τοὺς 800, περιωρίσθησαν ἐν τοῖς ἐπικαίροις αὐτῆς μέρεσιν, οἷον ἐν τῷ λόφῳ, ἐφ' ᾧ ὁ Πύργος τοῦ Ὁρολογίου τῆς πόλεως, ἐν ταῖς ἰσχυρότεραις οἰκίαις καὶ ἐν τῷ σεσαθρωμένῳ φραγκικῷ ἴσως τῶν Δελαρό-ση ἢ ἐνετικῷ φρουρίῳ, ἐν' ᾧ ἐκλείσθη καὶ ὁ Βοεβόνας ἔχων ὡς ἐνέχυρον δύο ἐκ τῶν προυχόντων Λεβαδείας, τὸν 'Ιωάννην Λογοθέτην καὶ τὸν Νικόλαον Νάκον, οὓς ἀμέσως τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 29 ἀντήλαξεν ὁ Διάκος ἀντὶ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος πρότερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀστυνόμου Διστόμου, ἀδελφοῦ τοῦ Βοεβόδα. Τῇ 30 ἐξηκολούθησεν ἡ πολιορκία ἐντονώτερον, τῇ δὲ 31 παρεδόθησαν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ οἱ ἐν τῷ Πύργῳ τοῦ Ὁρολογίου. Τῇ δὲ πρώτῃ Ἀπριλίου ὑψωθείσα ἐπισήμως ἡ σημαία τῆς Ἐλευθερίας, ἐφ' ἣς ἦν γεγραμμένη «Θάνατος ἢ Ἐλευθερία», ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, παρεδόθη τῷ Διάκῳ, ὡς ἀρχιστρατήγῳ τῆς Ἐπαρχίας ἐν τῇ πρὸς Δ. τῆς Λεβαδείας ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἐν ᾗ ἤδη τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸν ὑπερ ἀνεξαρτησίας ὀκταετῆ ἀγῶνα ἅπας ὁ νομὸς τῆς Βοιωτίας κατεκάη καὶ ἐδηλώθη, οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων αὐτοῦ ἔπασαν μαχόμενοι καὶ ὅπως πάντοτε ἡ Βοιωτία ἐγένετο τὸ θέατρον τῶν μάλλον ἡρωϊκῶν πολέμων ὅπως δὲ ἐν Βοιωτίᾳ (ἐν Χαιρωνείᾳ ἐν ἔτει 538 π. Χ.) ἡ ἔλευθερία τῆς Ἑλλάδος ἐτάφη, οὕτως ἐν Βοιωτίᾳ (ἐν Πέτρᾳ τὴν 13 7)βρίου 1829) ἀνέστη μετὰ 2.167 ἐτῶν ἐπώδυνον καὶ πολυστένακτον δουλείαν.

Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Γιορτάσι μέσα στὴν αὐλή, χοροὶ καὶ πανηγύρια,
κάθε μπαλκόνι καὶ μπαξές, κἀντὶ τὰ παραθύρια.
Μ' ἓνα γαρὺφάλλο στ' αὐτὶ
γλεντᾷ τῆς χήρας τὸ παιδί.

Γιὰ τοῦ βλαμιάκη τὴ γιορτὴ λυθῆκαν τὰ ζουνάρια,
ἦρθαν κλαρίνα καὶ βιολιά κι' ἀνοῖξαν γιοματάρια.
Ὡχου! καὶ τοῦτο τὸ βραδὺς
καψοῦρες γιόμισεν ἡ γῆς!

Γύρω, τριγύρω οἱ κοπελλιές τὰ νειάτα καμαρώνουν,
βλέπουν μὴ τέτοιε λεβεντιά, κι' ὅλες γι' αὐτὸν λιγώνουν.
Σπῖστε ποτῖριά, πιατικά
καινούργια θάρθουν γιὰ προικιά...

Σούρνει πρωτᾶτος τὸ χορό, τὴ γῆς πατεῖ καὶ τρέμει,
τὰ στήθια κ' οἱ καρδιές γυρνᾶν σὺν τὴν ἀνέμῃ.
Γαρουφαλάκι, νάχεις γειά,
σὲ ποιᾷς θὰ πέσης τὴν ποδιά;

† ΝΙΚΟΣ ΓΡΥΠΟΝΗΣΙΩΤΗΣ

ΡΗΜΑΔΙΑ

Δίπλα στὸν πλάτανο, ρημάδι,
μισογκρεμίστηκε... ξερό...
δίχως κουβά, δίχως νερό
τ' ἀπόμερο ξεροπιγάδι!

Δίχως νερό, δίχως κουβά!
Ποῦ ναι κοπέλες λυγρές
νὰ κοκκινίζουν στίς ματιές
παλληκαριῶν; Ὅλα βουβά!

Καὶ πάρα κεῖ ἡ ἐκκλησιά
ἡ θύρα γκρεμισμένη
κ' ἡ Παναγιά θλιμένη
μὲ τὰ καντύλια τῆς σβυστιά!

Δίχως παπᾶ! καὶ τὸ πλατάνι
κι' αὐτὸ ξερό
δίχως νερό
γιαυτὸ κι' αὐτὸ ἔχει πεθάνει!

ΝΙΚ. ΜΑΚ

ΙΔΑΝΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

Κρατᾷς ἐπάνω σου κἀποιο βοτάνι
Πῶχει τὴ δύναμη τὸ γῶ μου νὰ σέρνῃ.
Ὅπου κι' ἂν εἶμαι πάντα μὲ φθάνει
Κι' ἄθελα σὲ σένα τὸ νοῦ μου τὸν φέρνει.

Σκλάβος σου ἔγινε πιστός, καλή μου,
Γύρω μου πάντα θωρῶ ἑσένα.
Ὅλο τὸ εἶναι μου καὶ τὴν ψυχὴ μου
Σὲ σένα τὰ ἔχω πειὰ χαρισμένα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΑΤΣΩΝΗ

Πᾶσαι αἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπανειλημμένως γινόμεναι προσπάθειαι διὰ τὴν συλλογὴν ἐράνων πρὸς ἀνέγερσιν μνημεῖου εἰς τὸν ναυμάχον Λάμπρον Κατσώνην, ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, ἀπέτυχον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1932 ὁ Σύλλογος τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ διαμενόντων Λεβαδέων, ἐξέδωκε τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Παν. Σ. Μαγιάκου συγγραφείσαν ἱστορικὴν βιογραφίαν τοῦ ἥρωος, τοῦτο δὲ ἔδωσε ἀφορμὴν νὰ ἀνακινήθῃ τὸ ζήτημα καὶ καταβληθῇ μία νέα προσπάθεια ἥτις κατέληξεν (αὐτὴν τὴν φορὰν) εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς προτομῆς τοῦ ἥρωος.

Τὴν πρωτοβουλίαν ἔσχε ὁ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Θεοδώρου Κόντερη Σύλλογος «Οἱ Φίλοι τῆς Λεβαδείας». Ἐπιτροπὴ ἐκλεγείσα μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἀνωτέρου Συλλόγου, δι' ἀγορῶν, σχολικῶν ἑορτῶν καὶ ἐράνων, συνέλεξε ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μνημεῖου εἰς τὸν διαπρεπῆ γλύπτην κ. Γεώργιον Δημητριάδην τὸν Ἀθηναῖον.

Τὸ ἔργον τοῦ ἐμπνευσμένου καλλιτέχνου, ἐτοιμασθὲν μετεκομίσθη ἤδη εἰς Λεβάρειαν, ὅπου θέλει στηθῇ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πλατείᾳ τοῦ ἥρωος.

Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν μᾶς δίδει ἰδέαν τοῦ ἐπιτελεσθέντος ὥραιου ἔργου.

Δημοσιεύομεν κατωτέρω μίαν τῶν ἐκκλήσεων τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ φιλοπροσόδου Συλλόγου «Οἱ Φίλοι τῆς Λεβαδείας».

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ὁ θεομὸς πόθος πάντων τῶν Λεβαδέων ἐκπληροῦται ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς πόλεως πρὸς τὸ ἐνδοξόν τέκνον τῆς ἐπὶ τέλους ἀποδίδεται ἡ ἡρωϊκὴ μορφή τοῦ προδρόμου τῆς Ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ μεγάλου ναυμάχου Λάμπρου Κατσώνη μετὰ τινα καιρὸν θὰ ἀτενίσῃ τὴν πανένδοξον Πατρίδα του Λεβαδείαν τὴν ὁποῖαν τόσον ἠγάπησεν ὥστε διὰ τῆς προ-

στάτιδος αὐτοῦ Ἀυτοκρατείας Αἰκατερίνης ἐπέτυχεν νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα Λεβάρεια εἰς μίαν Ρωσικὴν πόλιν.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις διακεκριμένον γλύπτην καὶ ἐπίτιμον καθηγητὴν τῆς Βιοτεχνικῆς Σχολῆς κ. Γ. Δημητριάδην τὴν κατασκευὴν ἐκ μαρ-

μαρίου καὶ εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος τῆς προτομῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ἥρξατο δὲ οὗτος τοῦ ἔργου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν εἰκόνων καὶ τῆς ἀριστουργηματικῆς, ὅπως μᾶς γράφει ὁ Καλλιτέχνης, βιογραφίας εἰς τὸ βιβλίον τοῦ συμπολίτου μας κ. Παναγιώτου Μαγιάκου.

Τὸ ἔργον μετὰ τῆς βάσεως θὰ στοιχίσῃ 60 χιλ. ἀπεστάλη δὲ ἡ πρώτη ἐκ 10 χιλ. δόσις ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ κατατεθειμένων χρημάτων τοῦ Συλλόγου.

Διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς δευτέρας δόσεως μετὰ προσηγουμένην σύσκεψιν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου μετὰ πολλῶν Κυριῶν καὶ Ἰδίων τῆς ἡμετέρας πόλεως ἀπεφασίσθη νὰ διενεργηθῇ ἡ ἑτησία ἐορτὴ μετὰ χοροῦ καὶ ἀγορᾶς.

Ἀποβλέποντες εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ πατριωτικὸν τῆς ἐορτῆς ταύτης σκοπὸν, εὐελπιστοῦμεν ὅτι πάντες οἱ συμπολίται μας θὰ ἐνισχύσωσι ταύτην, θὰ εὐαρεστηθῶσι δὲ αἱ Κυρίαι τῆς πόλεώς μας νὰ δώσωσι χειροτεχνήματα ἢ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα, ἔστω καὶ μικρᾶς ἀξίας, καθὼς καὶ οἱ κ. κ. Καταστηματάρχαι εἰς τὴν μέλλουσάν νὰ περιέλθῃ τὴν πόλιν Ἐπιτροπὴν ἐκ μελῶν τοῦ Συλλόγου.

Ἐν Λεβαδίᾳ τῇ 24 Μαΐου 1933

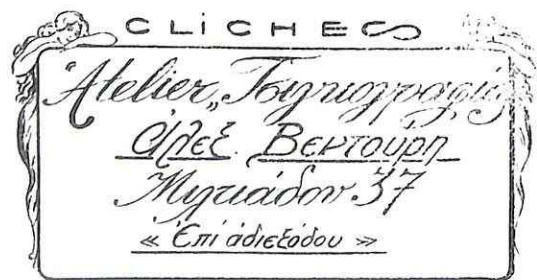
Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

Θεόδ. Κόντερης (πρόεδρος) Ἰσμήνη Πανουργιᾶ (ἀντιπρόεδρος), Ἀσπασία Νάκου (γραμματεὺς), Ἀδαμαντία Ζάνου (ταμίας), Παναγ. Καραμερτζάνης (ἐφορός), Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Κουτσουπιδης, Κούλα Καβρῆ, Λοῖζα Μπουρνόζου, Ἰωάννα Μόρφη, Ἀνδρέας Καζάκης, Ἀνδρ. Διαμαντόπουλος, Κ. Παπακωνσταντίνου.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

[Ἔργον τοῦ κ. Γ. Δημητριάδου τοῦ Ἀθηναίου]

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

I

Στ' απόσκια του βασιλικού στη ρίζα του βαλσάμου
Σήρω κι' 'Αναστασά μου
'Εγείρα για να κοιμηθώ, ύπνο λίγο να κάμω
Σήρω κι' 'Αναστασά μου.
Χαμπέρι μου φεραν κακό, κακό για τ'ονόμα μου
Σήρω κι' 'Αναστασά μου.
Σ'αν όνειρο μου φαίνεται, σ'αν όνειρο να είδα
Σήρω κι' 'Αναστασά μου.
Παντρεύετ' ή άγάπη μου και παίρνει τον όχτρό μου
Για σκάσιμο δικό μου.
Δέν τώχω πώς παντρεύεται και παίρνει τον όχτρό μου
Για πείσμα ιδικό μου.
'Εόν τώχω που με κάλεσαν νουνό να στεφανώσω
Δυό κορμάκια ν' ανταμώσω.
Με τί ποδάρι να σταθώ τά στέφανα ν' αλλάξω
Τήν άγάπη μου να χάσω :

II

Κάτω στον κάμπο και στη καλαμώνια
Θερίζει ο Γιάννος μαζί με την Παγώνα.
Στοιχίμα βάζουν ο Γιάννος κ' ή Παγώνα
Ποιός θα μεθύσει προτού να ρθή το γιδώμα.
Προτού να ρθή το γιδώμα,
Μέθυσε ή Παγώνα...
Μέθυσα ρε Γιάννο, μέθυσα ρε Γιάννο,
Μέθυσα ρε Γιάννο το στοιχίμα το χάνω.

III

(Δηστροικό)

Δε στώπα γώ Θανάση μου δε στώπα γώ παιδί μου
Σε φίλου σπίτι να μη πās σε φίλου σε κουμπάρου.
'Ο κόσμος τώρα χάλασε κ' οί άνθρωποι άπιστήσαν.
Οί φίλοι φείδια γένονται, όχιες για να σε φάνε
Κι' από τά φείδια πιότερο φαγκαλεροί οί κουμπάροι.
Σκάνε λαγούμια μέσ' στη γής έμπα να ξαποστάσης.
Μή δόσης μπέσσα κανενού, τί μπεσσαλή δε θάβρης
Χάθηκε ή μπέσσα άπ'τόν ντουνιά και ή τιμή άπ'τόν κόσμο.

IV

(Έ)νας κυνηγός κυνήγαγε
Σαρανταπέντε μέρες
Και δίψας' ό κακόμοιρος
Για μία σσιλιά νεράκι.
Κι' άκούει πέρδικας λαλιά
Και πέρδικας λαλίτσα :
'Μή με σκοτώνεις κυνηγέ
Και μη με βαλαντώνεις,
'Εγώ σου δείχνω το νερό,
Σου δείχνω το νεράκι».

(Συλλογή Μ.)

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

Η Όρφανή. — Μιά φορά ήτον μία πολύ πτωχή κόρη, που κάθονταν σε μία καλύβα κοντά στο παλάτι. Ήτον όμως πολύ καλή, τιμία, προκομένη, ώραία και το σπουδαιότερο έξυπνη. Οί γείτονες την άγαπούσαν έξαιρετικά και την έκτιμούσαν, μά οί γειτόνισες ούτε να την άκούσουν ήθελαν από τη ζήλεια τους, που άκουγαν τους άντρες να την επαινούνε. Για να την δυσφημίσουν, λοιπόν, διέδωσαν ότι ή όρφανή ήτον γκαστρωμένη και γι' αυτό δεν έβγαине έξω, με τον γιό της Βασίλισσας, τον Διάδοχο. 'Ο Διάδοχος όμως έλειπε την εποχή εκείνη ταξείδι. Άλλά το σούσουρο που έγινε έφτασε έως τα αυτιά της γρηάς Βασίλισσας. 'Η Βασίλισσα που ήτον πονετική και καλή γυναίκα σ'αν άκουσε πώς ήτον και πολύ πτωχή και έπειδή την είχε άδικήσει ο γιός της, είπε στο προσωπικό του παλατιού πάσα μέρα να της πηγαίνουν από το ίδιο φαγητό που έτρωγε αυτή ή ίδια κι' ακόμα και δώρα πολλά της έστελνε ή βασίλομήτορα.

'Εννιά μήνες βάστηξε αυτό, που στο χωριό και τραγούδια ακόμα της είχαν βγάλει, προς μεγάλη χαρά των γυναικών, μά ή κόρη δεν έλεγε τίποτα.

Όταν ήρθε ο Διάδοχος από τί ταξίδι και έμαθε από τη μάνα του τί συνέβαινε, γέλασε μά και θύμωσε για το κακό που κάνανε σε μία άπροστάτευτη κόρη, και πήγε άμέσως στην καλύβα να γνωρίση την κόρη. Όταν μπήκε μέσα το Βασιλόπουλο, παρουσιάστηκε ή όρφανή, ώραία σ'αν νεράιδα, έξυπνη σ'αν σπίθα και μ' ένα χαμόγελο πικρό χαρέτισε το Βασιλόπουλο. — «Τί έμαθα κορίτσι μου, τί συμβαίνει;» ρώτησε το Βασιλόπουλο. Τότε ή κόρη του παρουσιάζει ένα κόπανο ώραία τυλιγμένο και του λέει : — 'Η κακές γλώσσες θέλανε να με ρεζιλέψουν, μά γώ δεν θέλησα να βγώ έξω και να το διαψεύδω, άφου ήταν και ένας άνδρας και μέλιστα ένα Βασιλόπουλο άνακατεμένο μέσα σ' αυτά τά ψέμματα. 'Εγώ έκανα το χρέος μου, έσο πρέπει σ'αν άνδρας να κάνης το δικό σου, να βγής με τον κόπανο και να ταχτοποιήσης τά πράγματα. Τότε την παίρνει, την πάει στη μάνα του και της λέει ότι θα την πάρη γυναίκα του. Όταν έγινε ο γάμος μπροστά κρατούσε τον κόπανο ένας καβαλάρης.

Π. Π.

ΛΕΙΒΑΔΙΤΙΚΑ

Τάνταλο ή Τάνταλος = Με τη σημασία του μαρτυρίου, του βασανιστηρίου, μεταχειρίζονται τη λέξη αυτή στην επαρχία της Λεβαδείας: λένε π. χ. «μ' έπιασε τάνταλο» = έμαρτύρησα, βασανίστηκα. «'Αν σε πιάσω, θα σε πιάσει τάνταλος». 'Ανάμνησις ίσως του μαρτυρίου του Ταντάλου, στο όποιο, όπως αναφέρεται, υποβάλλοντο, όσοι ζητούσαν να συμβουλευθύν το Μαντείο του Τροφωνίου.

Χούμα (=χώμα) άντι του «γιούχα», αλλά και για κάθε άποδοκιμασία ή για να εκδηλώσουν δυσπιστία ή δυσαρέσκεια. «Χούμα λένου». 'Επίσης λέγεται και ως επίθετο «Χούμας» = ό άνθρωπος που δεν έχει καμμία υπόληψη, ό τιποτένιος.

Πρέπειος = ό καθώς πρέπει άνθρωπος: ό ντζέντλεμαν. **Τήρας** (άπό το ρήμα τηρώ) = εκείνος που κυτάζει. Συνήθως εκείνος που παρατηρεί τους άλλους, που χαροπαλίζουν. «Δέν έπαιξα, ήμουν τήρας».

Πόρω = κόβε, τράβα, φύγε μακριά. 'Ισως από το άρ-χατο επίρρημα πόρω=μακράν.

(πσμ.)

ΑΡΧΕΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

Βοιωτίας και Φθιωτιδοφωκίδος

Τά «Ρουμελιώτικα Χρονικά», αποβλέποντα εις την περισυλλογήν όλων των άφορώντων τας επαρχίας των νομών Βοιωτίας και Φθιωτοφωκίδος έγγραφων του ιεροϋ όπέρ της άιξεαρτησίς άγώνος, άφιέρωσαν τας κατωτέρω σελίδας εις τας όποιās θέλουσι καταχωρούνται άνευ χρονολογικής σειράς πάντα τά σχετικά με τους ήρωας των άνωτέρω επαρχιών έγγραφα, με τον σκοπόν όπως εν καιρώ συγκεντρούμενα, έκδοθώσιν όμοϋ με τά εν άλλη σελίδι δημοσιευόμενα άπομνημονεύματα των άγωνιστών, εις ιδιαίτερα τεύχη. Προς τούτο προσκαλούσι πάντας τους όπωσδήποτε δυναμένους όπως βοηθήσωσι την προσπάθειάν των.

1

Διά του παρόντος γίνεται δήλον, ότι έσυμφωνήσαμε με τον Καπετάν Πανουριάν και τον έβάναμεν άρματωλόν, διά να φυλάξη την χώραν και χωρία εις όλον τον καζάν μας και τά σύνορά μας με έμπιστοσύνην πατρικά, όπςυ να μην πάθη κανέναν ραγιάς ή πραγματευτής ή έντόπιος, ή ξένος» και έχομε να του δίδωμεν σαράντα λουφέδες, ήτοι 40, προς πέντε γρόσια ό κάθε λουφές τον μήνα, και το ίκράμι του, καθώς το παλαιόν και συνειθισμένον άντέτι όπου είναι» και διά τούτο έγινε το παρόν και έδόθη εις χείρας του Καπετάν Πανουριά, και έστω εις ένδειξιν.

1820 όκτωβρίου 26 Σάλωνα

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ βεکیلης Σαλώνου
ΒΑΣΙΛΗΣ βεکیلης Σαλώνου.

2

'Ηγαπημένοι μου Ι'αλαξειδιώταις

Ήτανε βέβαια από το Θεό γραμμένο να άδράξωμε τά άρματα μία ήμέρα, και να χυθούμε καταπάνου στους τυράννους μας, που τόσα χρόνια άνελεγγμονα μάς τυραγνεύουν. Τί τη θέλουμε, βρε άδελφια, αυτή τη πολυπικραμένη ζωή, να ζοϋμε άποκάτου στη σκλαβιά, και το σπαθί των Τουρκών να άκονιέται στα κεφάλια μας, δεν τηράτε που τίποτε δεν μάς άπομεινε» αί έκκλησίες μας γενήκανε τσαμιά και άκούρια των Τουρκών κανέναν δεν μπορεί να πη πώς τάχα έχει τίποτα έδικό του, γιατί το ταχυά βρίσκεται πτωχός, σά διακονιάρης στη στράτα ή φαμίλιας μας και τά παιδιά μας είναι στα χέρια και στη διάκρισι των Τουρκών. Τίποτα, άδελφια, δεν μάς έμεινε» δεν είναι πρέποντας να σταυρώσωμεν τά χέρια και να τηράμε τον ούρανό : ό Θεός μάς έδωκε χέρια, γνώσι και νοϋ' ως ρωτήσωμε τη καρδιά μας και ότι μάς άπανταχάινει ως το βάλλωμε γρήγορα σε πρᾶξι, και ως ήμεθα, άδελφια, βέβαιοι το πώς ό Χριστός μας ό πολυμγαπημένος θα βαλι το χέρι απάνου μας.

Ότι θα κάμωμε, πρέποντας είνε να το κάμωμε μίαν ώρα άρχήτερα, γιατί ύστερα θα χτυπούμε τά κεφάλια μας. Τώρα ή Τουρκία είνε μεπεδνεμένη σε πολέμους, και δεν έχει άσκήρια να στείλη καταπάνου μας, ως άφεληθούμε από τη περίστασι, όπου ό Θεός άκούοντας τά δίκαια παράπονά μας, μάς έστειλε διά έλλόγου μας' μία ώρα πρέποντας είνε να ξεσπάση αυτό το μαρτζι, όπου μάς τρώγει τη καρδιά. Στα άματα, άδελφια» ή να ξεσκαλωθούμε ή όλοι να πεθάνωμε» και βέβαια καλλίτερο θάνατο δε μπορεί να προτιμήση κάθε χριστιανός και Έλληνας.

'Εγώ, καθώς το γνωρίζετε καλότατα, ήγαπητοί μου Γαλαξειδιώταις, ήμπορώ να ζήσω βασιλικά, με πλούτια, τιμαίς και δόξαις : οί Τουρκοί ότι και να ζητήσω μου το δίνουνε παρακαλόντας, γιατί το σπαθί του 'Οδυσσέα δε χωρατεύει» έπειτα, κοντά και στα άλλα ένθυμοϋνται τον πατέρα μου, που τους ξεματίσε. Μά, σās λέγω τη πάσα αλήθεια, άδελφια, δε θέλω εγώ μονάχα να καλοπερνάω, και το γένος μου να βογγάη στη σκλαβιά» μου καίεται ή καρδιά μου, σά βλέπω και συλλογιόμμαι πώς ακόμη οί Τουρκοί μάς τυραγνεύουν.

Από το Μωριά μου στείλανε γράμματα πώς είναι τά πάντα έτοιμα. 'Εγώ είμαι στο ποδάρι με τά παλληκάρια μου» μά θέλω πρώτα να είμαι βέβαιος το πώς θα με ακολουθήσετε και έσεις αν έσεις κάμετε αρχή από τη μία μεριά, και εγώ από την άλλη, θα σηκωθή οϋλη ή Ρούμελη» γιατί ό κόσμος φοβάται» μά σά ιδή έλλόγου σας, που έχετε καράβια, και ξερετε καλλίτερα τά πράγματα το πώς σηκώνετε τη μπασέρκι, θανά ξεθαρεύη και τελείωση ό, καλλίτερα το πράγμα.

Περιμένω άπόκρισι με τον ίδιον που φέρνει το γράμμα μου.

Τη μαπαούτη και τά βόλια τά έλαβα, και τά έμέρασα» μά να με οικονομήσετε και στουρνάρια» και αν σās περισεύη και άλλη μαπαούτη να μου στείλετε, γιατί θα την δώσω και στους Πατραντσικιότες.

Του Πανουριά τά λόγια μη τά πολυακούτε, είναι φοβιτιάρις : μά σά το σηκώσωμε έμεις, άλλώς δεν μπορεί να φτιάση, πάρεξ να έρθη με το μέρος μας.

Αύριο το βράδυ να έρθη ένας στο μοναστήρι και εκεί θα εύρη τον Γκούρα, για να μιλήση σά να είμουνα ό ίδιος εγώ. Τον Γκούρα να τον άγαπάτε, είναι παιδί δικό μου και καλό παλληκάρι.

Χαιρετίσματα σε όλους τους φίλους πέρα και πέρα.

22 Μαρτίου 1821

Σās χαιρετώ και σās γλυκοφιλώ

'Ο άγαπητός σας

'Οδυσσεύς Άνδρίτσου

ΤΥΠΟΣ : Ν. ΤΙΑΠΕΡΟΓΛΟΥ, ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ 7, ΑΘΗΝΑΙ